

Interjú

Nagyon jó dolog itt lengyelnek lenni

Katarzyna Sitko 2015-ben harmadik igazgatói évét kezdi meg a Lengyel Intézetben, és bár az intézmény fennállásának 75. évfordulója okán rengeteg kiemelt programmal készültek ebben az évben is, jövőre sem szenved hiányt majd a közönség a színházi, filmes, képzőművészeti, irodalmi vagy zenei eseményekből. A programban kiemelt szerepet kapnak a kortárs Lengyelországot és annak történelmét érintő események, a demokratikus és gazdasági átalakulás tapasztalatai és eredményei is.

Bőséges volt a jubileumi év.

K. S.: Ebben a kényelmes helyzetben, hogy a jubileumi programsorozat gyakorlatilag lezárult, azt mondhatom, jó döntés volt ennyi erőfeszítést és ötletet beletenni az év programjaiba. Két kiemelt rendezvényt bonyolítottunk le az évforduló alkalmából. Az első egy kétnapos májusi rendezvény volt, ami az Intézetben és az épület előtti színpadon zajlott. Több lengyel és magyar zenész, valamint a Lengyel Intézettel egyidős DJ Viki is fellépett. Volt születésnap torta és mindenféle lengyel finomság. A második napon viszont gyerekfoglalkozásokat tartottunk és a Wikipédiával közös versenyünk díjkiosztóját, melyre Lengyelországgal kapcsolatos szócikkkel lehetett nevezni. Október 17-én a Zeneakadémia Nagytermében tartottuk ünnepi koncertünket, melynek tiszteletbeli védnökei Lengyelország és Magyarország kultúráért felelős miniszterei voltak, és számos prominens vendégünk is volt. Rengeteg kolléga és mindazon partnereink is szép számmal jelen voltak a gálán, akikkel rendszeresen együttműködünk. Ezen az estén a magyar-lengyel programmal és a két ország fiatal, tehetséges művészeivel a Magyarországon jelen lévő lengyel kultúrát ünnepeltük, mert számunkra mindig nagyon fontos volt, hogy a lengyel kultúrát magyar kontextusban jelenítsük meg. Azt is érzékeltetni akartuk, hogy bár 75 évesek vagyunk, kell a frissesség, a lendület. Igyekeztünk hát a fiatalokra fókuszálni, hiszen ők a két nép barátságának, kultúránk összefonódásának jövőbeli letéteményesei. Végezetül készült egy kiadvány is, amelyben nemcsak a történetünkről lehet olvasni, de megszólalnak benne egykori és mostani munkatársaink is, akiknek sokat köszönhetünk.

A jubileumi évben pedig a már olyan, hagyománnyá vált programsorozatokat is megtartottatok, mint a Lengyel Filmtavaszcímű filmfesztivál és a te nevedhez fűződő lengyel jazzfesztivál.

K. S.: Huszadik alkalommal rendeztük meg a Lengyel Filmtavaszt bőséges programmal, sok

vendégművésszel. Ezt az évet akár a lengyel film évének is tekinthetjük, hiszen négy lengyel alkotás is magyar forgalmazóra talált, amelyeket még most is sikerrel vetítik a mozik. Bemutatták Andrzej Wajda Lech Walesáról szóló legújabb filmjét, az *Ida* című gyönyörű alkotást Pawel Pawlikowskitól és Maciej Pieprzycza egy fogyatékkal élő fiú megrázó és elgondolkodtató történetét elbeszélő, *Szavak nélkül* című filmjét, amely az idei Lengyel Filmtavaszcímű nyitófilmje volt. Végül nemrég, november végén került a magyar mozikba Ryszard Bugajski *Zárt rendszer* című filmje. Az idén másodsorra megrendezett lengyel jazznapok pedig ettől az évtől a Polska Jazz nevet viseli. Nagyon sokan voltak kíváncsiak a BMC-beli koncertekre, ahol a fiatal és elismert zenészeknek köszönhetően izelítőt kaphattunk a kortárs lengyel jazz legjavából. A Budapest Music Centerrel egész évben együttműködünk, biztosítva a lengyel jazz állandó jelenlétét. Fontos az is, hogy az évek óta erősödő közös munka eredményeként több lengyel előadó lemezeit is kiadták már Magyarországon.

Hasonlóan sikeres volt a Történelemórák a szabadságról című programsorozat is.

K. S.: Valóban annyira nagy volt az érdeklődés, hogy bár a sorozat apropójául szolgáló rendszerváltás 25. évfordulója véget ért, elég hamar nyilvánvalóvá vált számunkra, hogy nem hagyhatjuk csak úgy abba ezt a sorozatot. Jelszavunk 2015-ben is a szabadság lesz, de az ehhez kapcsolódó témákban szélesebb lesz a skála. Januárban az auschwitzi koncentrációs tábor felszabadításának 70. évfordulója kapcsán a holokauszt lesz a téma, májusban pedig a II. világháború vége. A következő hónapokban pedig gazdasági oldalról is megvizsgáljuk a rendszerváltás utáni időszakot, továbbra is közérthető és érdekes módon. De éppilyen lényeges számunkra a lengyel színház is, amelynek szintén nagyon fontos történelmi és társadalmi szerepe volt a fejlődésben. Jövőre lesz 250 éve, hogy megalakult a Lengyel Nemzeti Színház, amely máig fontos szerepet játszik a körülöttünk folyó eseményekben.

Több lengyel alkotó évfordulóját is ünnepeltek.

K. S.: Tadeusz Kantor nagyon jellegzetes és elismert képviselője volt az avantgárd színháznak az egész világon. Születésének 100. évfordulóján jövőre több olyan eseményt, kiállítást, filmvetítést, happeninget szervezünk majd, mellyel még közelebb hozhatjuk munkásságát a közönséghez. A másik művész, Stanislaw Ignacy Witkiewicz talán kevésbé ismert itt, de épp ezért remek kihívás lesz számunkra, hogy születésének 130. évfordulóján végre bemutatathatjuk ezt a széles skálán mozgó alkotót a magyar közönségnek. Író, drámaíró, fotós és festő is volt, szinte intézmény, hiszen bármilyen formában is alkotott, munkái jellegzetes stílusáról rögtön felismerhetők.

Milyen tapasztalatokkal vágsz bele harmadik igazgatói évvedbe 2015-ben?

K. S.: Úgy érzem, egyre fejlődik a munkám, és bízom benne, hogy az előttünk álló esztendőben egyre több és egyre jobb ötletekkel és programokkal rukkanhatunk elő. Fantasztikus csapattal dolgozom együtt, és úgy látom, még messze nem merítettük ki a lehetőségeinket. Bízunk benne, hogy inspirációt és maradandó élményt tudunk nyújtani a programjainkkal, hogy egy picit mi is hozzá tudunk tenni Magyarország gazdag kulturális kínálatához. Nagyon jó dolog itt lengyelnek lenni, hiszen a két nép barátsága, közös történelme több mint ezeréves múltra tekint vissza. Ez a kölcsönös szimpátia és nyitottság pedig megkönnyíti a mi munkánkat is. ■SZ. K.

1 SNOBLESSE OBLIGE

„...látlak, hallak és énekellek, Istennek tégedet felellek.”

(József Attila)

péntek

április 10.

10.00 KÖNNYEK

Festmények több mint fél évszázados textil zsebkendőkre. Kádár Katalin képzőművész kiállítása május 9-ig látható, vasárnap kivételével mindennap.

(Örkény István könyvesbolt, Bp. XIII., Szent István krt. 26.)

19.00 ORESZTÉSZ

Horváth Csaba verziója fizikai színházzal. Utána közönségtalálkozó a rendezővel és a színészekkel, amelyet Bálint András moderál.

(Radnóti Színház, Bp. VI., Nagymező u. 11.)

20.00 „ÁLLJ KI VÉGRE MAGADÉRTI”

Bácskai Juli pszichoszínházában ma Csákányi Eszter és Tóth József rögtönöz előadást. A közönség közbeszól, Bóna János pedig hegedül.

(Eötvös 10 Közösségi és Kulturális Szintér, Bp. VI., Eötvös u. 10.)

20.00 PÉTERFY BORI & LOVE BAND – 8. SZÜLETÉSNAP

Hangos slágerek és akusztikus merengések, egy új gitáros és egy új dobos.

(Akvánium, Bp. V., Erzsébet tér)

20.30 VAS ZOLI, ÖZSÉB, BAFFIA TAMÁS – KONCERT

A bluesügyi hivatal és vendégei

rés a présen

A VARÁZSCERUZA SEGÍTSÉGÉVEL

Katarzyna Sitko igazgató, Lengyel Intézet

Fotó: Jerzy Bin

rés a présen: Egy 75 éves intézetet vezetsz.

Katarzyna Sitko: Nagy megtiszteltetés, hogy a lelkes elődök munkáját folytathatom. Másrészt viszont hatalmas inspiráció, hogy az elkövetkező projექtekkel új fejezetet kezdhetek. A kortárs lengyel kultúra arculatának meghatározása, kitalálása Magyarországon izgalmas feladat. Munkatársaimmal együtt próbáljuk fogékonnyá tenni a lengyel kultúrára és nyelvre a magyarokat. Ez történt annak idején velem is. Megszerettem a magyar

nyelvet, elvégeztem a magyar szakot. A nyelv, a másik kultúra iránti kíváncsiság máig elkísér.

rap: Mik lesznek még az idei szezon fontos projektei?

KS: A Színház éve mindenképp, hiszen idén ünnepeljük a lengyel Nemzeti Színház s vele a nemzeti színjátszás létrejöttének 250. évfordulóját. Ennek kapcsán idézzük fel a nagy színházi legendák, Tadeusz Kantor és Stanisław Ignacy Witkiewicz, művésznévén Witkacy alakját. Áprilisban rendezzük szokásos tavaszi filmmustránkat, de a lengyel irodalom rajongói sem maradnak program nélkül, mert jön a könyvfesztivál és más irodalmi események. Tekintettel a nagy sikerre, folytatjuk a *Történelemórák a szabadságról* című vitaciklusunkat.

rap: Mik a XXI. Lengyel Filmtavaszi fő programjai?

KS: A lengyel filmgyártás virágkorát éli, külföldi promóciója jó, sok film készül, és a filmfinanszírozás rendszerére sem lehet panasz. Az alkotók kihasználják a lehetőségeket, és ami még nagyon fontos, a lengyelek kíváncsiak a saját filmjeikre. A filmtavaszi április 16-án indul, és hét új filmet mutatunk be, valamint levetítjük az elmúlt évek legnagyobb nemzetközi sikerfilmjét, az Oscar-díjas *Időt*. Vendégül látunk lengyel alkotókat, köztük a Lengyelországban nézettségi rekordot döntő *Istenek* című film főszereplőjét, Tomasz Kotot. Másik vendégünk Jerzy Stuhr lesz, az itt is jól ismert *Szemmisszió* című film főhőse. *Polgártárs* című filmjével érkezik, amelynek rendezője és főszereplője is.

rap: A könyvfesztiválon mire számíthatunk?

KS: Jön egy igazi sztárszerző, Sylwia Chutnik, akinek a *Női zsebtáskák* című regénye tavasszal jelenik meg magyarul. Április 25-én 14.00 órakor Veiszer Alinda beszélget vele. Részünkről renthagyó módon egy lengyelül író, Krakkóban élő fiatal ukrán

szerező, Żanna Słoniowska lesz az Európai Elsőkönyvesek Fesztiválja vendége ugyanezen a napon. De egész évben népszerűsítjük a lengyel irodalmat. Május végén a híres *Turulpörkölt* szerzője, Krzysztof Varga érkezik Budapestre legújabb, magyarokról szóló könyvével. A lengyel tényirodalom egy különleges csillaga, Lidia Ostołowska pedig júniusban a Margó Fesztiválon mutatkozik be, hamarosan magyarul is megjelenő *Akvarellék* című könyve kapcsán.

rap: Miért érdemes elmenni most Lengyelországba?

KS: Nagy kulturális beruházások voltak jellemzők az elmúlt évtizedre, olyanok, mint például a Kopernikusz Tudományos Központ Varsóban, a Gdański Európai Szolidaritás Központ, a Lengyel Zsidóság Történelmi Múzeuma, és ott van a Lengyel Rádió Nemzeti Szimfonikus Zenekarának nemrég átadott új székhelye. Szeptemberben nyílt a Wrocław Zenei Fórum, abban a városban, amely 2016 kulturális fővárosa lesz. Érdemes elmenni Európa legmodernebb és legnagyobb kortárs zsidó kultúrát bemutató, 1988 óta létező fesztiváljára Krakkóba vagy a Malta összművészeti fesztiválra Poznańba, amely ma már Kelet-Közép-Európa legnagyobb művészeti eseményei közé tartozik sokszínű színházi, zenei, táncművészeti és filmes programjaival. Igazi kuriózumnak ígérkezik ott idén Thomas Mann *Varázshegyenek* operaadaptációja, melynek szerzője Paweł Mykietyń, az egyik legnagyobb élő lengyel zeneszerző.

rap: Melyik lengyel hős lennél szívesen?

KS: A *Varázsceruza* főhőse, a Se-Ma-For Stúdió híres lengyel rajzfilmjéből, amit talán a magyar nézők is ismernek. A varázsceruza segítségével valóra válthatjuk legrejtettebb álmainkat, segíthetünk másoknak, minden akadályt sikerül elhárítanunk.

— Interjú —

Polska Jazz a BMC-ben

Katarzyna Sitko harmadik éve vezeti a budapesti Lengyel Intézetet, és nagy álma vált valóra, amikor létrehozhatta a lengyel jazzmuzikusokat felvonultató Polska Jazzt a Budapest Music Centerrel együttműködésben. Célja nemcsak a lengyel kultúra bemutatása, de a találkozások, az együttműködések előmozdítása, és az, hogy programjaikkal mai jelenségekre, aktuális eseményekre is reagáljanak.

A Polska Jazz a szíved csücske, amit erőfeszítéseidnek köszönhetően novemberben harmadszor rendeztek meg.

K. S.: Nem csak nekem köszönhető a fesztivál létrejötte, hiszen a Lengyel Intézet már az én vezetésem előtt is, régóta nagy szerepet vállalt a lengyel jazz-zenészek promóciójában. Azt is fontos elmondani, hogy nem biztos, hogy most a harmadik Polska Jazzról beszélgethetünk, ha a BMC nem épült volna fel, nem hívott volna életre ilyen csodálatos helyszíneket, és nem rendelkezne ilyen fantasztikus szakértői tudással. Velük együtt formáljuk, alakítjuk ezt a fesztivált. Tavaly ősszel például közösen látogattunk el a wroclawi JAZZTOPAD fesztiválra, hogy a showcase-en ki-válogassuk a most fellépő együtteseket.

Miért a jazz áll a te érdeklődésed középpontjában is?

K. S.: Talán túlzás ezt mondani, de megkockázatom, hogy a lengyel jazzt egyik nemzeti értékünként kezeljük azért is, mert nagyon régi hagyományai vannak nálunk a műfajnak. Már az ötvenes években is nagyon elterjedt volt és a kedvencek közé tartozott a jazz, amikor még tiltott műfajként működött Lengyelországban. A hatvanas években robbanás következett be, hiszen az egyre elismertebb lengyel művészek már az Egyesült Államokba is kaptak meghívást. Krzysztof Komeda, az egyik legjelesebb lengyel zeneszerzőnk is ekkor alkotott, aki több Roman Polanski-filmhez is írt zenét. A *Rosemary gyermekében* elhangzó altatódala világszerte ismert. A lengyel jazz népszerűsége azóta is töretlen. Ez talán a nagyon magas minőségű felsőoktatásnak is köszönhető, ahonnan a kiválóan képzett hallgatók saját útjukat keresve lépnek be a jazzpiacra. Rengeteg jazzklub működik Lengyelországban és fontos fesztiválok frissítik a jazzéletet. Szerencsére ehhez állami oldalról is érkezik támogatás, ennek is köszönhető az, hogy a mi munkánk ilyen látványos Budapesten.

Ahol a lengyel-magyar barátság nevében tárt karokkal fogadják a programjaitokat.

K. S.: Nemcsak az a fontos számunkra, hogy elhozzuk ezeket a művészeket, hanem a talál-

kozások is. Hiszen a tavalyi Polska Jazzen már fellépett egy magyar zenész, Tóth Viktor is Piotr Wojtasik csapatával. Ez egy évek óta tartó együttműködés eredménye, hiszen régóta együtt koncertezik körbe a világot. De Lukács Miklós is készített már Grzegorz Karnassal két közös lemezt a BMC kiadásában. És muszáj megemlítenem Leszek Mozdzer jazz-zongoristát, aki nemrégiben adott szólókoncertet a Zeneakadémián, hiszen neki is köszönhetjük, hogy ma is népszerű ez a műfaj Lengyelországban. Nemcsak kiváló tehetségű művész, de egy igazi celeb, aki telt házass koncerteket ad.

Kiket ismerhet meg a közönség az idei Polska Jazzen november 12–14. között?

K. S.: Az Adam Baldych Imaginary Quartetet mindenképpen szeretném kiemelni, mert a zenekar vezetője egy nagyon fiatalon nemzetközileg elismertté vált zenész, aki azért is különleges, mert hegedűművész, a hegedű pedig talán kevésbé gyakori hangszer a jazzben. A német ACT kiadónak ő az egyik legnagyobb sztárja, ami nem véletlen, hiszen nemcsak zeneileg hihetetlenül élvezhető, de van valami olyan energia a jelenlétében, ami miatt nem tudjuk még a tekintetünket sem elfordítani róla. A nagybőgős Wojtek Mazolewski, a Pink Freud nevű zenekar egyik tagja pedig nagyon jellegzetes karaktere a lengyel jazzéletnek. Ezzel a formációval már többször bemutatkoztak Magyarországon, a legutóbbi fellépésüket a Szige-

ten a legsikeresebb koncertek közé sorolták. Mazolewski egy másik zenekarral már a BMC-ben is fellépett tavaly. A koncerten a nézők egyszerűen nem tudtak ülve maradni, zenéje óriási energiájával megráncoltatta a közönséget. A High Definition Quartet az egyik legkreatívabb fiatal együttes, amelynek az improvizációs képességei magasan kiemelkednek még a lengyel mezőnyből is. Az együttes vezetője és zongoristája, Piotr Orzechowski kiemelkedő tehetségű művész, aki Pianohooligan néven alkot lenyűgöző crossover zenéket a jazz és a kortárs zene, valamint a lengyel népzene elemeiből építkezve.

A november a Lengyel Intézet számára nem „csupán” a jazzről szól.

K. S.: Valóban lesz még egy nagyon fontos eseményünk november 11-én, a lengyel Függetlenség napján, melynek keretében idén a Zeneakadémia nagytermében a Wrocław Baroque Orchestra ad koncertet Szilasi Alexszel, ami így előfutára is lesz Wrocław jövő évi Európa Kulturális Fővárosa címének. A program főleg Chopin lesz, de Rossini- és Beethoven-művek is felcsendülnek. Az év vége pedig Tadeusz Kantor körül forog majd, hiszen bemutatunk egy fotókiállítást Kantor olaszországi munkáiból, a Platan Galériában pedig egy interaktív installáció lesz látható, ami egyik híres happeningjének Tengeri panoráma koncert címmel állít emléket. Ez mai eszközökkel idézi meg azt a Balti-tenger partján játszódó híres happeninget, amelyben a nézők nyugágycakból figyelték, ahogy egy ember a hullámokat vezényli. Itt a tenger hullámain interaktív fényekkel mutatjuk majd meg. Egy képzőművészeti pályázatot is meghirdettünk, melynek mostanában összegezzük az eredményét, hogy ebből is kiállítást készítsünk novemberre.

Ezzel a harmadik igazgatói évéd is lezárul. Mi van még, amit szeretnél megvalósítani?

K. S.: Igazából akkor látjuk, hogy mennyire végtelen a gyűjtemény, amiből válogathatunk, amikor belefogunk egy-egy új projektbe. Kimeríthetetlen a vágyaink és álmaink tárháza, ezeket igyekszünk megvalósítani, persze csak fokozatosan, lépésről lépésre haladva előre. Nagyon fontos számunkra az is, hogy reagáljunk az éppen aktuális eseményekre, jelenségekre. Ezért rendeztük meg nemrég az önkormányzatiságról, városi mozgalmakról szóló konferenciánkat is. Úgy gondoljuk, hogy ezek a mozgalmak egyre fontosabb szerepet játszanak Lengyelországban és kíváncsiak voltunk rá, hogy Magyarországon és más környező országokban is ilyen látványosak-e ezek a jelenségek. Vagyis mindig arra felé igyekszünk fordulni, ahol az érdekes dolgok történnek. ■ SZEPESI KRISZTINA

MEMÓRIÁS MÉRÉS

Minden év március 23-án megfogadjuk a magyar–lengyel barátságot. E napon minden évben egy nézőben köztársasági programok sorozata kerül megrendezésre. A két ország elnökei a két ország államfői is. Idén Katowice volt a barátságnap házigazdája, nem is akármilyen programmal. Felavatták ugyanis Henryk Józef és idősebb Anna Józef, a magyar–lengyel barátság patrónusainak piros szobrait a helyszínen. A két férfi valóban hősök: Anna barátságát kötött és világhírnévé vált hajton végre időse, amikor 1939 és 1944 között Magyarország mecskált több tízezer lengyel állampolgárt gondoskodott. Szóvik Katowiceből származott, majd Magyarországra vitték a németek koncentrációs táborba, ahol végül meghalt. A város azonban nem csupán az ő emléké ápolja évek óta, hanem a magyar–lengyel barátságot is konferenciák, kiadás kiadások vagy éppen a magyar–lengyel sajtóversenyek állandó programot jelentenek a város lakóinak. Nem befolyásolja őket ebben semmilyen politikai és semmilyen politikai.

Hősies nemzetek

A lengyelek alapvetően hősies nemzetnek látnak bennünket, ezért nagyobbnak voltak kapcsolatban az ebről, mint például a másik két világháborús országgal. Valljuk be, magyarok voltak a németek önkéntes katonái ott voltak és dicő tetteket hajtottak végre 1810-ban, majd 1863-ban a lengyelek nagy oroszellenes szabadságharcjaiban, 1848–49-ben pedig mi mutattuk meg – a lengyel József vezetésével és a lengyel katonák segítségével –, hogy milyen a magyar vitézség. 1920-ban bátran kiálltunk a lengyel-bolshevik háborúban József Pálffyval szemben, így voltunk hadseregünk, amelyel a maguk javára fordították a háborút. Ma Varsó utcáiban emléktábla őrzi a magyar segítség emlékét. De hi hátrahagyott emlékeink 1939-ben is, amikor fő szövetségstábornok, Adolf Hitlernek mondtunk bátor nemet Lengyelország megtámadására, majd Hitler haragját kivéve befogadunk közel százezer lengyel állampolgárt hazánkba, hogy rajtuk keresztül a nyugati frontra jussanak, és harcolhassanak tovább a németek ellen. Keszvére ismert, hogy 1944-ben a Varsó kitérőkén államosított magyar katonai egységek nemhogy nem harcoltak a város felkelésével szemben, hanem segítettek, sőt fegyverekkel látták

A szerző: Kőrösi Csizsákos, polónista a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontja Történettudományi Intézetének tudományos munkatőse.

el őket. 1956-ban ismét kivittük a lengyelek szimpátiáját, amikor a pesti srácok Molotov-koktélokkal bőséges hasznát vették a szovjet titler ellen. Ekkor a lengyel társadalom segítette meg mindeket: az egész világból érkezett adományok egygyesége Lengyelországból érkezett Magyarországra.

Van tehát mire emlékezni, bárholnek lenni. Közép-Európa két hőse azonos, amely mindig szembeszállt az elnyomó hatalmakkal, mindig is támogatta egymást. A lengyelek fejében mi nem vagyunk kis ország, számunkra mi – tudati szinten – a történelmi nagyságunkban léteztünk, a Kárpát-medencéről és a

az Orbán Viktor februári varsói látogatásán tapasztalt feszült hangulat vagy éppen a magyar miniszterelnök legfőbb lengyel családja, Jaroslava Kaczyński által kiadott üzenet, mely szerint Orbán Viktor persona non grata, akivel találkozni sem hajlandó. Készen kell lenni: éppen nem volt példa az elmúlt években, a magyar politikákat mindig ugyanolyan szívesen fogadják Lengyelországban, ahogy a lengyeleket nálunk. Ugyanakkor úgy vélem, hogy nem Orbán Viktor varsói látogatásából kell levonni a kétép- és hosszú távú következtetéseket, hanem abból a történelmi örökségből, amelyet a két ország a huszadik század-

is. Ezzel szemben Magyarország a rendszerváltás után is a trianoni traumával él tovább, külpolitikájának jelentős erőforrásait kötötte és köti le a Kárpát-medencében élő magyarok viselkedésére, ami egyben a lakó népekkel való kapcsolat kérdés is. Eppen ezért Varsóból gyakran úgy tűnik, hogy Budapestnek nincs is köze a magyarokhoz, akik messze vannak nyugatra és keletre, addig a mi közelegünk hozzá a Kárpátok hegyeihez. A két ország tehát egészen más geopolitikai helyzetbe került, egészen más biztonságpolitikai kihívásokkal kellett számolnia, így természetesen, hogy m utóbbi helyzete is más-más válaszokat adott.

Gondolatok a magyar–lengyel barátság napja alkalmából

Sorsközösség

A mostanában érzékelhető magyar–lengyel feszültség oka nem a két nép közti ellentét, hanem az a sajátos geopolitikai helyzet, amelyre a két nemzet gyökeresen eltérő válaszokat ad. Hogy a viszony ne mérgesedjen el, mindenképpen szükséges kultúrdiplomáciánk erősítése – példaként a Budapesti Lengyel Intézet sikeres tevékenysége lebeghet a szemünk előtt.

Dunáról mi jutunk eszébe, és ha ezekre gondolunk, akkor bizony Budapest, a Balaton, a tokaji aszú, a magyar kolbász és a paprika lebeg a szemünk előtt. A lengyel turisták, ha Herculianumra mennek nyaralni, megállnak, és elölhennék nálunk egy-két napot. Ennek is köszönhető, hogy mi már a húszéves évekre turisták között a legtöbben a lengyelek vannak. A költés múlt és szavazó ereje tagadhatatlan: akkor is, ha a két ország közötti kereskedelemet figyelünk, amelynek évről évre nő a volumene, s ma már évi hétévesével surrós tesz ki. Összevágva ki kell jelenteni, hogy soha ilyen jó nem volt a két ország és a két nemzet közötti viszony, mint az elmúlt 25 évben.

Ma mégis arról beszélnek a hírek, hogy végtelenen megromlottak a kapcsolatok, feszült a magyar–lengyel viszony, hogy nem értjük egymást, és érdekelték a szűkösek. Mindezt mi sem érthetjük jobban, mint

ből magával hozott, és eddig kibeszélhetetlen maradt még a „két jó barát” közötti is.

Szinte szándékos volt az a háború utáni mondat, mely szerint: „Lengyelország ugyanazt kapta jutalmul, amit mi büntetésül: a szovjet megszállást”. Ezzel gyakorlatilag megerősítettük saját sorsközösségünket. A változás azonban az, hogy ez csúfos megállapítás volt: a háború utáni Lengyelország ugyanis egészen más ország lett, mint amilyen előtte volt. Igaz, hogy elvesztette a keleti területeit (amelyek közül az 1939-es Molotov–Ribbentrop-paktum tilkos aláírásában lelkészett keleti lengyel határok még érvényben vannak), de ugyanakkor jelentős területekhez jutott, így Varsóban nem alakult ki a Trianon-érzés, sőt az át-és kibeszélhetőség mint Lengyelország – felve a német revizionizmust – lemondott a határon túl maradt lengyel kisebbség védelméről

Mélyen megélt traumák

A feszültség tehát nem azért alakult ki a két kormány között, mert megromlottak a kapcsolatok, és ugyanez fordítva is igaz: a feszültség miatt sem romlott meg a kapcsolat. A feszültség azért kialakított mert most elcsúszt alakult ki olyan nemzeti babé, amelyre a két országnak az eltérő történelmi öröksége miatt más és más választ kellett adnia. Világos kell lenni: sem Varsó, sem Budapest nem test és nem test olyat, ami a másik ellen lenne, egy rajtuk kívül álló jelenségre adunk eltérő válaszokat, vagyis a feszültségforrás nem bennünk van.

Hogy mégis ilyen erős érzelmeket váltott ki az úgy elcsúszott Lengyelországban, annak oka abban keresendő, hogy a lengyel társadalomban mitünk, hősiképek élnek. A lengyelek kereszt tudnak a magyar vitézséggel, a magyar történelemről. Ahogy egyelőre ez fordítva is igaz: a magyar társadalom sem ismeri a mi Lengyelországot. A lengyelek nem ismerik és nem érzik annak jelentőségét, hogy a határon túl magyarok sorsa milyen, és hogy a jobboldali kormányoknak ahogy egyelőre a magyar társadalom jelentős részének is, fontos úgy az érdekük képviselése. A lengyel kormányok a rendszerváltás után általában jó kapcsolatokat ápoltak a mindenkori szlovák és román kormányokkal, és soha nem jertek közebe az ott élő magyarok érdekében. Ugyanakkor Budapestben nem értik a lengyelek állandó féltését az orosz herjeskedésről nem értik, hogy miért olyan bajlónak az Egyesült Államokhoz, és nem tudják felőgni, hogy a lengyelek miért rendelkeznek saját gazdasági érdekeltséget az oroszokhoz politikailag. Nálunk sokan túl értelmesnek és rosszforrásnak tartják a lengyeleket. Pedig a történelem nagyon világos utat mutatott. Az elmúlt közel 25 évben mindössze 45 éven keresztül létezett szovjet uralom: nagyon rövid ideig volt a két háború közötti időszak pedig most, a rendszerváltás óta. Az elmúlt 250 évben tehát nagyjából kétszáz évet szolgált orosz és német fenyegetés alatt, ez alatt az idő alatt több mint tízezer katonát fel orosz és szovjet elnyomás ellen. Tehát átlagosan húszéves, így mire minden lengyel generáció megélt a féltését, vagy a szlovák területek: tudott. Eppen úgy emlékszik generációról generációra és tudat, ahogy nálunk immár kilencven éve Trianon. Nincs is sem lehet olyan lengyel kormány, amely nem

A lengyel futballcsapat,
a Lech Poznań szerzői
2013 tavaszán a budapesti
Hősök terein. Égető kérdések

néz szembe ezzel a történelmi örökséggel, és nem próbál meg valamilyen konzervatívát levonni belőle. Mivel a nyugati szocietális, németességjelenség a demokráciának világ vezető esze, így főként nem kell tartanunk, kedetlen azonban újra világhírhöz gyűléseknek. A történelmi levont kioldoztatások alapján a lengyelek úgy szólnak, hogy mi, magyarok ismét mellesik állunk, amikor az orosz előrenyomulási fenyegetés. A kilátás azonban ennyit nem kerít sor – azt a körpályai magország miatt Budapest nem felelt hasznosítás állást az új ukrán kormány mellett és Ukrajna területi integritás mellett sem.

A fértelőség tehát nem abból adódik, hogy nem tudunk valamit elmondani egymás között, hanem abból, hogy egészen az idejük kezdetén egy adott nemzetközi helyzetet. Mindkét félnek igaza van, vagy egyiknek sem, de mindkét fél érvek meg lehet érteni. Az or-

szakkal folytatott kereskedelem kapcsolatát, a gazdasági szerződés megújítása vagy éppen Párizs csak mellékszálak. Senki nem érdekelnek ezek az ügyek Lengyelországban, ha kormányunk a kezdetektől fogva kiállt volna a szavain, független és területileg sérthetetlen Ukrajna mellett. Mit számítana akárcsak Párizs budapesti látogatása? Semmi. Ahogy nem számítót az sem, amikor az orosz elnök tavaly nyáron Bécsbe látogatott.

Propaganda ellen beoltva

logosnak merül fel a kérdés: mit lehet tenni ebben a helyzetben? Először is komolyan kellene vennünk a kulturáldiplomáciát, fő kellene használnunk azokat a lehetőségeket, amelyekkel a városi magyar kulturális intézet vagy éppen a most tevékenységét anyagi támogatásból fenntartott krakói magyar kulturális cent-

rum nyílt. Számos együttműködés talál a legjelentősebb lengyel kulturális intézetekkel, beleértve a tudományos akadémiákat, egyetemeket és múzeumokat, amelyek együtt együtt nyitottak a magyar kultúrára. E seregek sorozás számos olyan projektet részesít, amelyekben ugyan nincs állami támogatás, de sikeresnek mondhatók. Ha komolyan gondoljuk a magyar érdekek képviselését a nemzetközi téren, akkor komolyan kell gondoskodnunk az érvelés megújításáról és aktualizálásáról is. Ennek megvalósítására pedig a kulturáldiplomácia a legfontosabb eszköz. Nem propaganda van itt szó, az ellen a lengyelek be vannak oltva, hanem komoly, magas színvonalú programokra, legyen az múzeumi kiállítás, egyetemi előadás, könyv vagy éppen a külpolitikai think tankok közötti szakmai együttműködés. A Budapesti Lengyel Intézet évek óta sikeres tevékenysége példát lehet követnünk. A lengyelek

beigazolták a lengyel kultúrát a magyar kulturális közegbe, sikerült elérniük, hogy a lengyel kultúra a magyar kultúra szerves része legyen. Mi ezzel nem dicsekedhetünk el Lengyelországban, pedig olyan országok és olyan társadalmakról beszélünk, ahol talán a legkínzóbban „eladható” a magyar kulturális termék.

Annál is inkább szükséges az előrelépés, mert valóban fennáll a veszélye, hogy a magyar barátságos kedvű érdekes újágról és politikaiak tovább romlik a helyzet, és ezzel tovább erősítik a mozgás területet. Ennek már ma is vannak közel-fogható jelei: előfordul, hogy a magyar kormányval nem szimpatizáló véleményformáló erőik gúnyolják meg vagy hallgatnak el magyar programokat Lengyelországban. Ez ellen tenni kell, míg nem lesz. A „ket jó barát” nem lehet bős szlogen! Az idei március 23. mot ója akárc az is lehetett volna.

KultúrVálasz | 10. ÉVFOLYAM 4. SZÁM
2015. február 21.

Oscar 2015: a filmakadémia kihátrált az aktuálpolitikai harcok mögül

A putyini Oroszország kritikája

Feminizmus, a kisebbségek elnyomása, holokauszt, az orosz birodalmi álmok bírálata; politika és politikai korrektség; a nagyközönséget is megcélzó művészfilmek, az elesettséget ábrázoló felemelő alkotások – értékelés az idei Oscar-díj-átadóról.

 BALLA ESZTER | kultura@hetivalasz.hu
SAN FRANCISCO

Kit érdekelt manapság az Oscar? – tehetjük fel a kérdést. Hollywood aranykora lejárt, az internet korában a mozi már nem uralja a tömegszórakoztatást. Cinizmusba hajló korunkban kinek van türelme egy negédes műsort végignézni? E kételyek ellenére közel ötvenmillióan nézik az Egyesült Államokban, és

több százmillióan világszerte az Oscar-díj-átadó tévéközvetítését. A jelöléstől a díjátadásig „oscarológia” foglalkozik a legnagyobb filmes esemény minden vonatkozásával: a mozik helyzetével, az amerikai közönségfilm irányával, a marketinggel, a kampánytaktikával, a sztárokkal, a divattal. Úgy építették fel az ideit, február 22-i show-t is, hogy a film szerelmeitől a bulváron nevelkedett nézőkig mindenki megkapja, amire vágyik. Hollywood pedig gratulálhat önmagának: az amerikai film változatlanul uralja a világ mozijait.

Elnyomott nők?

A díjátadó előtti felhajtásban ma már az internetes közösségi oldalak mentalitását és eszközeit is felhasználják. A szakértők mellett mindenki elmondhatja véleményét egy-egy alkotásról a Twitteren, a Facebookon. Millióra nőtt az amatőr kritikusok száma, és megjegyzéseikkel további milliókat ösztönözhetnek arra, hogy legalább számítógépen megnézzék a filmeket. Az

ilyenkor szokásos baráti összejövetelek, nagy partik mellett sokan magányosan, laptopjuk mellett figyelik a díjátadást, hogy azonnal reagáljanak az esemény érdekes vagy inkább kínos pillanataira.

Szenzációéhes korunkban a hollywoodi marketingesek is megtanulták, hogy csupán művészi erényekkel manapság alig lehet eladni filmet. Kell hozzá botrányt, de legalábbis valamilyen valóságos vagy felfújt ideológiai, politikai konfliktust találni. Idén az volt az általános panasz, hogy a himsoviniszta Hollywoodban elnyomják a női tehetségeket, és még mindig háttérbe szorulnak a kisebbséghez tartozó művészek. Egyébként hogyan fordulhatott elő, hogy a hatvanas évek polgárjogi mozgalmát filmre adaptáló és a legjobb film kategóriában jelölt *Selma* rendezőjét és a *Martin Luther Kinget* megszemélyesítő színészt nem terjesztették fel az elismerésre? – vetették fel a politikai korrektséget számon kérők. A filmakadémia erre úgy megjegyezték, hogy a díjkiosztón mindent túl-

Berlinale Nyert a művészet, nyert a politika: az Arany Medve az iráni Jafar Panahié

Taxiból a filmvászonra

Jafar Panahi unokahúga a nagydíjjal (balra) és az anya-lánya összejöttésként bemutató, Ezüst Medve-nyertes lengyel filmben Justyna Suwala (jobbra)

A 65. Berlini Nemzetközi Filmfesztiválon a hazájában, Iránban a filmkészítést tiltott Jafar Panahi lehetetlen körülmények között készült alkotása nyerte a fődíjat. Chiléi, román és lengyel film vitte el az Ezüst Medvéket. Magyarok a nem meghívott műveket promotáló kiadványal tüntöttek.

65. kiadását: nyert a művészet, nyert a politika, szar az iráni nagymester, *Jafar Panahi*. Az Arany Medvével jutalmazott Taxinál valóban képzetlenség a politikát „Jeválasztani”, alkotóját 2010-ben Irán-ellenes propaganda vádjával börtönbe zárták. A filmkészítést tiltott Panahi nem adta fel, taxiként is fogat, stáb nélkül, hol dokumentarista jelleggel, máskor pedig némi didaktikával film...

Egy házaspár: két díj

A színészdíjak igazságosak voltak az idén. Andrew Heigh 45 Years című filmjében egy a 45. házassági évfordulójára készülő házaspár szerepét (Charlotte Rampling és Tom Courtenay) elképesztő alakí-

trendező díjat megosztotta az amerikai Darren Aronofsky vezette zsűri: a román *Radu Jude az Afrión* című fekete-fehér, az 1830-es években játszódó történelmi drámáért kapott Ezüst Medvét, a lengyel *Melgorzata Szumowski* *paříz* a *Body* című tragikomédiáért tüntették ki.

Az eddigi családi drámákban jeleskedő Jude a cigánytámaszhoz, nyúlt hozzá, amikor még a románok és a moldvaiak elmozdították. Készült...

Lemez Eötvös és az akrobata

Két kortárs zenei lemezzel – *Eötvös Péter: Concertos, Anders Schaefer, Arte Quartett & Wolfgang Zcsauer: Perpetual Delirium* – kezdte az évet a BMC kiadó. Igaz, a második a dzsessz kategóriájába is beér.

Az Eötvös Péter lemezén hallható három concerto három egymást követő évben született. A 2006-os *Seven* című hegedűverseny a Columbia űrhajó tragikus balesetében elhunyt hét űrhajósának – akiket úgy válogattak össze, hogy reprezentálták a világ kulturális sokszínűségét – állít emléket. A két klarinét, vonósokra és harmonikára írt *Levitation* is a repülésre reflektál: a szerző a zenével a lebegés és a súlytalanság érzetét is képes megjeleníteni. A CAP-KO Bartókot idézi, amennyiben a zongorista két keze gyors tempóban, párhuzamosan mozog, de változó hangközökkel.

Az Arte Quartett 1995-ös megalakulása óta különleges helyet vívott ki magának a kortárs klasszikus zene, a szabad improvizáció és a dzsessz világi közti sajtós kalandos utazásai révén. Ezúttal Andreas Schaefer működik közre a lemezen, aki több, mint énekes, inkább egyfajta „énekes akrobata”, aki hajmeresztő hangmótványokkal gazdagítja a nemzetközi vokális dzsesszpalettát. Koloratúrszoprán, szaxofon, vad scat és rap, hangfestés is hallható a lemezen.

A *Perpetual Delirium* eredeti...

Csákvári Géza

Lengyel film Múltfeltárás és fellángoló társadalmi viták az Oscar-díj apropóján

ló il

egyszerűtadó 7 Kez-amely szerző-megjé-köteté-

Gyönyörű és gyalázatos nap

A lengyel társadalom nem fél szembeülni múltjával. Az *Ida* Oscar-díjában fontos volt annak elismerése, hogy a kommunista korszak elhallgatásai, a nacionalista hazugságok után a lengyelek képesek kibeszélni a feldolgozhatatlan történeteket.

Miklós Gábor

Gyönyörű nap ez az én életemben – nyilatkozta *Andrzej Wajda*, a lengyel film vitathatatlan óriása az *Ida* Oscar-díja után. Tanítványa, egykori munkatársa *Agnieszka Holland* hasonlóan örömebe némi malícia is vegyült: Oxfordból kellett hozatnunk egy fickót, hogy megkapjuk az Oscart – nyilatkozta. A lengyel média teli van *Pawel Pawlikowski* rendező és az *Ida* dicsőségével. Azonban az interneten és a jobboldali-nacionalista médiában bőven lehet gyűlölködő gyalázkodást is olvasni.

A fekete-fehér, díjnyertes film sztorijában benne van hetven év lengyel történelme, az utóbbi két évtized elhallgatásainak és kibeszéléseinek keserve. Fogadalmotétele előtt a fiatal lengyel apáca nagynénjétől megtudja, hogy zsidó. Együtt keresik a család múltjának tanút, miközben feltárul a hatvanas évek kopott világa, és kiderül, hogy a nagynéni az ötvenes években ügyészként ártatlan embereket is halálba küldött. *Ida* végül visszatér a zárdába.

Agata Trzebuchowska *Ida*, a zsidó apáca szerepében

Pawlikowski fukaron mért eszközeivel ábrázolta a kor sávróságát és a kibeszélésen bünt.

A lengyel film nem először nyúl ehhez a tematikához, a huszadik század, a lengyel-zsidó együttélés és együttélés történetének voltak igazán mély és sikeres feldolgozásai. És viszonylag sokszor jutott fel lengyel film az Oscar-díjra jelöltek rövid listájára. Csak néhány példa: 1963-ban *Roman Polanski* filmjét, a *Kés* a vízben jelölték. (Ő a Zongoristáért megkapta a legjobb rendezőnek járó díjat 2003-ban, amit nem vehetett át, mert elfogatóparancs van érvényben ellene egy évtizedekkel korábbi némi erőszak miatt.) 1966-ban

Jerry Kawalerowicz *Fáraója*, 1975-ben *Andrzej Wajda* *filmpozsa*, az *Igérlet földje* kapott jelölést. Később még három filmjét jelölték, majd 2000-ben életmű Oscart-kapott. Két éve filmet készített *Lech Walesáról*. Ez, ahogy korábbi *Vasember* és *Márványember* című alkotásai a politikai-társadalmi szembenézését fogalmazták meg. Wajda mindig képes arra, hogy a nemzetnek személyes értelmet is adjon.

A lengyel szakemberek azt látogtják, miért épp most érett be a díj. Pawlikowski Oscar-díja újból felkavarta a mocskot a lengyel nyilvánosságban. Sokan ki szeretnék zárni a közbeszéd-ből az oda végre bekerült tényt, hogy

Pawlikowski az Oscarral a fején

a lengyel zsidók elpusztításához a náci-cikn lengyelek is asszisztáltak. Zsidó oldalról pedig felháborodtak amiatt, hogy Pawlikowski másik főhőse részese volt az ötvenes évek sztálinista terrorjának. Az is felzaklatta a bigottakat, miért tér vissza *Ida* a zárdába. Pedig nyilvánvaló, a klastrom lehetett számára az egyetlen egyértelmű és tiszta menedék a múlt és a jelen mocská és brutálitása elől.

A jelölések, és a rengeteg díj, amelyet lengyel filmesek eddig is megkaptak, és most az *Ida* Oscarja, arról is szól, hogy az igazán rangos elismerést nem azok kapják, akik valami „hollywoodit” gyártanak Keleten.

árokat mint – véli sz-kul-mlék-elér-1 a tel-részet- a fres-festői Pietro

FOTÓ: REUTERS - LUCY NICHOLSON

publikacio@magyarnemzet.hu

Európa és az Oscar

A tengerentúlról nézve az ókcontinens barbár, idegen világnak tűnik

III. ESTERNA JAVAS

A világegyetemen és a világgeopolitikában mintha némiképp elveszítették volna a fonalat: a bulgárök vagy XXI. századi átmenetükben semmi nem úgy van, ahogy megszokhattuk. Európa keleti feléről pontos háború óta tengerentúli barátok és szövetségesek pedig olyan szabad kereskedelmi egyezményre kényszerültek a kontinens egységével, amely jó eséllyel semlegesítésként a földrajzi térrel. Nem tudok szabadulni a gyanulattól, hogy a tengerentúli név az ókcontinens barbár, idegen világ - ha tehát az Egyesült Államok a saját léte és honosítására kívánja alakítani a volt gyarmatokat és csatlós részek kereskedelmi és pénzügyi, az a saját nemzetéből akár még civilizációs misszióknak is felébred. (Más kérdés, hogy mi minél minősülnek.)

Az amerikai életforma egyik látható kosa kétségkívül (még mindig) Hollywood, a mindenható film, amely elsősorban egy évszázados gyakorlattal meghatározó befolyás a globális színházra. Érdekes jelenség ez, hiszen az amerikai filmgyártás alapjaitan véve belső fordulat (a nézet még mindig a hazai nézők első helyre foglaltán mértek), miközben az érdekek és értékek világjainak semmivel sem hasonlítható propagandaszövegnek nemcsak az érveket, hanem az érveléssel is operál. Kínosok produkciója pedig az Academy Awards, azaz az Oscar-díjak átadása, amire mindig 87 alkalommal került sor a Los Angeles-i Dolby Színházban. A ceremónia óta elég idő telt el, hogy ledolgozzanak benne a látóköz, a kultúra és az érdekek, ha egy a Tizenöt és százötven évvel való gyűlés szándékaitól kezdve a szülőföldön a szegényekről és a szegényekről az át a szociális interakciónak végső soron a lapidális beszédre alakítottak.

Ami Amerikát elhagyva kulturális világát, értékeiről ílek, az jól leírja a saját díjvetési gyakorlatot. Kétféleképpen legjobban alkalmazzák a Bestman, a nem létező szuperhősből való szociális-filmek, miközben azem tudak mit kezdjenek egy vidéki szuperhősből, az Amerikai mesterséges életből merített figuráival, aki Amerikát elhagyva nem is látja az életpályát. (Gyakorlat a minap írték el.) Habár a történetek az a film történetek is legjobban az akadémiások elvárásaitól a Clint Eastwood-i klasszikusok felé felértek. Ugyanakkor a Bestmanban „komagil” alakok (valószínűleg Bestmanból származó) Michael Keaton is megjelentek ide az legjobb férfi főszereplőként előadandó beszédét csodálatosan vissza kellett győzni a szöveg, egy komolyan kiválóított pedig szociális-közvetíthetnek a felbontás. A legjobb férfi és női főszereplők ide az mozgószereplőket, illetőleg Alzhemer-kóros alakokat: így tényleg a megfigyelő Amerikában is valószínűleg a háttérben is lehet. Miközben a „példakövetés” után alkotmányosodás tapasztalható, a filmkészítési technikáknak nagy részükönként a szándék tizenket év az évszázad a produktív tevékenység szereplőket a Bestmanban pedig a szuper hősök beállítását demisztifikál. A Bestmanban katonai okozó Vektor című barokkfilmet már egyetlen szövegben vetik fel - a Bestmanban azt itt csak a rendező írta meg. Mind az amerikai díjvetés, illetve a Bestman közönségétől bújik ki, aki pedig a maga idejében nem került Oscar-közébe a magyar rendező szuper hősök beállítását abszolútizálják most, ottmoldoknál kezdő gyerekek örömeit.

Egy európai ókcontinens tenger, miközben hátramaradt ókcontinens - a Grand Budapest Hotel - legújabb a név miatt ingyen országizálás -

aféle tételezésesztétikáját az a hibéből Európáról. A nem angol nyelvű filmek kategóriájában mégis azoknak a produkcióknak van viszonylagos esélyük Oscarra, amelyek a német kultúrát, illetőleg a hollandokat témáikban érintik - mint például Szabó János Meghaltok. Illik ez az amerikai egyezményben történelmi lépés - a latin némi

szándékot is az megfog, hogy szereplőiknél azonosítsák a hírelt ártományt, még a mezeiokről szólókat is a visszatérítve. Túlraha azért az az vizuál: még Patricia Arquette-vel a színésznői bérgyártástól kezdve közönségbe az a nagyobb hatás tudott lehet. Az Ida című lengyel film Oscar-díjat ugyanakkor nem lehet népszerűsíteni. (Náluk a nemzetközileg Gálvölgy az Ida regényével.) A Los Angeles-i díjes megfogott fennmarhat az Oscar-díjat Keresés Polonai című ötlettel bíróság írtmód az a 81 éves lengyel rendező most épp egy kockát bíróságra jár, majd ík-e végre egy 1977-es

kalkulációk létezéséről az Egyesült Államok. Az Ida rendezője, Paweł Pawlikowski nem a bíróság, hanem a kulturális és politikai rendszert hírelt el. Londonban él, de a színer hatása sem akar Amerikába költözni (aból az az az amerikai film), a a díjátadó után is Varsóba tér vissza. A félre-éber az a harcvas felébe játszósk, a egy fogadalmától előtől a katalikus notcia, valamint a nép-ellenesség felébe költözött kommunista nagyrészt alapján megfogott állatt vissza a háborúban. Mint költöz, mindenesen zódo szándékot, a családja, egy lengyel perszemben írta ki. Ennek a felbontása volna a partján nyolcvan perc. A legkevesebb politikai vitákban egyszerűen váltak meg a film lengyel-ellenességével (mint az a kockázatos a németeknél semmi közük nem lett volna) és a nemzetizmusmal (miért a kockázatos szerzője a kommunizmus ügyez zódo nagyrészt szövegét írtja - igazán az a történelmi szövegét alakít nem szereltek). Ötvenesen állnak az a zódo: még is, hogy meg a film a lengyeleket szociális-ellenesség állja be, holott a szociális-ellenesség, akik saját maguk és családjuk életét is kockáztatták. Pawlikowski reakciója az nem történelmi film - a nemzet és valóban előzetesek közötti viszonyt, a hit létezését boncolgatja. A sikert azonban nemcsak a lengyel állam, hanem a Bestman Wajda is névbe vette, akiket azért megfogott van már egy film az Oscar. „Gyönyörű nap ez a detemben” - nyilatkozta Wajda a filmkészítés után. „Azért az a Bestmanban valószínűleg megfogott, „Örömeim lefektettem az a film, hogy megfogott az Oscar.” A Bestmanban véve még is a lengyel film rendezéséről írták díjra, még akkor is, ha az akadémián után annyira a visszafogott szövegét kivétel, mint a leggyártásból amerikai történelmi-szemléletnek megfelelő szöveg értehető. De talán mégis, hiszen az állítás a lengyel mozgófilm a nézetközönség díjvetés: olyan látt. pendített meg, ami remélhetőleg a lengyel létezés.

Köszönettel emlékeztet az Ida Oscarja arról is szól, hogy azok a befutók, akik valaha „hálgyesedni” győrtnek lehet. Ezért is hálgyesedni fel annyira az ország: miért nem az a Aranyos Oscar-díjat Levantán című versenyfilmjeit perszta a grémium? Amióta a zódo-gyerekek a kinemba és a környep híreltnek közölték bemutatott alkotása megfogott az ország közönségét, mert talán - a kockázatos, zódo - képer ík-e az ország (még a kockázatos-ellenesség szövegét is nézett a bemutatás). Egyesek nyugatos témáiként az a zódo: az az az Ida sikerét már ókcontinens szövegét, egytörténet, az utrajal szövegéből kockázatos függőleg amerikai-lengyel kultúrális-ellenesség. „Zódo az Oscar” - fogalmaz egy kommentár. Am egyrészt barbár még talán a tengerentúlról nézve sincsen a mi megfogott európai világnak.

Magyar Nemzet

Csalók ideje

III. SZABÓ ALMA

Még a személyi felelősség sem merült fel a Buda-Cash Brókerház 120-140 ezer kilométer és akár százmilliárd forintot érintő botrányában, sőt, arról sincs szó, hogy az igazgatóság tagjai magánvagyonukból kártéríthetnek az ügyfeleket. Ügyvédek szerint a hiány nem jelenti azt, hogy a vezérkarhoz landolt volna a pénz. Az igazgatók élik világukat: előzetes letartóztatásba nem kerültek, vagyonukat nem zárolták, lakóhelybeli vagyonuk nem süjtö azokat, azonnali letartóztatásba nem kaptak. Nemogy már megfogott a budai világnak látszólagos brókerházak nyugalomát, a tervezett, szokásos auralái szövegét. Holott minik valóban fennállhat az ügyek szövegét hivatkozási alap, a szöveg és elrejtés veszélye, bár ügyvédek szerint az ügyvezetők „nem menekülnek el”, mindenesen állnak a hatóságok rendelkezésére. Még ha akad is, aki ezt elhízi, a rendőrségi övintézkedések elmaradása érhetőetlen a felháborító: a bevont engedély Buda-Cash igazgatónak van mit a tebbe aprítaniuk, állítólag biztos offhore cigitól fontok maguk köré, egyikük hivatalos lakóhelye pedig a Párizs-sziget. Nyugodtan ártományt megfogott a postaközlését, a díjeit lazaizálni. Am a brókerházak jól tudják: a korábbi bank- és brókerházak szövegét eredményt elérve nincs okuk féltelen. Kockázatos, a K&H Bank a bróker-igazgatósága több tíz milliárdos szövegét elrejtve évek óta szabadlában van, nyomonkövetést nem borl, oda megy, ahová akar. Prince Gábor, a Postabank volt elnöke 36 milliárdos háttér kezességét adta büntetését, 3,6 millió forint pénzbírságot kapott.

A Buda-Cash botránya felkutatásához azonnal a szöveg-ellenesség bevezetésére hozható személyek ellen. Ez persze igaz a múlt is, ami közt van. Mert ugyan tény, hogy a belbiztonsági kormányzat alatt enyhítették a brókerházak helyszíni ellenőrzését, ám ez továbbra sem jelentette azt, hogy a pénzügyi felügyelet (PSZAF) ne tehető volna az meg bármikor. Kérdés az minden esetben a rendelkezésére áll, nemcsak a helyszíni ellenőrzés, amely az eszköztárában a legújabbak, hanem az információjai vagy például a központosított ellenőrzés. S bár az MNB a felelősség kérdését elrejtve az, hogy megfogott a rendőrségi felügyelet, az ehhez azt is hozni kell tenni, hogy a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete nem megfogott, hanem szöveg-ellenesség együtt beolvadt az MNB-be. Az pedig, hogy a csalátszövegét 15 év tart, épp az MNB-től megfogott.

Itt nem Trószszné Aranyosi Margitka „piramisjátékairól” beszélünk (a hazai pénzügyi kultúra azonosítására jellemző, hogy hirtelen előtérbe szabódással óta újabb bekezdések sikerült bevezetésük), hanem az ország egyik legnagyobb brókerházából „el-tűnt” tízmilliárdokról, kockázatos ügyveiről. Legutóbbig minősít az állam, vagyis mi, adófizetők jelentkeztünk be (je, ha tudjuk), hogy a megfogotttól önkormányzatokunk „átvettük” 245 millió forintot a zódo. Vagyis nem Párizs Zoltán, a Buda-Cash alapítója, a zódo legfogottabb magyar egyike, nem Tölgyesi Péter, nem Varga Péter, nem Gyarmati János és nem Pál Gyula igazgatósági tagok fizették, bár gyarmatosság lenne minél.

A magyarországi megfogottak gyarmatosság az utóbbi években, mára elérték a GDP 80-90 százalékát, a bankbetétek felét pedig külföldön tartja a lakosság. Vajon miért? A kinti kamatozás még a hazainál is alacsonyabbak, mert defláció fényveti Nyugat-Európa, több országban már negatív a kamatbázis. Ha a befektetési hálózat ellát, rengetegem vihetik ki megfogottak az országból. Megéri em kockázatos szövegét néhány milliárdos komforterősség megfogott? Vagy lopni tenyeg csak nagyban érdemes?

■ TADEUSZ KONWICKI MOZIJA

Milyen távol, milyen közel

■ PÁLYI ANDRÁS

KONWICKI, A KITÜNŐ ÍRÓ, NEM VOLT FŐÁLLÁSÚ RENDEZŐ, AZ IRODALOM MELLETT FORGATOTT, EREDETIEN, ZAVARBA EJTŐEN, LÁZADÓ MÓDRRA, MINTEGY MELÉKESEN MEGÚJÍTVA A LENGYEL FILMET.

A január elején 88 esztendőskorában elhunyt Tadeusz Konwicki (1926–2015) írói és filmrendezői munkásságát sajátos, paradox személyesség jellemezte. E sorok írója akár el is büszkélkedhetne azzal, hogy személyesen ismerte, még interjút is készített vele, amikor a kilencvenes években Budapesten járt, csak hogy a legszemélyesebb találkozásunk alkalmával még nem ismertük egymást. 1979 októberére, a nyirkos, sötét, nyomasztó Varsó, ismerőseimtől kölcsönkapok egy kézzel kézre járó, zamizdat kiadású füzetet, elkezdem olvasni, hideglelős látomás a szürke és reménytelen jelenről, az égbekilátó Sztálin-barokk kultúrpalotáról, az alsó épületszárny kongresszusi termében üléselő Központi Bizottságról, amely épp határozatba foglalja, hogy a Lengyel Népköztársaság máától a Szovjetunió tagállama. Ez a *Kis apokalipszis*, Konwicki új regénye. Maga az író régi bútordarab Varsó belvárosában, naponta megfordul törzshelyein, azt beszél, amikor megtudta, hogy gégerákja van, eldöntötte, nem alkudzik többé a cenzúrával, visszavette az állami kiadótól a *Lengyel komplexust*, és odaadta egy független officinának. A *Kis apokalipszis* már ezek után íródott, a felszabadult írói fantázia szárnyakat kap benne. Szinte látom, ahogy az író a maga kis lakásában, ott a Nowy Świat mellékutrájában, azzal a szörnyű tudással, hogy hamarosan itt a vég, kilép az erkélyre, nézi a kultúrpalota bizarr tornyát, és eljátszik a gondolattal, hogy a pártszeáns befejeztével, amikor kiözönlenek az elvtársak, a kongresszusi terem előtt leönti benzinnel és felgyújtja magát. A regényben ez már úgy jelenik meg, hogy ellenzéki megbízásból készül az önkéntes tüzhálóra, ami jó alkalom, hogy metsző, mégis megbocsátó íróiával idézze meg a varsói értelmiség kü-

lönféle lobogók alá besorakozó figuráit. Közben apokaliptikus jelek tűnnek fel a városban, częstochowai zarándokok gyülekeznek több hónapos, hosszú útra, a Wisztula egyik hídja leszakad, városi partizánok fosztogatnak az utcán; a halálra készül írónak rá kell döbbsennie, hogy nem elég a nemzetet vagy mondjuk, a nyugati világot felvernem tetteivel, magát az istent kellene felrázni, aki végképp elfordult a világtól. Két napig nem látok ki a könyvből, lemondok az összes programról, ki se teszem a lábam a hotelszobából, és amikor becsukom, úgy érzem, a Bar Famílijnó kockás terítővel borított asztalán könyökölve hallgattam végig a mestert a maga világvége látomásával. És igen, személyesen nekem mondta el, ilyen ez a könyv.

Ilyenek Konwicki könyvei. És ilyenek a filmjei. Mint aki egyfolytában a saját extravagáns hobortjain rágódik, az esze mégsem tud máson járni, csak a lengyeliség sorskérdésein. A róla szóló nekrológokban visszatérő fordulat, hogy bár gyakran megesk, hogy filmrendezőkként ragadnak, továbbá hogy az író elcsábítja a kamera, de az, hogy egy alkotó irodalmilag is, filmes szempontból is ugyanolyan kiemelkedő életművel rendelkezzen, egészen kivételes. „Csak hat játékfilmet készített, de másodra filmek ezek! A maga nemében mindegyik egyedi, megismételhetetlen teljesítmény” – írja róla a filmesztéta Tadeusz Lubelski, a monográfusa, aki természetesen a „lengyel filmiskola” kiemelkedő mesterei közt elemzi életművét. Hozzáteszem, a magyar filmforgalmazás ezt nemigen akarta tudomásul venni, egyetlen Konwicki-film sem jutott el a magyar mozikba, de még a „lengyel filmiskoláról” szóló tanulmányok, áttekintések, bevezetők is hallgatnak róla. Talán puszt-

ta előítéletből, hisz a hatvanas évek óta egy sor regénye megjelent magyarul (sőt már 1951-ben *Vasútpítők* című szocreál opusa is, amit szerencsésen elfelejtettünk), azaz „kirándulása” a film világába nem lehetett egyéb, mint a jelentős író művészi kalandja; ha ugyan nem rejlett az előítélet mögött másfajta, politikai ítélet is, amit utólag nehéz ugyan kideríteni, de korántsem elképzelhetetlen.

A *Milyen távol innen, milyen közel* (1971) az egyik legdöbbenetesebb Konwicki-film, ő maga ezt tartja fő művének, számomra a *Kis apokalipszis* ikerdarabja, és nem pusztán azért, mert már az első kockákon feltűnik a varsói kultúrpalota. Az Andrzej Łapicki játszotta Konwicki-hős, aki amúgy a filmben is Andrzej névre hallgat, ott áll az épület-monstrum előtt, félrehúzza a zakója hajtókáját, elővillan a vállára akasztott második világháborús német géppisztoly, és közli, hogy nyolcvanhat perc múlva le fog puffantani valakit. Maks lesz ez a valaki, aki a karácsonyesti asztalnál a hagyomány jegyében egy arra tévedő vándorra vár. „Megkínoz még téged a halálotom – mondja Andzejnek, mielőtt az meghúzza a ravaszt. – Ezt az egyet nem felejtjed el. Az elsőt, akivel saját kezűleg végeztél.” Lubelski „eredeti, világviszonylatban is páratlan önéletrajzi filmesszénének” nevezi a *Milyen távol innen*, amelynek nincs hagyományos sztorija, a hős álomlogikája működteti az eseményeket. Széles körű képsorok idézik kígyózó élettörténetét, a wileńszczyznai gyerekkort, az akkor Lengyelországhoz tartozó, ma litvániai tájat, a háború máig ható traumáit, a jövőtehetetlen vétket, elsősorban azt a bizonyos gyilkosságot. Andrzej büntudata refrénként vissza-visszatér a filmben, ez löki előre filmes gyönösét, találkozásait a múlt kísérteteivel, küzdelmét, hogy korigálja a múltat, rendezze viszonyát az apjával, mentse meg a lágerben elpusztult fiút, valljon szerelmét a varsói felkelésben meghalt lánynak, újra szeressen bele az első feleségébe. A rendező lenyűgöző biztonsággal kalauzol végig a kaotikus belső látomásokon, a legkülönfélébb megoldásoldkal élve: látunk riportot, emlékanizsot, publicisztikus beszámolót a korabeli Varsóból (1968-ban látványosra kényszerülő zsidókat), de még egy beleapplikált idegen kisfilmet is, Stanisław Latalia Szent családját. Nem a káosz uralja tehát a vásznat, hanem az önmagát kérdőre vonó, vétkelt megvaló művészes konfessziója,

Lengyel film

hamisítatlan expedíció ez a tudatalatti-
ba, szemernyi exhibicionizmus nélkül.

Az 1968-69-es antiszemita-értelmi-
ségellenes kurzus idején a legsötétebb a
politika ege Lengyelország felett, a het-
venes évekre már Gomutka megbukik,
és a Gierek-éra eleinte némi enyhülést
ígér, ekkor forgatja Konwicki a *Milyen
távol innen*, amely egyébként már a ne-
gyedik filmje, de a hatalom így is alig tűri
szabadszájúságát és önkényes vízióit.
A filmnek csak hazai forgalmazása van,
igen visszafogott keretek közt, külföldre
nem engedik, noha szakmai körökben
nagy sikert jósolnak neki, a cannes-i fesztí-
vál igazgatója személyesen közbelép,
de eredménytelenül. Holott Konwicki,
aki úgymond minden lehetséges utat a
maga bőrén: akart megtapasztalni, na-
gyon értett hozzá, hogy vargabetés élet-
útja során mindig a felszínen maradjon.
1926-ban született, a mai Litvániában,
Vilna (Vilnius) mellett nőtt fel, a német
megszállás alatt illegális lengyel érettsé-
gítőt tett, majd beállt a Honi Hadsereg
partizánjai közé, előbb a németek, végül
a vörös hadsereg ellen harcolva. De amik-
or 1946-ban átlépi az újonnan megvont
lengyel határt, mindjárt elkapja az új világ
építésének romantikus szédülete, 1952-
ben még a pártba is belép, ahonnan tíz-
zennegy év múlva kizárják, mert tiltako-
zik Kotakowski eltávolítása ellen a varsói
egyetemről. Első regényét, a partizánem-
lékeit idéző *Lápvídek*et vissza-
tartja a cenzúra, ez mégsem törli
le kedvét, a szocreál próza egyik
zászlóvivője lesz, öt kurzusre-
génye lát napvilágot Krakó-
ban és Varsóban polonisztikát

„Az író elcsábítja a kamera”

(A *Nyár utolsó napja* –
Irena Lasikowska
és Jan Machulski)

tanul az egyetemen, de nem diplomázik
le, elvégzi Boleslaw Lewicki tódzi gyorstal-
paló forgatókönyvíró kurzusát, 1956-
1968 között ő a varsói Kadr filmstúdió
irodalmi vezetője, itt indul Andrzej Waj-
da, Jerzy Kawalerowicz, Andrzej Munk,
Janusz Morgenstern, Kazimierz Kutz pá-
lyája. Egy sor forgatókönyvet írt – többek
közt Kawalerowicznak a *Mater Johanna*
és *A fáradt*, Wajdának saját *Szerelmi íróni-
káját*, amelyben írói énje szellemeként
maga is fellépett –, saját rendezései mel-
lett filmtörténeti érdeme, amint Kutz írja,
hogy „összehozta a maga írónemzedékét
a fiatal filmesekkel, így kezdett működni
a csoda, amit később lengyel filmiskolá-
nak neveztek”. A hetvenes évek közepén,
amint már utaltam rá, elege lesz a cen-
zúrából, egy évtized múlva, a Szolidaritás
betiltása után és még a rendszerváltást
előszéle előtt, amikor szinte minden
valamirevaló alkotó a földalatti orgánu-
mokban publikál, elege lesz az ellenzé-
kiségből, és visszatér a hivatalos nyilvá-
nosságba. Utolsó filmje a *Láva* (1989),
varázsos, egyéni vízió Mickiewicz *Az ősök*
című monumentális drámája alapján,
utolsó eredeti könyve a *Pamflet magam-
ról* (1995), majd hosszú csend követke-
zik, hallgatás, betegség.

Első rendezése, *A nyár utolsó napja*
(1958) kivételes pillanat a lengyel film
történetében. Ekkor kezd működni a
csoda, amiről Kutz beszél, és Konwic-
ki, miközben utat tör az
új nemzedéknek – ő adja
Wajda kezébe, még meg-
jelenés előtt, *A csatorna*
alapjául szolgáló Stawirski-
novellát, ő tapossa ki
hozzá a politikai enge-
délyt –, maga is megéri a
tizedik múzsa csábítását,
ám ahogy mondani szokás,
erre akkor végképp
nincs se pénz, se posztó.
A filléres, eszköziánnyal
küzdő, ötfős stáb által
kézi kamerával leforga-
tott, filmszerűen kísérelti
filmből mégis valóságos
kis remekmű lesz, amely
vakmerően szakít egy sor
szakmai beidegződéssel,
zavarba hozza a kortárs
kritikát, a velencei fesztíval
zsúrijét viszont elbűvöli, és
elnyeri a nagydíjat. Ez az
artisztikus szépségével ma
is igazán alkotás egy érett

nő és egy fiatal férfi találkozását kapja el
az elnéptelenedett tengerparton, érzel-
mi-erotikus játszójukat a hangulatok,
hétköznapi gesztusok, diszkrét szimboli-
kus jelek költői nyelven mesélve el, ám
a háború nyomasztó emléke fogva tartja
őket, nem tudnak kitörni magányukból,
hiába sóvárognak a szerelem és a bol-
dogság után. „*A nyár utolsó napja* annak
idején szenzáció volt – emlékezik most
Andrzej Wajda elhunyt kollégájára. –
Csak később, a francia új hullám idején
születtek ilyen filmek. Csak akkor bonta-
kozott ki az a mozi, amit Konwicki koráb-
ban előbányászott magából.”

Az író Konwicki sok esztendő múl-
tán *Kalendárium és homokóra* című
paranaplójában beavat a pályakezdő
rendező titkaiba. Úgy mondja, 1956-ban
ifjú fejjel ő még arról álmodozott, hogy
„a marxista Lengyelország a társadalmi
tolerancia bölcsője lesz”, túl korán jött
neki a fordulat, túl gyorsan megtagadta
és félredobta a világ mindazt, amiben ő
addig hitt, ezt a dűfést le kellett reagá-
lnia, ha nem akart beleőrülni, ezért készí-
tett filmet a felejtés képtelenségéről. Ezt
az akkor nagyon aktuális politikai drámát
mégis inkább a háborús trauma révén
mondja el, hisz a jelek szerint az mé-
lyebb nyomot hagyott benne. Legalább-
is a következő film, a *Halottak napja*
(1961), amelyben egy volt hazafias par-
tizán és egy meggyőződéses kommunis-
ta lánya közt szövődik liezon, ezt a szálát
folytatja. Ők sem értik egymás szavát,
mégis együtt maradnak, annyira félnak
a magánytól. A paradox happy end, illet-
ve a két figura egymás mellett futó bel-
ső monológja jó alkalom Konwickinak,
hogy három retrospektív futamban há-
rom korábbi szocreál regényéről kódolt,
önkritikus üzeneteket küldjön egykori
olvasóinak. *A Száltóban* (1965) már egé-
szén brutális ez az önostorozó attitűd,
ami azonban, tekintettel a film kímélet-
len, gúnyos hangjára, érzékenységeket
sértő, sebeket feltépő társadalomkriti-
káként hatott. Itt már minden együtt van,
ami a *Milyen távol innen*, *milyen közel*
álomképeiben gomolyog a litvániai táj,
a partizán múlt, a nemzeti mártírság,
a jelen provincializmusa, de mindez a
fonákjáról, hazugságlként, szédítésként,
ripacsériaként. Egy kétnevű, soklelkű
szélhámos érkezik a lengyel kisvárosba
– Zbigniew Cybulski játssza könnyedén
és virtuóz módon –, akiről sosem tudjuk
meg, hogy valójában kicsoda, csak azt
érezzük, mind határozottabban, hogy

egyetlen szavát se lehet elhinni. Hazugsági, játékal, ripacszkodása termékeny talajra hullnak mindenikből előlív valami hamisat. Konwicki alighanem a maga hiszékenységét akarta szemügyre venni a görbe tükörben, amibe a nézőknek is bele kellett pillantaniuk, ő ezt, sajnos, csak így tudja, és nem azt látták, amire vágytak. A filmvégi „szaltó” különös egy tánc, ami nemcsak Wyspiański *Menyegzőjére* utal, hanem a *Hamu és gyémánt* hajnali polonézére is; voltak, akik egyenesen a Lengyel filmiskola paródiáját látták a *Szatrában*.

Konwickinál a holtak láthatóan kiliktathatatlanok az élők életéből, jelenlétiük sarkalatos, egyfajta rituális előírás, ami nem módosítható vagy változtatható, egyszerűen törvény, akárcsak Mickiewicz klasszikus drámájában, a lengyel hazaszeretet nagy litvániai hőseposzában. Nem kerülhette el hát a kihívást, hogy *Az ősoket* filmre vigye. Hiába erősödött éveken át, hogy adaptációt nem rendez, négy szerzői filmje után végül is két adaptáció következett. Mindkettő visszaterés a szülőföldre. Előbb az *Issa völgyét* (1982), Czesław Miłosz regényét vitte filmre, a Nobel-díjas költő wileńszczyznai gyerekkori tájaiba beleköltve a maga eltűnt Litvániáját, ezt a varázsos, mégis lelki pótszerré váló Árkádiát. Mindkét esetben lényeges a forgatás időpontja: az *Issa völgye* a legális Szolidaritás évében, 1981-ben készült, de már a hadiállapot idején mutatták be; a *Lóvo*, a Mickiewicz-műből született Konwicki-vízió 1988-ban még szovjet Litvánia fővárosába invitálja a romantikus vátesz hőst, az álmodozó Gusztávot, aki börtöncellája mélyén Konráddá, azaz nemzeti hőssé változik, és ott vár a csodára, a borús, letargikus korszak alkonyára. Amire akkor már egész Lengyelország és az egész térség várakozott, nem is egészen télenül. És mire a *Lóvo* 1989 novemberében a mozikba került, már megtörtént a fordulat.

Itt véget is ér Konwicki filmrendezői útja, amely egyrészt kihagyhatatlan a „lengyel filmiskola” történetéből, másrészt nem könnyen illeszthető bele. Ráadásul ő maga sosem rejtette véka alá, hogy számára „a regényírás is rendezés”, azaz nem lát különbséget a kettő közt. Már csak ezért sem szegődhetett filmes alkotóként senkinek a nyomába – állapítja meg róla most Lubelski –, és ezért nincs követője. Mindenesetre hat egyedülálló művel gazdagította a lengyel filmművészetet. ■

■ **AZ Ő NEVÉBEN...**

Húsba zárva

■ **GYENGE ZSOLT**

TESTETLEN TESTISÉG: EZ MALGORZATA SZUMOWSKA IMMÁR EURÓPAI RANGÚ ÉLETMŰVÉNEK ÁLLANDÓAN VISSZATÉRŐ, FŐ KÉRDÉSFELVETÉSE.

Cölibátusra ítelt papok testi vágyakkal való küszködésének ábrázolása régóta a festészetől a színházon és irodalmon keresztül a filmig szinte minden művészeti ágban – így nem újszerűsége, hanem néhány igazán erőteljes filmes momentuma miatt érdemes. *Az Ő nevében* című lengyel filmet megnézni. Mindentől messziki faluban hoz létre javítóintézetből érkező fiataloknak ifjúsági központot az a fiatal pap, aki sok szempontból az ideális egyházi testestíti meg: a formáltásokat tekintve laza (a templomfal tövében áldogálva gyóntat), az elvekhez viszont szigorúan ragaszkodik. Célja, hogy olyan közeget teremtsen a viselkedési problémákkal küszködő fiatalok számára, ahol azok a minimális korlátozottság mellett tudnak szocializálódni. A gondok akkor kezdődnek, amikor pont a közvetlenségből és a közelségből fakadóan néhány fiúval olyan helyzetek alakulnak ki, amelyben kénytelen megszüntetni a távolságtartást, kénytelen levetkőzni a papi hivatással járó „méltóságot”, komolyságot sugárzó viselkedést.

Bármennyire sokszínűnek, feldolgozott témájában és alkalmazott formanyelvében változatosnak tűnik első pillantásra a lengyel Malgorzata Szumowska életműve, valójában minden munkájának középpontjában a test áll. Pontosabban a test, az anyagság összefüggése olyan anyagtalanságokkal, mint a szellem, a lélek, az érzelmek vagy éppen a test feltámadása (netán az ábba vetett hit). Nem véletlen, hogy legutóbbi, Berlinben idén februárban rendezői díjat nyert filmje egyszerűen (és a rendezőnő érdeldődését nyíltan leleplezve) a *Test* (Cialo, 2015) címet viseli, és az anorexiával valamint a test és a halál összefü-

gésével foglalkozik. De elég a magyar mozikban is (az eredetihöz képest szenzációhajhász címmel) bemutatott *Szex felsőfokonra* (Elles, 2011) gondolni, amelyben az egyetemi tanulmányai finanszírozása érdekében prostituálódó lengyel lánnyal találkozó középosztálybeli Juliette Binoche azt próbálja (hasztalan) megérteni, hogy miként használhatja valaki a testét érzelem nélküli szexre – ráadásul idegenekkel.

A testiség kérdésére fordítható le a hozzánk kissé késve megérkező, 2013-as *Az Ő nevében... is*. A film fő kérdése a történet konkrét kérdésfelvetéseitől, hogy miképpen lehetőséges a testiség minden nemű involválása nélkül elgondolni a szeretetet, emberek egymáshoz való közelségét, és hát végső soron a felebaráti szeretetre alapozott keresztény hitet. A különböző testi jellegű kísértéseknek és szenvedélyeknek kitett pap történetében csak további csavart jelent, hogy főhősünk ráadásul meleg, ami a katolikus egyház legújabb kori sajtódossziájában egyáltalán nem mutat jól.

Nem szabad ugyanis szó nélkül elmenni a mellett, hogy a film 2013-ban elnyerte a Teddy Award-ot, a Berlini queer díjat. Talán az a hihetetlen érzékenysége a leginkább rendkívüli ebben a filmben, amivel a férfiak közötti csábítás és testi közeledés fokozatait megjeleníti, amely során szinte észrevétlenül lépnek át a szereplők a „férfias” kiállás, a játékoság és az incselkedés szinte érzékelhetetlen, ám mindig testi értelemben megnyilvánuló határvonalain. Valószínűleg az is sokat nyomott a fenti díj odaitélésében, hogy ráadásul mindezt egy nő rendező volt képes így kifinomultabban ábrázolni, aki nem a melegséget találta problémaként, hanem azt a hely-

Lengyel film

zetet, hogy a katolikus egyház évezre-
des logikája a testi vágyak elkerülése
érdekében egyneműeket zár össze. A
homoszexualitás így módon (kontex-
tusba helyezett ábrázolása sokkal kor-
szerűbb és kifinomultabb annál, mint
amit itthon mondjuk a *Viharsarokban*
(Császai Ádám, 2014) láthattunk.

Tematikai értelemben Szumowska
filmjeinek legnagyobb hiányossága,
hogy bármihez nyúl, nem tud (vagy
nem akar) túllépni a kérdések indivi-
duális kezelésének és feldolgozásának
szintjén. Bármilyen komplex legyen a
felvetett probléma, nagyjából a filmek
egyharmadáig van lehetőségünk tág-
gabb értelmezésekre, mert attól kezd-
ve a narratíva egyre inkább egyéniesíti
a hőskéket és ezáltal a történeteket. *Az
Ő nevében...* sztorija sokkal komple-
xebb dolgokról is szólhatna – elég ha
az idén Berlinben bemutatott Pablo
Larraín filmre, az *El Club*-ra gondolunk,
amely a pedofiliával vádolt papok
ügyének egyház általi kezelését úgy
tudja egy konkrét eseménysoron ke-
resztül bemutatni, hogy közben egy
pillanatra sem veszítjük el a tágabb
összefüggések figyelembe vételének
lehetőségét.

Ugyanakkor meg kell említeni,
hogy Szumowska a megleheto-
sen konvencionális filmnyelvi
megoldások ellenére elképesztő

kinematografikus érzékkel, mozgóképi
ábrázolási készségekkel rendelkező
filmrendező. *Az Ő nevében...* remek di-
alógusai, a finom ellipszisekkel dolgo-
zó narratíva, a karakterek pontos, csak
részben sematizált ábrázolása vala-
mint a történet alakulását remekül elő-
segítő térszerkesztéssel operáló kame-
rakezelés együtt adnak ki egy árnyalt,
de a dolgokat nem túlbonyolító filmet.
Szumowska hajszálpontosan érzi a ha-
táskeltés összes elemét, és ez elsősor-
ban kiváló ritmusérzékének köszönhe-
tő: pontosan tudja, hol kell elkapni a
„tekintetet”, mikor kell megszólaltatni
a zenét, vagy mely pillanatban kell
felpörgetni vagy éppen lelassítani az
események folyását. A film vége felé
a zűzös rockzenére vágott húsvéti kör-
menet jelenete az auditív és a vizuá-
lis világ így erőteljes kontrasztjának
köszönhetően akár önálló etűdként is
megálló, igazi kinematografikus pillan-
at – ha másért nem, ezért mindenképp-
en érdemes megnézni a filmet.

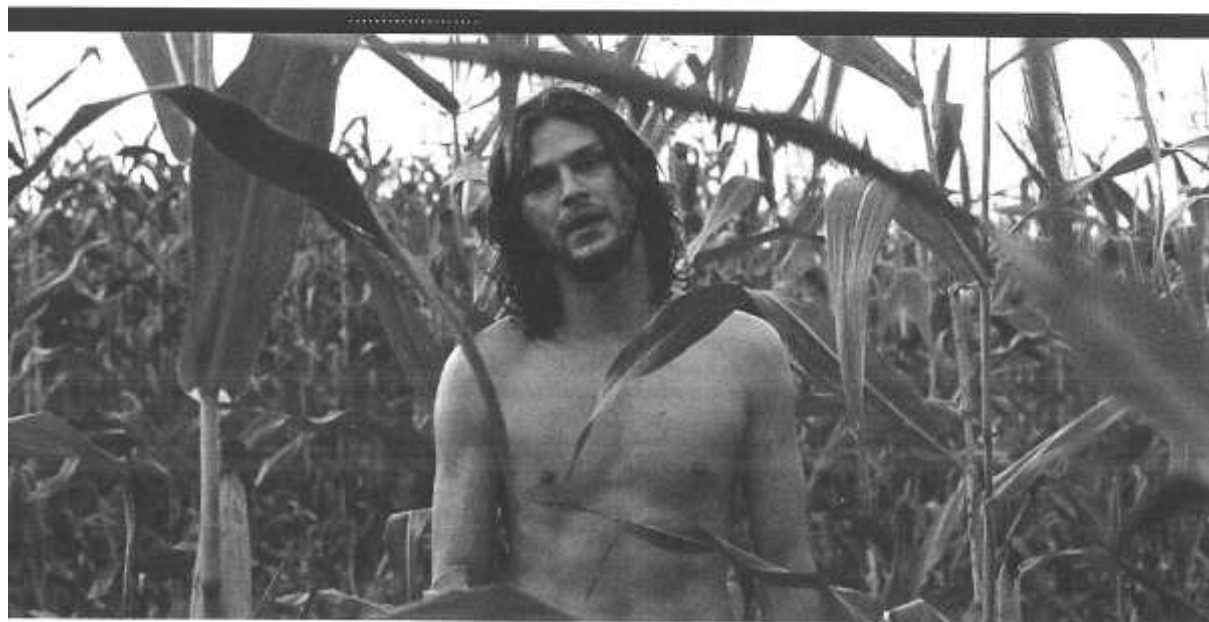
A '73-ban született Szumowska nem
csak a lengyel, hanem az egész közép-
európai filmgyártás számára fontos,
követendő példa. Ő az, aki filmjeiben
úgy volt képes saját orszá-
gának társadalmát meg-
határozó kérdésekre refle-
ktálni, hogy azok – talán
pont a fent kárhoztatott

individualizálás révén – teljes értékű
alkotóként helyezték őt el az európai
(művész)film térképén. Ő az, aki meg-
valósította azt, amire oly sok magyar
filmes törekszik: képes volt igényes,
de mégis érthető, saját nyelvi és társa-
dalmi határain túl is feldolgozható, bi-
zonyos értelemben hagyományos, de
témafelvetéseiben korszerű munkákat
vásznonra vinni.

Szumowska tehetsége megkérdő-
jelezhetetlen, ám formai és tematikai
megközelítéseiben egyformán meg-
nyilvánuló jólneveltsége megakadá-
lyozza, hogy igazán nagy formátumú
alkotó legyen belőle. A problémáikkal
való nyersebb szembesülés, és ezek-
nek zsigeribb megjelenítése talán em-
lékezetesebbé tenné ezeket a filmeket.
Lehet, hogy több tabudöntögetésre,
több olyan jelenetre lenne szükség,
mint az, amelyikben az elkeseredésé-
ben bepiáló pap a valószínűleg min-
den lengyel plébánián megtalálható
János Pál portréval táncol.

AZ Ő NEVÉBEN... (W imię...) – lengyel, 2014.
Rendezte és írta: **Malgorzata Szumowska**. Képi:
Michal Englert. Zene: **Pavel Mykietyn, Adam
Walicki**. Szereplők: **Andrzej Chyra** (Adam atya),
Mateusz Kosciukiewicz (Lukasz), **Lukasz Simlat**
(Michal), **Maja Ostaszewska** (Ewa). Gyártó:
MD4/Canal+ Polska. Forgalmazó: **Clorofilm Bt**.
Felfrutos: 102 perc.

**„Középpontjában
a test áll”**
(Mateusz
Kosciukiewicz)

Mai televízió- és rádióműsor

Az idő- és a téma szerinti műsorok között a legnépszerűbbeket, azaz a 20-30 éves korosztály számára ajánljuk.

MTV: 5:05 Ma reggel kezdéssel, az új évszázadot bemutató **8:34** Ma délután **10:30** **12:01** Ma este **12:54** Ma este **14:00** **14:30** **15:15** **16:15** **16:45** **17:15** **17:45** **18:15** **18:45** **19:15** **19:45** **20:15** **20:45** **21:15** **21:45** **22:15** **22:45** **23:15** **23:45** **24:15** **24:45** **25:15** **25:45** **26:15** **26:45** **27:15** **27:45** **28:15** **28:45** **29:15** **29:45** **30:15** **30:45** **31:15** **31:45** **32:15** **32:45** **33:15** **33:45** **34:15** **34:45** **35:15** **35:45** **36:15** **36:45** **37:15** **37:45** **38:15** **38:45** **39:15** **39:45** **40:15** **40:45** **41:15** **41:45** **42:15** **42:45** **43:15** **43:45** **44:15** **44:45** **45:15** **45:45** **46:15** **46:45** **47:15** **47:45** **48:15** **48:45** **49:15** **49:45** **50:15** **50:45** **51:15** **51:45** **52:15** **52:45** **53:15** **53:45** **54:15** **54:45** **55:15** **55:45** **56:15** **56:45** **57:15** **57:45** **58:15** **58:45** **59:15** **59:45** **60:15** **60:45** **61:15** **61:45** **62:15** **62:45** **63:15** **63:45** **64:15** **64:45** **65:15** **65:45** **66:15** **66:45** **67:15** **67:45** **68:15** **68:45** **69:15** **69:45** **70:15** **70:45** **71:15** **71:45** **72:15** **72:45** **73:15** **73:45** **74:15** **74:45** **75:15** **75:45** **76:15** **76:45** **77:15** **77:45** **78:15** **78:45** **79:15** **79:45** **80:15** **80:45** **81:15** **81:45** **82:15** **82:45** **83:15** **83:45** **84:15** **84:45** **85:15** **85:45** **86:15** **86:45** **87:15** **87:45** **88:15** **88:45** **89:15** **89:45** **90:15** **90:45** **91:15** **91:45** **92:15** **92:45** **93:15** **93:45** **94:15** **94:45** **95:15** **95:45** **96:15** **96:45** **97:15** **97:45** **98:15** **98:45** **99:15** **99:45** **100:15** **100:45**

una TV: 5:00 **5:30** **6:00** **6:30** **7:00** **7:30** **8:00** **8:30** **9:00** **9:30** **10:00** **10:30** **11:00** **11:30** **12:00** **12:30** **13:00** **13:30** **14:00** **14:30** **15:00** **15:30** **16:00** **16:30** **17:00** **17:30** **18:00** **18:30** **19:00** **19:30** **20:00** **20:30** **21:00** **21:30** **22:00** **22:30** **23:00** **23:30** **24:00** **24:30** **25:00** **25:30** **26:00** **26:30** **27:00** **27:30** **28:00** **28:30** **29:00** **29:30** **30:00** **30:30** **31:00** **31:30** **32:00** **32:30** **33:00** **33:30** **34:00** **34:30** **35:00** **35:30** **36:00** **36:30** **37:00** **37:30** **38:00** **38:30** **39:00** **39:30** **40:00** **40:30** **41:00** **41:30** **42:00** **42:30** **43:00** **43:30** **44:00** **44:30** **45:00** **45:30** **46:00** **46:30** **47:00** **47:30** **48:00** **48:30** **49:00** **49:30** **50:00** **50:30** **51:00** **51:30** **52:00** **52:30** **53:00** **53:30** **54:00** **54:30** **55:00** **55:30** **56:00** **56:30** **57:00** **57:30** **58:00** **58:30** **59:00** **59:30** **60:00** **60:30** **61:00** **61:30** **62:00** **62:30** **63:00** **63:30** **64:00** **64:30** **65:00** **65:30** **66:00** **66:30** **67:00** **67:30** **68:00** **68:30** **69:00** **69:30** **70:00** **70:30** **71:00** **71:30** **72:00** **72:30** **73:00** **73:30** **74:00** **74:30** **75:00** **75:30** **76:00** **76:30** **77:00** **77:30** **78:00** **78:30** **79:00** **79:30** **80:00** **80:30** **81:00** **81:30** **82:00** **82:30** **83:00** **83:30** **84:00** **84:30** **85:00** **85:30** **86:00** **86:30** **87:00** **87:30** **88:00** **88:30** **89:00** **89:30** **90:00** **90:30** **91:00** **91:30** **92:00** **92:30** **93:00** **93:30** **94:00** **94:30** **95:00** **95:30** **96:00** **96:30** **97:00** **97:30** **98:00** **98:30** **99:00** **99:30** **100:00** **100:30**

R TV: 6:00 **6:30** **7:00** **7:30** **8:00** **8:30** **9:00** **9:30** **10:00** **10:30** **11:00** **11:30** **12:00** **12:30** **13:00** **13:30** **14:00** **14:30** **15:00** **15:30** **16:00** **16:30** **17:00** **17:30** **18:00** **18:30** **19:00** **19:30** **20:00** **20:30** **21:00** **21:30** **22:00** **22:30** **23:00** **23:30** **24:00** **24:30** **25:00** **25:30** **26:00** **26:30** **27:00** **27:30** **28:00** **28:30** **29:00** **29:30** **30:00** **30:30** **31:00** **31:30** **32:00** **32:30** **33:00** **33:30** **34:00** **34:30** **35:00** **35:30** **36:00** **36:30** **37:00** **37:30** **38:00** **38:30** **39:00** **39:30** **40:00** **40:30** **41:00** **41:30** **42:00** **42:30** **43:00** **43:30** **44:00** **44:30** **45:00** **45:30** **46:00** **46:30** **47:00** **47:30** **48:00** **48:30** **49:00** **49:30** **50:00** **50:30** **51:00** **51:30** **52:00** **52:30** **53:00** **53:30** **54:00** **54:30** **55:00** **55:30** **56:00** **56:30** **57:00** **57:30** **58:00** **58:30** **59:00** **59:30** **60:00** **60:30** **61:00** **61:30** **62:00** **62:30** **63:00** **63:30** **64:00** **64:30** **65:00** **65:30** **66:00** **66:30** **67:00** **67:30** **68:00** **68:30** **69:00** **69:30** **70:00** **70:30** **71:00** **71:30** **72:00** **72:30** **73:00** **73:30** **74:00** **74:30** **75:00** **75:30** **76:00** **76:30** **77:00** **77:30** **78:00** **78:30** **79:00** **79:30** **80:00** **80:30** **81:00** **81:30** **82:00** **82:30** **83:00** **83:30** **84:00** **84:30** **85:00** **85:30** **86:00** **86:30** **87:00** **87:30** **88:00** **88:30** **89:00** **89:30** **90:00** **90:30** **91:00** **91:30** **92:00** **92:30** **93:00** **93:30** **94:00** **94:30** **95:00** **95:30** **96:00** **96:30** **97:00** **97:30** **98:00** **98:30** **99:00** **99:30** **100:00** **100:30**

L Klub: 6:00 **6:30** **7:00** **7:30** **8:00** **8:30** **9:00** **9:30** **10:00** **10:30** **11:00** **11:30** **12:00** **12:30** **13:00** **13:30** **14:00** **14:30** **15:00** **15:30** **16:00** **16:30** **17:00** **17:30** **18:00** **18:30** **19:00** **19:30** **20:00** **20:30** **21:00** **21:30** **22:00** **22:30** **23:00** **23:30** **24:00** **24:30** **25:00** **25:30** **26:00** **26:30** **27:00** **27:30** **28:00** **28:30** **29:00** **29:30** **30:00** **30:30** **31:00** **31:30** **32:00** **32:30** **33:00** **33:30** **34:00** **34:30** **35:00** **35:30** **36:00** **36:30** **37:00** **37:30** **38:00** **38:30** **39:00** **39:30** **40:00** **40:30** **41:00** **41:30** **42:00** **42:30** **43:00** **43:30** **44:00** **44:30** **45:00** **45:30** **46:00** **46:30** **47:00** **47:30** **48:00** **48:30** **49:00** **49:30** **50:00** **50:30** **51:00** **51:30** **52:00** **52:30** **53:00** **53:30** **54:00** **54:30** **55:00** **55:30** **56:00** **56:30** **57:00** **57:30** **58:00** **58:30** **59:00** **59:30** **60:00** **60:30** **61:00** **61:30** **62:00** **62:30** **63:00** **63:30** **64:00** **64:30** **65:00** **65:30** **66:00** **66:30** **67:00** **67:30** **68:00** **68:30** **69:00** **69:30** **70:00** **70:30** **71:00** **71:30** **72:00** **72:30** **73:00** **73:30** **74:00** **74:30** **75:00** **75:30** **76:00** **76:30** **77:00** **77:30** **78:00** **78:30** **79:00** **79:30** **80:00** **80:30** **81:00** **81:30** **82:00** **82:30** **83:00** **83:30** **84:00** **84:30** **85:00** **85:30** **86:00** **86:30** **87:00** **87:30** **88:00** **88:30** **89:00** **89:30** **90:00** **90:30** **91:00** **91:30** **92:00** **92:30** **93:00** **93:30** **94:00** **94:30** **95:00** **95:30** **96:00** **96:30** **97:00** **97:30** **98:00** **98:30** **99:00** **99:30** **100:00** **100:30**

at3: 6:30 **7:00** **7:30** **8:00** **8:30** **9:00** **9:30** **10:00** **10:30** **11:00** **11:30** **12:00** **12:30** **13:00** **13:30** **14:00** **14:30** **15:00** **15:30** **16:00** **16:30** **17:00** **17:30** **18:00** **18:30** **19:00** **19:30** **20:00** **20:30** **21:00** **21:30** **22:00** **22:30** **23:00** **23:30** **24:00** **24:30** **25:00** **25:30** **26:00** **26:30** **27:00** **27:30** **28:00** **28:30** **29:00** **29:30** **30:00** **30:30** **31:00** **31:30** **32:00** **32:30** **33:00** **33:30** **34:00** **34:30** **35:00** **35:30** **36:00** **36:30** **37:00** **37:30** **38:00** **38:30** **39:00** **39:30** **40:00** **40:30** **41:00** **41:30** **42:00** **42:30** **43:00** **43:30** **44:00** **44:30** **45:00** **45:30** **46:00** **46:30** **47:00** **47:30** **48:00** **48:30** **49:00** **49:30** **50:00** **50:30** **51:00** **51:30** **52:00** **52:30** **53:00** **53:30** **54:00** **54:30** **55:00** **55:30** **56:00** **56:30** **57:00** **57:30** **58:00** **58:30** **59:00** **59:30** **60:00** **60:30** **61:00** **61:30** **62:00** **62:30** **63:00** **63:30** **64:00** **64:30** **65:00** **65:30** **66:00** **66:30** **67:00** **67:30** **68:00** **68:30** **69:00** **69:30** **70:00** **70:30** **71:00** **71:30** **72:00** **72:30** **73:00** **73:30** **74:00** **74:30** **75:00** **75:30** **76:00** **76:30** **77:00** **77:30** **78:00** **78:30** **79:00** **79:30** **80:00** **80:30** **81:00** **81:30** **82:00** **82:30** **83:00** **83:30** **84:00** **84:30** **85:00** **85:30** **86:00** **86:30** **87:00** **87:30** **88:00** **88:30** **89:00** **89:30** **90:00** **90:30** **91:00** **91:30** **92:00** **92:30** **93:00** **93:30** **94:00** **94:30** **95:00** **95:30** **96:00** **96:30** **97:00** **97:30** **98:00** **98:30** **99:00** **99:30** **100:00** **100:30**

híd rádió: 6:00 **6:30** **7:00** **7:30** **8:00** **8:30** **9:00** **9:30** **10:00** **10:30** **11:00** **11:30** **12:00** **12:30** **13:00** **13:30** **14:00** **14:30** **15:00** **15:30** **16:00** **16:30** **17:00** **17:30** **18:00** **18:30** **19:00** **19:30** **20:00** **20:30** **21:00** **21:30** **22:00** **22:30** **23:00** **23:30** **24:00** **24:30** **25:00** **25:30** **26:00** **26:30** **27:00** **27:30** **28:00** **28:30** **29:00** **29:30** **30:00** **30:30** **31:00** **31:30** **32:00** **32:30** **33:00** **33:30** **34:00** **34:30** **35:00** **35:30** **36:00** **36:30** **37:00** **37:30** **38:00** **38:30** **39:00** **39:30** **40:00** **40:30** **41:00** **41:30** **42:00** **42:30** **43:00** **43:30** **44:00** **44:30** **45:00** **45:30** **46:00** **46:30** **47:00** **47:30** **48:00** **48:30** **49:00** **49:30** **50:00** **50:30** **51:00** **51:30** **52:00** **52:30** **53:00** **53:30** **54:00** **54:30** **55:00** **55:30** **56:00** **56:30** **57:00** **57:30** **58:00** **58:30** **59:00** **59:30** **60:00** **60:30** **61:00** **61:30** **62:00** **62:30** **63:00** **63:30** **64:00** **64:30** **65:00** **65:30** **66:00** **66:30** **67:00** **67:30** **68:00** **68:30** **69:00** **69:30** **70:00** **70:30** **71:00** **71:30** **72:00** **72:30** **73:00**

GDYNIA

Kisiklott hétköznapiak

PÖRÖS GÉZA
EZELŐTT 41 ÉVVEL INDULT GDANSKBÓL A LENGYEL FILMEK FESZTIVÁLJA.

Idén kerek évfordulót ünnepeltek a tenger melléken, ahol szeptember 14. és 19. között rendezték meg a 40. Gdyniai Filmfesztivált. Az elsőre még 1974-ben Gdanskban a Technika Házában került sor, a jubileumra kiadott múltidéző kézikönyv szerint azon Jerzy Hoffman *Őzönvíz*-adaptációja nyerte el az Arany Oroszlánokat, Zanussi *Illuminációja* pedig különdíjat kapott a Jerzy Kawalerowicz által elnökölt zsűritől. Eleinte két évente tartották meg a rendezvényt, ám 1981 után a hadiállapot miatt kényszerű szünet következett, s csak 1984-ben nyílt lehetőség a folytatásra. 1988-ban került mai helyére a fesztivál, amelynek a tárgyévben Krzysztof Kieslowski (*Rövidfilm az ölésről, Rövidfilm a szerelemről*) volt a főhőse, de itt került nyilvánosság elé Agnieszka Holland évekig betiltott *Magányos nő* című alkotása is.

A száz évvel ezelőtt még egyszerű halászfalu azóta igazi fesztiválvárossá nőtte ki magát, minden év hozott valami újat, szállodák és mozik épültek, felújították a fesztivál egyik otthonául szolgáló Zenés Színházat, idén pedig már egy filmiskolát, kávézót, DVD és könyvesboltot is magában foglaló elegáns filmcentrum fogadta a látogatókat.

Gdynia most is tiszteletre méltóan gazdag programmal hozakodott elő, a vendég ezúttal Litvánia volt, de szokás szerint külön szekciót kaptak a fiatalok, a rövidfilmek, a lengyel vonatkozású művek, a háború előtti filmkinccsel öppúgy, mint néhány felújított klasszikus. És természetesen számos workshop, kiállítás, könyvbemutató és koncert között választhatott az, akinek a filmkínálat aznap éppen szűknek bizonyult.

Ami az 56 benevezett filmből kiválasztott, 18 műből álló idei versenyprogramot illeti, egészében elmondható, hogy az idei termést is több nemzedék egyidejű jelenléte, a tematikai és stílusgazdagság, továbbá a világgépek sokfélesége jellemzi. A lengyel filmet hosszú ideig jellemző múltidéző tematika ezúttal csak három alkotásban volt jelen, közülük a tekintélyes életművel bíró, 1983 nehéz napjaiban a leváltott Andrzej Wajda helyett a Lengyel Filmművész Szövetség elnökének konszenzussal megválasztott Janusz Majewski *Excentrikusok, avagy az utca napos oldalán* (*Ekscentrycy, czyli po słonecznej stronie ulicy*) című fél-retrója el is nyerte az Ezüst Oroszlánokat az Allan Starski vezette zsűritől. Majewski műve az ötvenes évek végét idézi meg, amikor Lengyelországban (és kismértékben a vasfüggöny mögötti térség más országaiban is) a szabadságvágyat és a ránk parancsolt valóság elleni érzelmi lázadást a jazz testesítette meg. A rendező szerint a jazz volt az ő nemzedékük vallása. A történet arról szól, hogy 1957-ben Fabian (Maciej Stuhr), a háborús veterán hazaérkezik Angliából egy igazi amerikai meseautóval. Zenekart alapít, együttesük pillanatok alatt népszerű lesz, Benny Goodman és Duke Ellington muzsikája feltartóztathatatlanul hódít, még a helybéli rendőr is velük játszik. Aztán Fabian megismerkedik a gyönyörű Modestával (Natalia Rybicka), ettől kezdve jó ideig a szerelem, a tánc és a jazz aranyozza be a hétköznapiakat, mígnem egy szép napon a titokzatos Modesta eltűnik az életéből. Ki volt ő? Kémnő? Valakiknek a megbízottja? Majewski filmjében minden múlté-kony, a szerelem is, a politika is, csak

a zene örök, no meg a csillapíthatatlan vágyódás a falon túli világra.

A legtöbb film, szám szerint tíz, a hétköznapi emberének kisvilágát ábrázolta, a szerzők ebben a közegben fedeztek fel érdekes, mulatságos vagy drámai tartalmakat. Mint például a 2007-ben a *Négy éjszaka Annával* című remekléssel reaktivizálódott s most másodvirágzását élő Jerzy Skolimowski különdíjas *II perce*, amelynek minden fölöslegtől legalyazott és feszesre vágott, hol egymás mellett futó, hol lazán egymásra utaló epizódjait nem oksági kapcsolatok, hanem a véletlenek által teremtett rejtélyes társítások kötik össze. Több kritikus, köztük Tadeusz Sobolewski szerint is a nyolcadik évtizedét taposó Mester a tempó és a feszültség tűrés-határig való fokozásával voltaképpen a hollywoodi akciófilmet parodizálja, s Skolimowski nem is tagadta a kritikus megállapításának jogosságát. A rendező egy interjúban azt is elmondta, hogy mivel minden epizód a matéria költői sűrítését igényelte, ennek következtében nem a forgatás, hanem a vágás volt művének legnehezebb munkafázisa. A minél pontosabb és erőteljesebb hatás érdekében valamennyi epizódból több verzió készült, s csak a legsikerültebbek kerültek bele a filmbe. Formai igényesség terén a költőként és festőművészként is számottevő életművel rendelkező Skolimowski nem ismer tréfát. Ő már azt is tudja, hogy nem kell mindig nagyot mondani, néha elég, ha néhány percig elidőzünk az élet hol derűs, hol megható, hol abszurdra forduló képtelenségeinél, amelyeket nevezhetünk csodáknak is. Így eltűnődhetünk a börtönviselt hotdog áruson, amint éppen négy murisan egyformán eltűzött apáca kívánságait teljesíti, a féltékeny férjen, aki azért lohol újdonsült – s éppen egy amerikai producer heves udvarlását fogadó – felesége randevújának helyet adó szállodába, hogy elejét vegye az esetleges tragédiának, mivelhogy a pezsgőbe, amibe az imént beleittak, előzetesen altatót kevert. De van a filmben gyónni készülő drogdealer, pornófilmhez közel szerelmespár és akadályokba ütköző mentőcsapat is. Skolimowski előítélet nélkül, főlényes szakmai tudással és biztos ízléssel használja a digitális köznyelv eljárásait, ha kell lassít,

Fesztivál

ha kell gyorsít, megállít és felnagyít, hogy a párhuzamosan futó történetek mozalkockáiból a végén összeálljon egy nagyvörös, a mai Varsó mozgóképi szimfóniája. Erőfeszítései nem maradtak visszhangtalanok: a lengyel filmszakma ezt a filmet nevezte be a jövő évi Oscar-díjra.

A migráns sorsnak, mint az életkörülmények gyors változásából és a kultúrák különbözőségeiből fakadó próbatételeknek az ábrázolása több filmnek is tárgya volt, egyebek között az Elzbieta Benkowska, Lukasz Ostalski és Michał Wąrzeczek alkotta debütáns szerzőhármas *Új világ* című művének, amely három olyan külföldi fiatal portréját mintázza meg, akiknek Lengyelország jelenti az ígért földjét. Dariusz Gajewski *Idegen égboltjában* (*Obce Niebo*) viszont minden más-képpen van, ennek hősei külföldön próbálják megtalálni a maguk jobb világát. A rendező bő tíz esztendeje, hogy függetlenként nagydíjat nyert *Varsó* című vallomásos opuszával, aztán elkészítette bécsies hangula-

tú lírai stílusművét, a *Kuka úr tanácsait* (2007), most pedig a változatosság kedvéért egy feszesen szerkesztett thrillerrel állt elő. Az *Idegen égbolt* elején egy Svédországba költözött fiatal lengyel házaspár szokványosnak tetsző mindennapjai bontakoznak ki a vásznon. Messziről látszik, hogy valami nincs rendben köztük. A fociedző férj, Marek (Bartłomiej Topa) gondolatai mindig másutt járnak, ami nem csoda, hisz örökké időzavarban van, innen-onnan ellopott idejét szeretőjénél tölti. Basia (Agnieszka Grochowska), a feleség tisztában van a számára megalázó helyzetével, néha kitör belőle az indulat, szakításra azonban sem ő, sem a férje nem gondol. Már csak a mindkettőjük által egyformán imádott gyermekük, Ula érdekében is igyekeznek uralkodni érzelmeiken. A gyereket persze nem lehet becsapni, az elfojtott, feldolgozatlan feszültségek következtében a kislány szétszórtaá válik, az órán figyelme rendszere-

sen elkalandozik. Ekkor lép a képbe Anita (a szerepet a Bergman *Fanny és Alexander*-ből ismert Ewa Fróling alakítja), a helybéli gyermekvédelmi, aki mézes szavakkal arra bátorítja a gyanútlan kislányt, hogy egy készülék segítségével bármikor hívja, ha a szülők veszekednek, vagy ha valami veszélyt érzél maga körül. Ula egyszer őszintén, ám meggondolatlanul megnyomja a gombot, minek következtében rögtön beindul a betűhív jogi mechanizmusok gépezete. A gyermeket a hatóság elveszi a szülőktől, nevelőszülőkhöz adja, s ettől kezdve a sokktól letaglózott Marekék csak hosszas procedúra után, akkor is megalázó körülmények között, tanúk jelenlétében és csak rövid időre találkozhatnak gyermekükkel. Gajewski rendkívül meggyőzően ábrázolja, hogy jóság és szív hiján a formállogikailag kifogástalan jogrend miként fordul eredeti célja ellenébe s válik az érintettek számára igazságot nélkülöző pokollá. Mert Anita vélhetően jót akar, amikor vé-

„Vágyódás a falon túli világra”
(Janusz Majewski: *Excentrikusok*)

dence vélt érdekében az első gyanús jelre lecsap, ám úgy akarja megmenteni a kislányt, hogy fájdalmat okoz neki és szeretteinek. Gajewski azt is látja, hogy a kifogástalan alakítás háttérben a személyes tapasztalat hiánya és ennek kompenzációja működik, mivelhogy Anitának nincs gyereke. Aztán a minden feltételnek megfelelő nevelőszülői Előírászerűen pedánsak, sótlanak és érzéketlenek, ugyanakkor ott van bennünk az ugrásra kész vadállat is. A legnagyobb fájdalmat Basiának, az édesanyjának kell elviselni, akinek azt kell megtanulnia, hogy akkor is faarcot vágjon, amikor a megaláztatások hatására a legszívesebben üvöltene. Az édesanyját játszó Agnieszka Grochowska remekel a szerepben, el is nyerte érte a legjobb női alakítás díját.

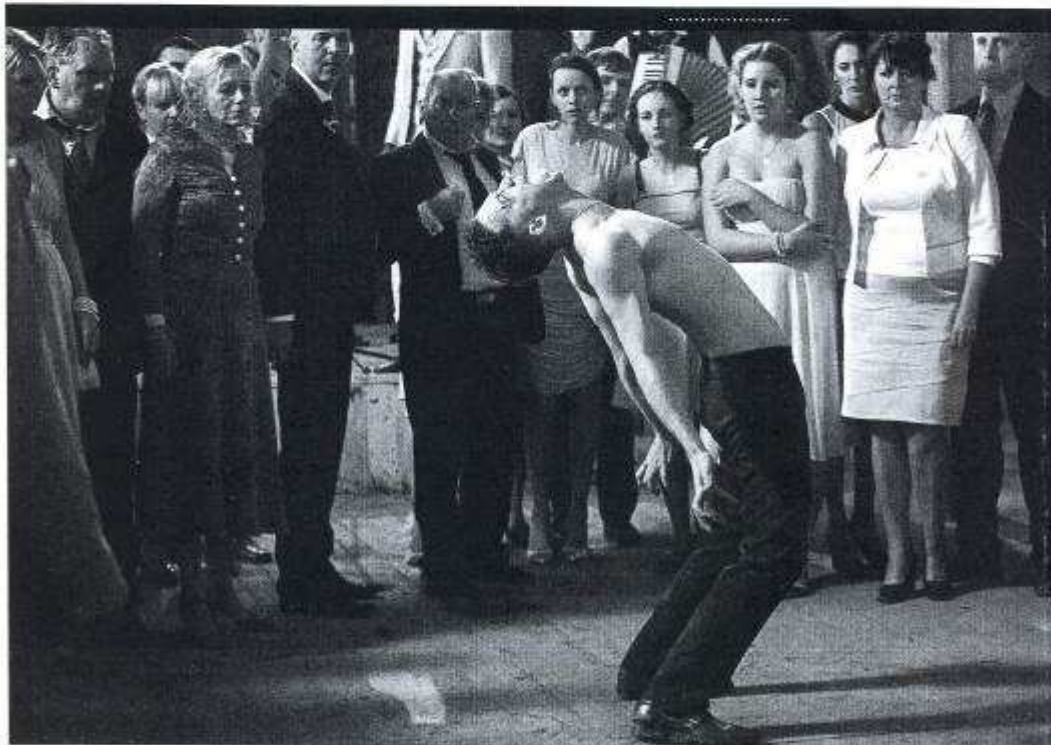
Az *Idegen égbolthoz* hasonlóan a másodikfilmes Kinga Debska művében is a környezet drámai megváltozása indítja el a bonyodalmakat. Az *Ezek az én lányaim* (*Moje córki krowy*) történetében a szülők/nagyszülők halálos betegsége borítja fel a három nemzedékből álló

család addigi békés életét s készíti helytállásra a két lányt, Martát és Kasiát. Kettejük közül Marta (Agata Kulesza) volt mindig a család bezzeg gyereke. Ő volt a szép, az okos, az ügyes, nem véletlen, hogy országos híró tévésztár lett belőle, akiért rajonganak hívei. Testvére, Kasia (Gabriela Muskala) kevésbé sikeres, tanárként dolgozik egy iskolában, örökké frusztrált, otthon pedig, hogy neki is legyen valami öröme, pipogya és örök lúzer férjét egzeclroztatja. A család mindennapjai eszményi tárgyul szolgálnának egy folytatásos szappanoperához – a kedélyes és csehesen derűs mozzanatok rendre helyet is kapnak a szomorú alaptörténetben –, ám a FAMU-n végzett Kinga Debska magasabbra teszi a léceket. A rendezőnőt az érdekli, hogy a hétköznapi rutinra és megszokásokra épülő folyamatának megszakadásakor hogyan állnak helyt hősei. A váratlan helyzethez ezúttal is a határozott karakterrel bíró Marta nő fel, aki egyetlen szempillantás alatt válik önnepelt divából kötelességét azonnal megértő gyermekké. Ő az aki, ha tudná,

legszívesebben magára venné édesanyja keresztjét. Agata Kulesza – a az elmúlt évek remek alakításai, az belül az *Idő* villágsikere után mi megérdemelten tenyerén hord a száma és a média, egymás után kapja szerepeket, a női magazinok tele vannak vele – ezúttal is mer fájdalom megtört arcú, szenvedő ember lerakni az utolsó evilági pillanatig anélkül, hogy mellette marad.

Amíg az előbbi filmekben a vakság illetve a szereplők kisebb-nagyobb drámai vétségei indítják el a bonyodalmakat, a svéd állampolgárságra és a lodzi főiskolán végzett, s ez is szerint Lengyelországban élő Magr von Horn Svédországban játszódó *tolakodó* (*Efterskaly*) című, a legjobb rendezés és a legjobb vágás díjait kitüntetett filmje azt a kérdést feszegeti, hogy van-e visszatérés a halál bűn után, létezik-e irgalom és megcsátás? A rendező nemzeti identitázaért részleteztük, mert nemcsak a film, hanem a fesztiválon is felrúgult, hogy akkor a *Betolakodó* most lengyel film vagy svéd

Marcin Wrona: -
Démon
(Itay Tiran)

Fesztivál

A sajtótájékoztatón a fiatalember frapárs választ adott: története ugyan svéd, de a filmezést lengyel mesterektől tanulta.

A történet egy svéd tanyán és annak szomszédságában játszódik. Ide tér vissza egy gyilkosságot követő börtönbüntetés után a tizenéves John (Ulrik Munther). A rendező rövid, tömondatszerűen szikár beállításokkal építkezik, a magyarázkodást mellőzi, szerkesztésmódját inkább a kihagyásos, mint a bőbeszédű elbeszélés mód jellemzi. Az apa Martin (Mats Blomgren) a földművesek kemény és egyhangú életét éli, naphosszat kint van a földön, utána közös étkezés a családi asztalnál, ahol több a csend, mint a szó, s ha mégis mondanak valamit egymásnak, akkor szavaik katonásan rövidek. Ez a visszafogott és kopár verbalitás a hősök közötti bensőséges hiányára, a kapcsolatok szegényességére utal. Este tévét néznek. A munka és a háztartás gépesített, a komfortos és tágas lakásban, csak úgy, mint az öltözködésben a bevásárlóközpontok által diktált egyenlítés uralkodik. Ez idő szerint minden kockás: az ing is, az abrosz is, még a táj is. Néha elmennek a közeli hipermarketbe, ahol egy hétre való félkész ételt pakolnak a kocsiába. A film nem árulja el, hogy mi volt John bűne, csak azt látjuk, hogy a fiút iskolatársai nem veszik vissza maguk közé. A menzán kiütik az ételt a kezéből. A fiú egy ideig állja a pofonokat, mindent megtesz azért, hogy elfogadtassa magát régi barátival, ebben még a tanárok is segítenek neki, de a többiek egy lány kivételével hajthatatlanok nem képesek a megbocsátásra. Magnus von Horn filmje túlmutat a svéd valóságon s általános látmagyarázat igényével lép fel: ahol szeretetlenség és érzelmszegénység van, ott a bensőségnek kevés hely jut. Enélkül pedig nincs, vagy legalábbis elviselhetetlen az élet.

Mintha csak ez utóbbi állítás lenne a kiindulópontja Malgorzata Szumowska *Test* (Cialo) című alkotásának is, amely a berlini legjobb rendezőnek járó díjat követően most Gdyniában elnyerte az Arany Oroszlánokat is, mintegy megkoronázva a rendezőné eddigi pályáját. Szumowskát főiskolás kora óta mindig egyéni hangú, szuverén látásmódú tehetségnek tartották, aki ezzel a fődíjjal immáron a protokoll szerint is a lengyel film legjobbjai közé került. Szumowska

úgy teremt hősöket és úgy fon köréjük történeteket, hogy a narráció minden szintjén meghökken. Szereplői furcsa, rendhagyó szeretek, rendszerint foglalkozásuk sem szokványos, ráadásul bizarr szenvedélyek tartják őket fogva (prostituált diáklány, meleg pap). A *Test* alapötletét az adta, hogy hogyan lehet ábrázolni az embernek a tulajdon testéhez való viszonyát, s ezen keresztül bemutatni valami szokatlant a kortárs Lengyelországból. Ebben a filmben egy özvegy halottkém (Janusz Gajos, a legjobb férfialakítás díja) és félárva lánya, Olga (Justyna Suwala) él egymás mellett egy lerobbant varsói tömbházban. Az apa foglalkozásától motiváltan is alkoholista, a lány pedig anorexiás, nincs kibékülve magával, szebb akar lenni, mint amilyen, a tömegműdiumok által terjesztett ideálokat követve mindenféle reformtelevíziót vesz magához, mignem egyszer annyira rosszul lesz, hogy kórházba kerül. A két ember nem figyel egymásra, alig találkoznak. A csonka család lelki deformációja összefügg a feleség korai halálával, Olga el is mondja, hogy apját egyrészt anyja halála miatt utálja, másrészt egyszerűen azért, mert van. Ekkor jelenik meg életükben Anna (Maja Ostaszewska), a terapeuta, aki gyorsan felméri a helyzetet s családterápiát ajánl az apának. A prokurátor ezt először visszautasítja, mi több, lányát még hűsvétra is bent tartatja a kórházban, hogy ez alatt ő összejöjjen egy hölgyismerősével. (A barátnőt játszó Ewa Dalkowska egy meztelenül előadott pazar táncjelenettel teszi teljessé a groteszk testportrék sorát.) Szumowska persze azt is észreveszi, hogy bizony a jótündernek is megvan a maga keresztje. Annát egyszer már torkon vágta az élet, amikor gyermekét elvesztette, azóta borjú nagyságú kutyájával él a szűk lakásban. Bár csinos, nőiességét szemérmesen elrejtí, hangsúlyozottan előnytelen ruhákat visel, s ezekben kifejezetten esetlenné látszik, karikatúraszerűen bukácsol, amikor séta közben az utcán a nála erősebb kutyát megpróbálja valahogy visszafogni. Süt belőle a magány, de minden arc felragyog, amikor rosszul szocializált gyermekeket és felnőtteket vezet rá a teli tüdővel való légzésre, a szabad lélekkel artikulált szavakra, a nagyobb szabadság felszabadult izére. Ezek az ő győztes pillanatai. Terápiájá-

nak az az alapja, hogy kapcsolatot tud teremteni a páciensek elhunyt hozzátartozóinak lelkével. Ez a motívum rendezői kommentár, hisz a lengyel hitéletben mindig is megtalálható volt az ilyenfajta rendhagyó, a nagy egyházak tanításaival nem mindig harmonizáló spiritualitás igénye. Mindenesetre Anna eljárása beválik, Olga ékon is tud segíteni, a film végén először jelenik meg önfeladt és felszabadult mosoly a hősök arcán.

Már vége felé közeledett a fesztivál, amikor az utolsó munkanap reggelén megérkezett a lesújtó hír: váratlanul elhunyt Marcin Wrona, a lengyel film középmezőjének egyik sokra hivatott egyénisége. A negyvenkettedik életévében járó rendező önkézével vetett véget életének. A tragédiát azért is fogadta értetlenül a megdöbbent közönség, mert Wrona tehetséges és sikeres szerző volt, a fesztiválon bemutatott *Démon* című filmjét előtte Torontóban is jól fogadták, és sokáig itt is az esélyesek között emlegették. A *Démon* úgy kezdődik, hogy Pyton (Itay Tiran), az angol fiatalember Lengyelországba érkezik, hogy feleségül vegye a szépséges Zanetát (Anniéska Zulewska). A lakhelyül kiszemelt falusi ház udvarán azonban az építkezés során emberi csontok kerülnek elő. Wrona a titkokkal teli, máig elintézetlen múlt megidézésében tudatosan épít a zsidó folklór Dybbukjára, amely az ember lelkét megszállva tartó nyugtalan, rosszabbik ént jelenti. Rendszerint ott jelenik meg, ahol valamilyen bűnt valakik valamiért eltitkoltak. Akárcsak előző művében, a nálunk is bemutatott *Keresztelőben*, Wrona itt is kiaknázza a társadalmi rítusokban, ebben az esetben a falusi lakodalomban rejlő narrációs élethezőséget. A rítus ugyanis kész kompozíciójával öntőformát ad, másrészt mozgósítja és felszabadítja az alkotói képzeletet. Számos kritikus vélte úgy, hogy a *Démon* gondolati izgalma és kimunkált, érett kompozíciója révén Marcin Wrona legjobb műve lett. Ezért is volt annyira megrendítő a bizonyosság, hogy ez az ígéretes pálya immár nem folytatódhat tovább. Maradt a zárt csend, no meg a váratlan halálokat körülölgő titok: „Amilyen valóban vagy, nem tudjuk” – énekelte a gálán Jonasz Kofta dalát Stanisława Celinska. Pontos szavak. Maradjunk mi is ennyiben. •

KECSKEMÉT – KAFF

A víztükör túloldalán

VARGA ZOLTÁN
A KECSKEMÉTI ANIMÁCIÓS FILMFESTIVÁL PREMIERJEIT NÉZVE A MAGYAR RAJZFILM ÚJABB SZÁZ ÉVE IS IZGALMASNAK ÍGÉRKEZIK.

Szerencsés egybeesés, hogy a Kecskeméti Animációs Filmfesztivál és a magyar animációs film egyaránt jubilál: az előbbi 30 évre tekinthet vissza, az utóbbi a 100. évét töltötte be. Ennek tiszteletére a KAFF-on is megtekinthetővé vált a Vigadóban már megrendezett kiállítás a hazai animációról (lásd *Filmvilág* 2015/5.), ami kiegészült a fesztivál évtizedeit bemutató tárlattal, melyben tárgyi emlékek és fotók sokasága gondoskodott az előző 11 alkalom felidézéséről. A magyar animáció eredményeinek méltatására egy konferencián is sor került: részt vett rajta a fesztivál díszvendége, a nagyvilág animációs filmtörténetét megíró Giannalberto Bendazzi, az ugyancsak animációtörténész Olivier Cotte Kovásznai György *A napló* című filmjét elemezte, az emigráns magyar alkotók életművét kutató Orosz Márton bemutatott egy elveszettnek hitt, de nemrég előkerült korai George Paltárgyanimációt, e sorok írója pedig a magyar animációs film tendenciáinak körvonalazását kísérelte meg.

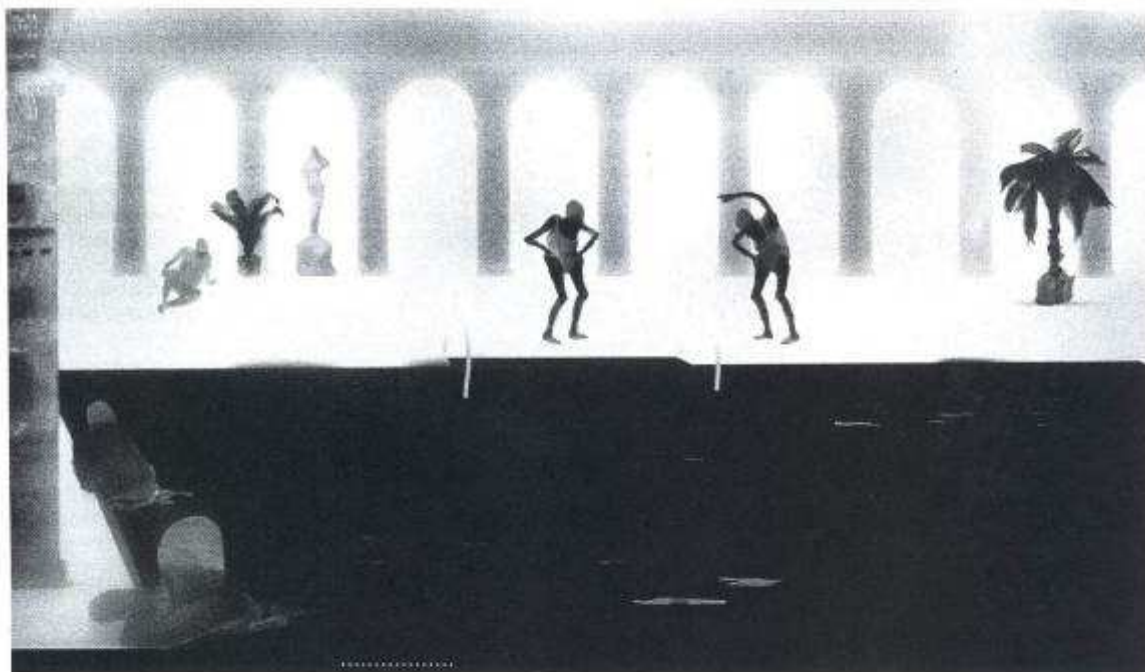
A 12. KAFF és a vele együtt megtartott 9. Európai Animációs Játékfilm Fesztivál több száz rövidebb-hosszabb film megtekintését kínálta a látogatóknak – igazi kuriózumnak bizonyultak a Latin-Amerika animációs művészetét bemutató blokkok. A magyar alkotások pedig ezúttal a világ bármely tájáról érkezhettek, nem szükségszerűen kellett itthon készülniük. S bár a hazai animációs filmművészet meghatározó alkotói is új filmmel jelentkeztek (Keresztes Dóra: *Eszterlenc*; Orosz István: *A rajzoló*; Cakó Ferenc: *Dózsa 1514*), az elismeréseket javarészt a fiatalok munkái kapták: legkivált a MOME animációs tanszékéről érkező alkotók, illetve a BKF animációs képzésének rendezői kerültek reflektorfénybe.

A sorozatok és a rövidfilmek áttekintése előtt azonban figyelmet érdemel a ma már sajnos igazi ritkaságnak számító egészestés magyar animációt képviselő *Maniegs – Egy kemény tajás bosszúja* című film is, ami a nemzetközi mustrában mérette meg magát. Miklósy Zoltán CGI-animációja az alkotói koncepció szerint a bűnügyi és akciófilmek legelcsépeltbb kliséit – az ártatlanul bebörtönzött keményfűtől kezdve a jó zsaru/rossz zsaru párosán át a balsikerű bankrablásig – parodizálja. Ez alapján az ugyancsak a műfajparódia alapjaira épített *Macskafogó* tekinthető patinás előképpnek, a *Maniegs* azonban közelebb áll a *Nyócker!* amerikai rajzfilmszatírákon edződött provokatív humorához – annak valóban felforgató erejét viszont nélkülözi. Miklósy filmjén eluralkodnak a hamar üressé váló káromkodások, a gyakorta öncélú izléstelenségekbe torkolló, főleg erőszakos és szexuális tartalmú poénok, s a sztori felesleges elnyújtottsága is ront az összképen. De a *Maniegs* mindezzel együtt is markáns példa az animáció szuverén világalkotó lehetőségeire: a sima felületekkel teli, monokróm színsémákat alkalmazó CGI-látvány, a lufyszerű tojásfigurák és nem utolsósorban a helyenként lehengerlő zenekíséret olyan stilizáltságot eredményeznek, ami nem csupán a műfajkliséknek, de a jelenkor visszásságainak is görbe tükört tarthatna. Kár, hogy ez a *Maniegs*ben sokszor csak háttérelem – akár szó szerint, utalva a háttérben feltűnő plakátokra és intézménynevekre –, nem pedig főtéma. Mindazonáltal a film így is új színfolt a szintén állami támogatás nélkül készült egészestés magyar CGI-animációk (*Egon & Dönci*, *Cycle*) palettáján.

A magyar animációs versenyprogramban örvendetesen sokféle műfaj-

jal képviseltette magát az alkalmazott animáció: a reklámfilmektől kezdve a divatos könyvtrailereken át a klipig és „imázsfilmig” terjedt a skála. A klipek közül említést érdemel a KAFF-fődíjas filmet is jegyző Ducki Tomek absztraktba hajló, festményanimációs műve (*Zhu – Paradise Awaits*), a *Nyuszi és Őz*zel elhíresült Váczi Péter bábanimációs sámanutazása (*James – All I’m Saying*), imázsfilmként pedig Ruska László és Ringeisen Dávid *Papírvilág* című CGI-animációja, a WWF-es mottó („Mindannyian össze vagyunk kötve”) érzékeltes megjelenítése aratott sikert. Hasonlóképpen változatosnak bizonyultak a sorozat-animációk. Gyulai Líviusz bájos rajzfilmsorozata, az *Egy komisz kölyök naplója* újabb megmosolyogtató epizóddal (*Betty néninél*) bővült; Horváth Mária pedig nemcsak *A Négyszögletű Kerek Erdő* újabb részével képviselte a Kecskemétfilmet, de a *Doja, a cigánytündér* című *Cigánymesék*-epizóddal is, melynek mives 3D-s látványvilága Orsós Teréz festészetét veszi alapul. Gauder Áron indián bölcsességeket tolmácsoló élvezetes meséje, a *Kojot és a szikla*, illetve Glaser Kati groteszk humorú szériaepizódja, a *Vörös legendák* mellett meglepetésként hatott a *Gyurmók*, Kapitány Frigyes sorozata (a *Van köztünk egy színes* című epizód szerepelt a versenyblokkban): a hazai sorozat-animációs palettáról jóideje hiányzó, egykoron szebb napokat évetket megélt gyurma-animációs formát használja. A stop-motion animáció más közegben is feltűnt: a diáktfilmes kategóriában díjazott *Peron – Ottlik Anna és Hertelendi Amanda* munkája – csattanós, minimalista pantomim-paródia.

A rövidfilmes blokkban vetített animációk közül két fontos tétel sorozat-kezdeményezésként is számon tartható. A *Candide* nem csupán a kortárs világ kaotikusságának láttatására vállalkozik egy regényklasszikus átértelmezésével, hanem vizuális és zenel fogalmazásmódjában programszerűen fordul Kovásznai György művészetéhez: a magyar animáció nagy renitense maga is tervezte a *Voltaire-mű* rajzfilmes feldolgozását (lásd *Filmvilág* 1993/6.), s ezt az ambíciót a Bera Nándor és mások rendezésében megvalósuló sorozat váltja valóra, egyszerre lenyűgöző és háborzongató módon. Candide, Pangloss doktor és Kunigunda viszontagságos kalandjait

Magyar animáció , magyar animáció , magyar animáció

a legváltozatosabb képi stílusok jelenítik meg (a pop-arttól az expresszionisztikus torzításokig), beleértve a stop-motion és a kollázs eszközeit is – ekként pedig pláne ha az apokaliptikus hangvételeit is hozzávesszük, a *Candide* nem idegen a Reisenbüchler Sándor életművét meghatározó kozmikus szorongástól sem. A Gellár Csaba által készített *Blackwood* – *Hogyan írjunk Blackwood cikket?* egy rémmese-sorozat, kezdeményezésésként olyan típusú szériát honosítana meg, amelynek nincs párja a magyar sorozat-animáció történetében. Nemcsak a hasonló szériák kelendősége, de a nyitóepizód színvonala alapján is mondhatjuk, hogy várjuk a folytatást. A fesztiválon látott *Blackwood*-epizód Edgar Allan Poe-novellát dolgoz föl – Poe-t egyébként is szívesen használják rendhagyó animációs adaptációkhoz, legyen szó a UPA-ról (*Az áruló szív*), a Zágrábi Iskoláról (*A vörös halál álarca*) vagy Jan Švankmajerről (*Az Usher-ház vége*). Gellár filmje tehát ebbe a hagyományba illik, jóllehet teginkább Tim Burton stílusához áll közel. A *Blackwood* morbid és vérbő humorban dús digitális götlékjában papírkivágásos figurákra hajazó állatszereplők rohannak a vesztükbe – vagy várják

Ducki Tomek
Fürdő

ki, míg a halál kaszája lesújt rájuk; jelen esetben az óratorony mutatója fejezi le hősnőnket, akinek szándékoltan maníros szövegét Ónodi Eszter előadásában hallhatjuk. A diákművek kategóriájában bemutatott alkotások közül olyan meglehetősen eltérő hangulatú és vizuális kidolgozású munkák kerültek díjazásra, mint *A vörösbegy*, a *Frusztráció* és a *Kíváncsiság kora* – a szubjektív tartalmak iránti intenzív érdeklődés azonban valamennyiükben közös. A MOME-n tanuló Carlos Rufas festményanimációval készített filmje, *A vörösbegy* a megfigyelést, a képzelgést és a vágyakozást kapcsolja össze, s képi világát festékvonalak és -foltok lüktetése kíséri, éterivé varázsolva a teret és szinte absztrakttá a figurákat. Kopasz Milán a *Frusztráció*val a kép és a beszédhang olyan egységét valósítja meg, ami kevésszer volt tapasztalható a fesztiválon látott, szöveget is tartalmazó animációkban: egy fiatalember monológja hallható mindazokról az apró-cseprő, ám annál kényelmetlenebb helyzetekről és élményekről, amelyek a címadó érzést kiválthatják. Mindeközben a képek a ritkán használt pixillációból (az emberek animálásának technikája) és kollázsanimációból állnak össze:

groteszk kíséretként társulnak a mondatokhoz. Tóth Luca *Kíváncsiság kora* című művében a három tizenéves karakter belső utazása álomszerű tájakra invitál; zavarba ejtő szimbolista filmként elmossa a határokat a külső és a belső valóság, az emberszereplők és állati alakmások között. Szorongáskeltő szürrealizmusával olyan animációk fantáziája állítható rokonságba, mint a *Limbo Limbo Travel* és a *Symphony No. 42*. Zétényi Borbála és Kreif Zsuzsanna már-már dadaista hevületű filmje, a *Limbo Limbo Travel* egyszerre erotikus utópia és szatirikus látomás: a párujuk által elhanyagolt hölgyek egy szigeten keresnek vigaszt, ahol – ez a kissé túlfűtött kifejezés kívánczodik ide – rágerjednek az ártalmatlan öslakosokra, a kistermetű bajszos férfiakra, s őket hajkurásszák a több mint negyedórás játékidő nagyrészeiben. Mintha az alkotókat bevallottan inspiráló Prít Pám, az ést animáció-sajátos stílusú mestere készítette volna Louis Malle nagy művészi kudarca, a *Fekete hold* rajzfilmes parafrázisát. Öncélú provokációval viszont egyáltalán nem vádolható Bucsi Réka *Symphony No. 42* című filmjének Magritte-hoz és Buñuelhez köthető szürrealizmusa, melynek erőnyeit nem lehet elégszer méltatni (lásd *Filmvilág*

Walerian Borowczyk életműve

Szépséges szörnyeteg

Varga Zoltán

Borowczyk életművének animációs, művészfilmes és erotikus szakaszát a szurrealista látásmód kapcsolja össze.

„Csodálom a lázadást, de csak akkor, ha az nem az élet ellen irányul.”

Walerian Borowczyk

Számos hozzá hasonlítható rendezővel ellentétben Walerian Borowczyk megítélése finoman szólva problematikus. Míg Luis Buñuel, Jan Švankmajer, Pier Paolo Pasolini vagy akár Ken Russell többnyire a filmművészet legelismertebb alkotói között szerepel, a lengyel-francia rendezőről ez aligha jelenthető ki: életművének alapos elemzésével máig adós a filmtörténetírás. A legértékesebb filmjeit egybegyűjtő, impozáns DVD-doboz is csupán tavaly jelent meg (külföldön). Borowczyk rendkívül megosztó, ellentmondásos fejleményekkel teli pályája kevesek által (el)ismert remeklések és sokak által kritizált kudarcok között ingadozik; a korszakos jelentőségűnek tartott Borowczykot leginkább az animációs filmtörténet ismeri, az élőszereplős filmben a „luxuspornográfus” vagy a „puha szexfilm esztétája” – kétes értékű – címkeivel illetik őt. Tíz évvel ezeleztől talán leggyűlöltebb opuszáról, *Az állatról* írtam a *Filmvilágban* (2005/9); ezúttal az életmű egészét térképezem föl.

A SZURREALISTA RÉGISÉGGYŰJTŐ

Walerian Borowczyk (1923–2006) Kwilczben született, de élete és munkássága nagyrészt mégsem Lengyelországhoz, hanem az alkotói kitéljeseződését lehetővé tevő Franciaországhoz kötődik. Festészetet tanult, litográfus-

ként és plakáttervezőként lépett színre, majd az animációs mozgókép egyik legeredetibb művészeként keltett feltűnést – alkotótársa, Jan Lenica oldalán – az 50-es évek végén: a korábban nem alkalmazott kollázsanimációs forma főlatatása Borowczyk és Lenica érdeme (*Egyszer volt... 1957; Ház, 1958*). A 60-as éveket, immár Franciaországban, ugyancsak főleg rövidfilmek fémjelzik, de az animációk mellett élőszereplős filmek is fel-felűnnek – közülük a rendező felesége és műzsája, Ligia Branice arcára és hangjára alapozó Maupassant-adaptáció, a negyedórás *Rosalie* (1966) az egyik legértékesebb darab. Az évtized végétől Borowczyk nemcsak az animációnak ínt búcsút, de a rövidfilmek helyett az egészestés művek felé fordul (bár elvéve animációt és rövidfilmet is készít még); a rendező 13 egészestés élőszereplős filmje mintegy húsz év (1968–1988) termése. A 70-es évek közepéig Borowczyk megbecsült művészfilmes: a *Gota, a szerelem szigete* (1968) és a *Blanche* (1971 – címváltozat: *Vér és lilium*) kapcsán ünneplik őt, s bár az *Erkölcstelen mesék* (1974) erotikus epizódfüzérének visszhangja vegyesebb, a rákövetkező *A bűn története* (1975) ismét csúcsműként mutatja Borowczykot. Az ugyancsak 1975-ös *Az állat* azonban – stílszerűen szólva – kicsapja a biztosítékot, s a folytatás (*Perlféria, 1976* – címváltozat: *A legkülöbör, Egy kolostor belsejében, 1977*) szinte bebetonozza a rendező rossz hírnevét, illetve beskatulyázza a szexfilm és egyéb *exploitation*-trendek

képviselőjeként. Borowczyk további filmjei jórészt többféle módon vágott-cenzúrázott változatokban jutottak el csekély létszámú közönségükhöz, s a mai napig alig férhetők hozzá elfogadható minőségben. A Borowczyk-filmográfia „kései” szakaszát valóban enerváltabb, de a legkevésbé sem csupán értéktelen címek szegélyezik: *A romlás hősnői* (1979), a *Dr. Jekyll és a nők* (1980), a *Lulu* (1980), *A szerelem művészete* (1983), az *Emmanuelle 5* (1987) és a *Szerelmi rítusok* (1988). Néhány tévés sorozatepizódot leszámítva, Borowczyk felhagyott a filmkészítéssel, s képzőművészeti tevékenysége és az írás jegyében teltek utolsó évtizedei. A három pályaszakasza nemcsak időben vagy kritikai megítélésében különíthető el élesen, de látszólag az alapvető szerveződések is komoly cezúrát jelentenek; az elsőt az animáció megújítása, a másodikat a modernizmushoz közel álló művészfilm, a harmadikat az érzékiség témájának eluralkodása fémjelzi.

Ennek ellenére a széttartó tendenciáknál sokkal nyomatékosabb Borowczyk életművében a folyamatosság. Az egyik legfontosabb közös nevező a *szurrealista ihletettség* – ez valójában az egész életmű kulcsa (a rendező szavait lásd erről a *Szurrealizmus a filmművészetben* című kötetben). Borowczyk egyike azoknak, akik a legtöbbet tették a mozgókép és a szurrealizmus kapcsolatának kibontakoztatásáért, legyen szó az álom, az örült szerelem és legkivált a meg-hökkentő képzettársítások fölönulta-

Polonia expressz, Polonia expressz, Polonia exp

tásáról; általuk a szűklátókörű racionalizmus éppúgy ostorozható, mint a vágyakat és a fantáziát elnyomó intézményrendszerek. Bizonyos Borowczyk-filmek kétségkívül nem sok érdemi szerepet szánnak a szürrealizmusnak (*Lulu*, *Emmanuelle 5*), mások viszont elválaszthatatlanok tőle (legtisztábban az animációk, a *Goto* és *Az állat*).

Az életmű másik alapvető vonása az a *formatudatosság*, amelyről pillanatok alatt felismerhető, hogy Borowczyk-filmeket látunk. Meghatározó szerzői sajátosság, hogy a képkalkálásban az emberekhez hasonló súlyt kapnak a tárgyak, a díszletek, vagyis mindaz, ami élettelen – sőt, nem ritkán még fontosabbak is emberszereplőknél. Ez nem azt jelenti, hogy Borowczyk élettel tölti fel őket, éppen ellenkezőleg: dermedtségüket, ödonságukat emeli ki, s ezzel párhuzamosan hajlik arra, hogy a szereplőket is tárgyként, bábként, szépen felöltöztetett kellékként kezelje. Az sem véletlen, hogy az abszurd dráma lecsupaszítottága is közel áll teatrális stílusú

„Kényszerzubbonyokat szétfeszítő érzékiség”
(Egy kolostor belsejében – Marina Pierra)

filmjeihez (*Goto*, *Blanche*, *Lulu*). Mint a rendező egyik monográfusa, Jeremy Mark Robinson rámutat, a Borowczyk-filmek tárgyai mintha múzeumba illelnének, a képtartalom akár kiállítás anyaga is lehetne. A közelképek és tágabb képkivágatok ellentétjaira alapozó, furcsa és jellegzetes vágás is fontos eleme ennek a stíliázciónak; e közelképek nemcsak arcokra vagy tárgyra fókuszálnak, gyakran korai fotográfiákat, évszázados metszeteket és rajzokat emelnek ki – Borowczyk filmjei bővelkednek régiségekben. Ebben a tárgy-, kosztüm- és díszletkultuszban keveredik a szürrealizmus tárgyfetisizmusa, a rendező képzőművészeti háttéré és a dekorativitás iránti elkötelezettsége (Borowczyk ráadásul számos alkalommal maga volt filmjei látványtervezője és vágója is). De magyarázható az életmű egyik legjellemzőbb vonásával is. Borowczyk alkotásai ugyanis szinte minden esetben *történelmi filmek* a rendezőt hidegen hagyta a jelenkori világ, csak a *Periféria*, az *Emmanuelle 5* és a *Szerelmi rítusok* játszódnak teljes egészében kortárs 20. századi közegben. A múltat annál szívesebben fürkészik filmjei, de nemcsak a számára legkedvesebb 19. századot (*A bűn története*), hanem a középkoron át (*Blanche*, *Erkölcstelen mesék*) egészen az antik Rómáig (*A szerelem művészete*) követhetjük nyomon a rendező rögeszméit. Történelmi közeg és szexualitás illetően párosítása joggal osztja meg az ítéseket: az *Erkölcstelen mesékről* szólván Irja Bikácsy Gergely: „Alig ismerek másik példát, ahol ilyen érdekes és eredeti filmnyelvi, képkalkotó szellem ilyen hozzá nem méltó, s ráadásul úgy látszik, valamiképpen belülről is vágyott szépelgő-áltörténelmi, hamis dekorativitás foglyaként küzdenie ábrázolandó tárgyával” (*Filmvilág* 1990/8). Amde ebből az is következik, hogy a Borowczyk-életmű, bármennyire is az erotikát emeli ki, valóságos kultúr- és művészettörténeti

feszta. Veretes az írók névsora is, akiknek műveit Borowczyk inspirációként használta: Juliusz Stowacki, Stefan Żeromski, Ovidius, Stendhal, Robert Louis Stevenson, Frank Wedekind – a legtöbbször pedig jóbarátja, a szürrealista csoporthoz tartozó André Pieyre de Mandiargues írásaihoz fordult (*Erkölcstelen mesék*, *Periféria*, *A romlás hősnői*, *Szerelmi rítusok*). Borowczyk a klasszikus zenéhez is ihletett módon viszonyult: a *Goto*ban Händel, *Az állat*ban Scarlatti, a *Szerelmi rítusok*ban Bach zenéje hangzik fel a filmképek bizarr kíséretként – markáns ellentét, amikor kivételesen kortárs popzene értelmeződik át a *Perifériában* (a Pink Floyd és a 10CC dalai).

LEFÜRÉSZELT ANGYALSZÁRNYAK

Az animációban Walerian Borowczyk nevéhez legalább három rövidfilmes remekmű (*Ház*, *Reneszánsz*, *Angyaljáték*) és egy animációtörténeti jelentőségű egészestés alkotás fűződik. Borowczyk nem kötelezte el magát egyetlen animációs forma mellett, nála a tárgyak mozgásba hozására éppúgy akad példa, mint a különböző grafikus alapok (fotók, metszetek, festett hátterek) felhasználására. Animációinak legfőbb közös vonása ekként az abszurd humor és a rémálomszerűen fojtogató atmoszféra elegye. A *Ház* – egyik legtöbbet idézett műve – egymásra következő jeleneteinek összefüggései megfeszítetlenség; az események talán földönkívüli megfigyelők észleletei, talán – az epizódokat elválasztó nőfigura jelenléte ezt is sugallhatja – egy képzelgés törredékei. A hipnotikus hatás és az enigmatikus képek halmozódása a legbiztosabb: a narancsot faló, tejet szívó, üveget ropogtató paróka jelenete többek szerint az életmű egyik csúcspontja. A francia földön készült *Reneszánsz* (1963) a tárgyanimáció etalonjaként (és a visszafelé lejátszott felvétel technikájának bravúrként) egy gránátrobbanásban megsemmisült tárgykollekció helyreállításának folyamatát követi le: a preparált bagoly, a falra akasztott kép, a játékbaba és társaik a szemünk láttára nyerik vissza ép alakjukat – hogy végül egy újabb robbanás áldozataivá váljanak. Az *Angyaljáték* (1964) labirintusba, sőt kincskamrába vezet a nézőt: kiismerhetetlen, ezúttal festett térszerkezetel

EXPRESS, POINTE EXPRESS, POLONIA EXPRESS

és érthetetlen, de rendkívül fenyegető eseményvilága az évszázad legborzalmasabb tapasztalatait hivatottak érzékeltetni. Borowczyk *Angyaljátékát* a náci és a bolsevik terror megidézésésként egyaránt méltatják; szimbolikus képei és az elviselhetetlenséget sürrolóan kakofonikus hangsávja egy szakrális talapzatát vesztett, bukott világot jelenítenek meg, amelyben lefűrészelik az angyalok szárnyait, az orgonasípok pedig kivégzőosztag fegyvereivé válnak.

A befogadó tűrőképességét alaposan megdolgoztató *Kabal Úr és Kabalné színháza* (1967) nem csupán terjedelme miatt lett a Borowczyk-animációk betetőzése; a korábbi művekben (főként az *Angyaljátékban*) artikulált szorongásokat is összesűrítte – ráadásul motívumaival és kivitelezésével is előrevetíti a *Gótót*, hidat alkotván az előszereplős és az animációs munkák között. Olyan időszak bátor vállalkozása, amikor a deklaráltan felnőtteket célzó egészestés animáció még szinte fehér hollónak számított. Meghökentően szikár, metszetszerű képek, irritáló-nyugtalanító hangeffektusok, nonszensz rémségek és burleszkbe illő tréfák között lavirózó történések: a *Kabal úr...* az érzelmi kiüresedésre és a modern világ sivárságára rákérdező vízió. Ahogy Szoboszlav Péter találóan megjegyezte, „mintha a hallatlan képi erővel megjelenített figurák nem is emberek, hanem emberi méretűre nagyított, egymást gyűlölő-kínzó rovarok lennének” (*A rajzfilm*). A *Kabal-házaspárban* a gépszerű, hórihorgas asszonyosság hordja a kalapot, mellette méretben is összetöpreődő férje engedelmes szolga csupán; kettősük erődítmény- és szigetszerű senkiföldjén rendezkedik be, ahol furcsa lények (madárként verdeső pillangók, krokodil-ebek) nyúzsógnak körülöttük, s leginkább kampókkal és fűrészekkel veszik körbe magukat. „Gyűlölöm a mechanizált társadalmat, amely az atombomba és a koncentrációs táborok társadalmá” – fogalmazott Borowczyk, s e borúlátás különösen erős nyomatékot kap akkor, amikor *Kabal asszony* atombomba gyártását vezényli le.

CSIGA A CIPŐN

Minden Borowczyk-film közül az egyik legkülönösebb a *Goto, a szerelem szigete*: itt inkább képzeletbeli, mintsem valódi „történelmi” közegbe vezet a rendező, feltárva egy természeti katasztrófa sújtotta, felettébb rút miniatűr szigetországot, amit furcsa rituálék és még furcsább szerkezetek működtetnek, az utóbbiak közül a légyölő-dobozok jutnak kulcsszerephez, az intrikus feladata a karbantartásuk. Katonai (önként)uralom vezetői a szigetlakók egyenvilágát (mindenkinek G-vel kezdődik a neve), de homokszemek kerülnek a gépezetbe. Miközben a kormányzó felesége, Glossia megszökni készül a szeretőjével, egy aljas szolga szemet vet az asszonyra, s addig mesterkedik, míg nem elfoglalja a trónt, hogy övé legyen a vágyott nő is. A degenerált Grozo azonban hiába ostromolja Glossiát, az asszony inkább a mélybe veti magát – a film felejthetetlen (néma!) zárójelenetében a sírva örjögő Grozo észre sem veszi, hogy Glossia egy pillanatra kinyitja a szemét... s a film is véget ér. A fekete-fehérben fényképezett – időnként színes nagyközelikkel kizökkentő – *Goto* a Borowczyk-animációkban kiérett minimalizmust, klauszrofóbiát és abszurditást értelmezi újra, felértékelve a fekete humort és a némafilmszerű stílusációt. A társadalmi konvenciókat – és kényszerzubbonyokat – szétfeszítő érzékiség, vagy

és megszállottság olyan meséje, melynek változataihoz Borowczyk később is visszatér (*A bűn története*, *Az állat*, *Egy kolostor belsejében*, *A romlás hősnői*, *Dr. Jekyll és a nők*, *Szerelmi rítusok*). Igazi ikerfilmje mégis a *Blanche*, amely már felismerhető történelmi korszakot idéz meg és formál át. Középkori miliője egyfelől színpadtérré lényegül, ahol a félreértések és a felismerések óhatatlanul tragédiához vezetnek, másfelől pedig egy idegen világot hivatott létrehozni, amely bár ismerősnek hat, valójában kevéssé evilági – Borowczyk később *A szerelem művészetében* kísérelte meg, haloványabb meggyőzőerővel, hogy egy ismert történelmi közeget már-már absztrakt világgá lényegítsen át. Ligia Branice alakítja Glossiát és Blanche-t: ők nem irányítják, inkább elszenvedik sorsukat, a későbbi markáns Borowczyk-hősnők viszont alávetettség és lázadás között vergődnek (*A bűn története*, *Egy kolostor belsejében*, *A romlás hősnői*, illetve tudatosan vagy öntudatlanul, de szexualitásukkal megigézni, manipulálni és pusztítani is képesek (*Az állat*, *Periféria*, *A romlás hősnői*, *Lulu*, *A szerelem művésze*, *Szerelmi rítusok*).

Az *Erkölcstelen mesék* négyteteles szkeccsfilmjében azok a legértékesebb részek, amelyekben nem elsősorban a dekorativitás a meghatározó, hanem az erotika szürrealista jellegű megközelítése: ilyen az

„Mintha múzeumba illenének”

(*Goto, a szerelem szigete* – Guy Saint-Jean)

első epizódban a fellációs aktus változtatása a tenger hullámzásával, a vágy és a dagály enigmatikus összeköttetése, illetve a másodikban a kamrába zárt lány és az őt körülvevő tárgyak áterotizált viszonya. Az eredetileg az *Erkölcstelen mesék* epizódjának szánt, de végül önálló filmmé érett *Az állat* nemcsak Borowczyk legbotrányosabb alkotása, hanem a szürrealizmus és a szexualitás összefonódásának meghatározó műve is (nem kizárólag a rendező munkásságában). Obszcén „macipomó” lehet első pillantásra, pedig a mese, a horror és a pornográfia vaskos időzöjtek közé kerülnek *Az állat* képsoraiban, komikus és nyugtalanító módon mosva el álom és valóság határait. Itt látható Borowczyk egyik legszebb szürrealista filmképe is, ami ellenpontozza és metaforikusan továbbgondolja a természetellenes aktust: a bestia által gyötört hölgy lehullott cipőjén csiga mászik. Király Jenő méltatásából idézve: „A film hatása különös, mert minden megtörténik, és semmi sem, a szépség végül elfogadja a szörnyet és segíteni vágyik, de a szabálytalan beteljesülés száműzetik a régmúltba, s csak a halál képei garantálhatják, hogy a beteljesedés valahol és valahogy mégis, ma is bekövetkezett” (*Mágikus mozi*).

Sok szempontból igen közel áll *Az állathoz* a *Dr. Jekyll és a nők*, Borowczyk kései korszakának egyik legérdekesebb

„Kultúr- és művészet-történeti fieszta”
(*Erkölcstelen mesék*
– Paloma Picasso)

darabja. Az eredeti történetet meglehetősen szabadon kezelő adaptációban a Dr. Jekyll és Fanny Osbourne – R. L. Stevenson valódi kedvesének nevét kapta a hősnő – eljegyzését ünneplő vendégek egyetlen szörnyű éjszakán mind szembekerülnek egy eszelős szexuális ragadozóval, bizonyos Mr. Hyde-dal (akit nem a Jekyllként látható Udo Kier játszik elmaszkírozva, hanem egy másik, igen bizarr arcú színész elevenít meg). Marina Piarro, Borowczyk kései filmjeinek fétisszínésznője (lásd még: *Egy kolostor belsejében*, *A romlás hősnője*, *A szerelem művészete*, *Szerelmi rítusok*) alakítja Fannyt, aki egy hipnotikus képsorban szekrények mögül figyeli ki a doktor átváltozását Jekyllnek ezúttal – szemben az alapművel és a korábbi filmváltozatokkal, de idézve az *Erkölcstelen mesék*ben megénekelte Báthory Erzsébetet – vérszínű fürdőben kell megmártóznia, hogy Hyde-dá transzformálódjon. Később Fanny is ezt teszi, s alteregója Hyde-dal együtt ront neki a világnak a Borowczyk-életmű talán legvadabb és legerőszakosabb képsorait adó, nyitva hagyott befejezésben.

Fanny Osbourne kétarcúságának enigmatikusabb változatát kínálja a *Szerelmi rítusok* hősnője, Miriam (Marina Piarro legfontosabb szerepe Borowczyknál). Annak ellenére, hogy a történelmi-kosztümös közeggel látványosari szakít, a kései alkotói periódus alighanem legfontosabb tétele a *Szerelmi rítusok*, amely a

bűn történetét keresztülszövő „őrült szerelem” tematikáját éppúgy folytatja, mint a *Periféria* érdeklődését érzékenység, szerelem és illúzió összegabalyodása iránt. A találkozás Miriammal – aki talán színésznő, talán prostituált – felkavarja és megváltoztatja Hugo, a divattervező életét. A *Szerelmi rítusok* nemcsak a nő lakásán eltöltött, sadomazochisztikus fordulattal sokkoló órák bemutatásakor működik kameradarabként; már Miriam és Hugo találkozása és ismerkedése előbb a metrón, majd a párizsi utcákon is mintha csak kettejükre szűkítené le az egész világot, Borowczyk legjobb pillanataira emlékeztető költőiséggel. Talán

ha nem is vezetett egyenes út a *Gato*, a *Szerelmek szigetétől* a *Szerelmi rítusokig*, de akárhány téves lépés csúszott is be ezen az úton, Walerian Borowczyk valójában végig kitartott legszemélyesebb szerzői jegyei mellett.

Jóllehet az életmű nem dicsekedhet azzal, hogy rengeteg utánzója akadna, a Borowczyk-hatás mégis létező, felismerhető jelenség. Rajongói között tartható számon Terry Gilliam, aki többször beszélt csodálatáról Borowczyk, kivált az animációs filmjei iránt, s a Quay fivérek hátborzongató báb- és tárgyanimációit is kapcsolatba lehet hozni a *Reneszánsz* vagy az *Angyaljáték* dermesztő vizióival. Neil Jordan felnőttmeséje, a *Farkasok társasága* elgondolható *Az állat* szalonképebb rokonaként is. Jean-Pierre Jeunet és Marc Caro közösen jegyzett filmjei, a *Delicatessen* és az *Elveszett gyerekek városa* ugyancsak Borowczyk, elsősorban a *Gato* adósa. A legsajátosabb tisztelgés egy francia rendező, Bertrand Mandico *Baro a dobozban* című 2011-es filmjéhez köthető („Boro” volt Borowczyk beceneve); e negyvenperces, fekete-fehér avantgárd film szürrealisztikus „életrajzként” sorolja elő Borowczyk életének és főként művészetének emblemikus motívumait – a címszereplőt dobozba zárt fejű emberként jeleníti meg. Alighanem Walerian Borowczyk mozgóképes önportréja is hasonló lett volna. ●

Polonia expressz. Polonia expressz. Polonia exp

win-muzsika azt sugallja, hogy ez „csak mozi”, a város fölött vonuló vastag füstfal a New York-i ikerterrorok elleni merényletet juttatja eszünkbe, vagy Szíriát, Irakot, mint ami ma történik, és mégsem. A kamera egy szinten mozog az emberekkel, velük vagyunk, és ők velünk, itt már senki sem hangzatos eszméket, szólamokat, se a két narrátor, se a hősök. Akik nem is hősök, csak hősi sors jutott nekik osztályrészül. Hogy a borzalom és a halál kulisszái között boldoguljanak. Ez az, ami már nem lehet rosszabb, mégis minden perccel iszonyúbb. Az ember végső kitétsége, árvasága, veszte. Minden kompozíció, esztétika, szín csak arra kellett, hogy ide eljussunk. A máz leperog a képek azt mutatják, amit megörökítettek: az elviselhetetlent. A mítosz gyökerénél állunk. Erre csak Wajda *Csatornája* volt képes.

Nem tagadom, számomra Jan Komasa volt az ideál lengyel filmszemle sztárja, noha az ő két filmje előtt sor került protokolláris rangban előbbre való filmek vetítésére is. De még mielőtt ezekről ejtenék szót, említenem kell Władysław Pasikowski új politikai akciófilmjét vagy inkább kémfilmjét, a *Jack Strongot*. Pasikowski, aki láthatóan előszeretettel aknázza ki a szenzációmozi lehetőségeit, egyszer-kétszer már belenyúlt a lengyel valóság egyik-másik darázs-fészkebe. A kilencvenes

évek elején a *Kutydk*, amelyben a régi rendszer titkosrendőrel az új világ csapdájában vergődnek, mondhatni időzített bombaként robbant, három évvel ezelőtt az *Ezután*, amely a Jedwabne-ügy kapcsán a vészkorszak lengyel bűnrészességét feszegetette, ugyancsak felajzotta a kedélyeket. Ryszard Kukliński ezredes története is ilyen darázs-fészek. A vezérkari ezredes a hetvenes évek derekától informálta az amerikaiakat a legtitkosabb szovjet katonai tervekről, az 1981-es hadiállapot előtt néhány héttel helyzete tarthatatlanná vált, a CIA az utolsó pillanatban kilopta őt családotul az országból, ám a nagy testvér keze Amerikában is utolérte, mindkét kamaszfiá rejtélyes módon életét veszette. Áruló volt, vagy nemes lelkű hérosz? Közönséges kém, vagy nemzeti hős? Pasikowski, akinek ezúttal is visszafojtott lélegzettel figyeljük remek érzékkel bonyolított kémfilmjét, egyáltalán nem látja se hősnek, se kémnek Kuklińskit, aki mellesleg egy fillér fizetséget sem fogadott el szolgálataiért. Az ő Kuklińskija – Marcin Dorociński frappáns alakítása – a kor tipikus lengyel polgára tipikus lengyel problémával. Tudomást szerez Kulikov marsall Nyugat-Európa lerohanását célzó nagy haditervéről, amely feltételezi válaszcsepásként az amerikai atomtámadást, a lengyel Hirosimát. Mit is tehetne? Nem jobb ilyenkor lapítani, és

nem szólni bele a nagyok ügyébe? A dilemma, úgy tűnik, máig hozzátartozik a kelet-európai kisállamok nyomorúságához, hogy Bibó István kifejezésével éljek. Mindenesetre Kukliński a cselekvés mellett dönt, amiért nagy árat fizet, ám Pasikowskiéknak épp ez az izgalmas benne, tükröt tart mindennapi lapításaink elé. Így mondom, a mi lapításaink elé is, hisz a Kukliński-szindróma nálunk alighanem aktuálisabb, mint a lengyeleknél.

Érthető talán, ha e három film elhomályosította számomra a program két kiemelt bemutatóját, Lukasz Palkowski *Istenek és Jerzy Stuhr Polgártárs* című alkotását. Az *Istenek* az év filmje, tavaly Gdyniában elnyerte az Aranyoroszlánt, az első lengyel szívatültetést végrehajtó, legendás Zbigniew Religa professzor ifjúságának legnehezebb éveit kelti életre, elsősorban Tomasz Kot remek alakításának köszönhetően, aki a budapesti bemutatóra is eljött, előszóval is közelebb hozva a magyar nézőkhöz Religa alakját, úgy tűnik mégis, hogy a film igazán azokhoz talál el, akiket már korábban megérintett e „nehéz ember” kardiológus mítikus figurája.

A *Polgártárs* korszakos film kívánt lenni – az ismert és népszerű Jerzy Stuhr új alkotása, ő maga játssza a főszerepet is –, de nem több, mint Munk *Kancsal szerencséjének* harmadik, alighanem leggyengébb kiadása. Munk 1960-ban sajátos történelemfilozófiát olvas ki a peches lengyel kispolgár groteszk komédiájából, ami annyira sikerült, hogy Andrzej Kotkowski három évtized múltán elkészítette a folytatást *Pliszczyk polgártárs* címmel, aminek Stuhr játszotta a főszerepét. Eltelt újabb negyedszázad, és immár Stuhr maga állt elő az újabb verzióval, abban a reményben, hogy sikerül végre egy „igazi cseh filmet” készíteni a közelmúlt lengyel évtizedeiről, ahogy maga a rendező a pesti filmtavaszi vendégeként előadta. Nem sikerült. Tabu, érzékenységet, előítéletet sért ugyan a *Polgártárs*, ám az a poétikus önirónia, ami Menzel vagy Forman alkotásait élteti, ismeretlen számára. Attól persze még nézhető mozi, odahaza már kétféle módon megnézték, ami önmagában is a lengyel film jó kondícióját mutatja. •

„Csak hősi sors jutott nekik”
(Jan Komasa: Vársó 44)

Krakkó

Rendezőnők hete

Zalán Márk

Az 55. krakkói nemzetközi filmfesztivált a társadalom kirekesztettjei iránti empátia és a tragikus múlttal történő szembenézés jellemezte.

Az idei krakkói mustra támogatásban egészen biztosan nem szenvedett hiányt (főszponzor a Telewizja Polska): négy versenykategória (nemzetközi dokumentum- és rövidfilm, zenés dokumentumfilm, nemzeti film szekció), huszonegy, pénzjutalommal is díjazott alkotás, tizenhét helyszín, workshopok, gyermekprogramok, szabadtéri vetítések, litván filmművészeti blokk, retrospektív műsorok és tucatnyi koncert. Hasonlóképpen sokszínűnek bizonyult a versenyprogram amúgy rendkívül erős dokumentum- és rövidfilm mezőnye is, melyben az alkotások egyik meghatározó, visszatérő központi témája a szegénység és a társadalmi kivettség volt. Kirsten Tan *Nagyi (Dahdi)* című drámája egy magányos, idős szingapúri asszony egy napját meséli el, akihez hirtelen egy burmai menekült lány tér be. A nagyanya házában rejt el a kislányt, míg érte nem jönnek a rendőrök. Tan egyszerű, visszafogott hangvétellel, kevés dialógussal, ám annál elemetárisabb hatással ábrázolja a rendőri retorziótól tartó, a váratlan vendéggel kezdetben ellenséges, majd megenyhülő, tette súlyosságára (a lányt végül átadja a hatóságoknak) csak későn eszmélő néni történetét. Hasonló minimalizmussal és letisztultsággal operál Alexandra Maciuszek *Casa Blanca* című filmje is, mely egy szegény kubai halászfaluban élő beteg, rokkant édesanya és Down-kóros fia életének fél évét követi figyelemmel. A helység többi lakója szeretettel, de mégis teherként tekint rájuk, és az anyát idősotthonba küldnék, a fiút pedig a földeken akar-

ják dolgoztatni. Ám az anya sziklaszilárd makacssága és a fiú ragaszkodása eddigi megszokott életéhez megnehezíti az erre irányuló lépéseket. Maciuszek ráérősen, akkurátusan beállított hosszú jelenetekkel és figyelemre méltó részletességgel mutatja be az anya és fiú kapcsolatának minden apró változását, ugyanakkor a szekció többi, általában személyesebb hangvételű dokumentumfilmjéhez képest szokatlanul hideg, távolságtartó stílusa a fesztivál egyik különleges darabjává emelte.

Érdekes módon a legjobb rövidfilmnek járó Arany Sárkányt valójában egy rövid dokumentumfilm, a *Hotel 22* kapta. Elisabeth Lo rendező a kaliforniai Szilícium-völgy 22-es nonstop buszjáratára összpontosít, melyen nappal a dolgozó emberek, éjjel pedig a környék hajléktalanjai utaznak, hogy legalább pár óráig melegben, fedél alatt lehessenek. Lo filmjének sajnos alapvető hiányossága, hogy a pusztá ábrázoláson túl nem bontja ki jobban karakterei történetét, csupán a többi utas rasszista köztökdésével érzékelteti a nincstelenség nehéz helyzetét. Az otthonatlanok és tehetősebbek közötti szembenézés a világ bármelyik buszjáratán előfordulhat. Ezért is érthetetlen, hogy a zsűri még csak meg sem említette a *Barcelona, itt vagyunk (Barcelona here we stand)* című, szintén rövid dokumentumfilmet, mely az előző alkotással ellentétben sokkal árnyaltabb képet fest a szegénységről. Linnea de la Chapelle rendező egy, a katalán fővárosról elnevezett dél-afrikai nyomorgyeget lakosainak életébe enged bepillantást, akik a leírhatatlan zsű-

foltság, betegségek és mindennapos erőszak ellenére meglepő derülátással nyilatkoznak életükről és jövőjükről. Hasonló optimizmus jellemző *A csend királynője (Królowa ciszy)* című dokumentumfilm főhősére, Denisára. A városszéli telepen élő süketnéma roma kislány kiapadhatatlan szenvedéllyel nézi és utánozza a bollywoodi filmek tánc-koreográfiáját, picit sem törődve azzal, hogy a vele egykorúak kiközösítik, a közösség, szüleit kivéve, pedig egyszerűen butának tartja. Rendületlen lelkesedéssel reprodukálja az indiai sztárok mozdulatait, még az sem szegi kedvét, mikor nem jut tovább egy táncverseny következő fordulójába. Agnieszka Zwiefka rendező művének különlegessége, hogy nem kizárólag a lányok hallását gyógyítani kívánó szülők kintlódását, hanem főszereplője gyermeki fantáziáját is megmutatja az indiai művek stílusában. Ezek élesen megtörik filmje realista arcúlatát, ám annál megrendítőbb ellentétet alkotnak vele: az egyik jelenetben Denisa indiai kosztümben, sokadmagával táncol vidáman Wrocław főterén, a következő snittben egy lépcső alján kéreget. A helyi önkormányzat kilakoltatja a telepen élőket, szülei Denisát visszaküldik otthonába, Romániába, ahol még kevesebb esélye lesz álmai megvalósítására. Másoknak idővel talán sikerülhet a társadalom és rokonok empátiáját kiharcolniuk. A *Tavaszi (Printemps – Jérôme Clément Wilz)* férfi szereplői családjuk előtt kívánják feltárni hónapok óta eltöltött viszonyukat, a *Látható csend (Visible silence – Ruth Gumrirt)* a Thaiföldön élő, nemi hovatartozásukat rejtegetni kényyszerülő leszbikus párok megfeszített küzdelmét mutatja be az elfogadásért és beilleszkedésért, miképpen a *Mielőtt az utolsó függöny lehull (Gardenia – Bevar der letzte Vorhang fällt – Thomas Wallner)* homoszexuális és transzvesztita színészei is igyekeznek kivívni mások megértését. A téma leginkább kiemelkedő alkotása, mely a fesztivál fődíját is elnyerte, a *Szóltás Mariannak (Mów mi Marianna)* című lengyel dokumentumfilm. Karolina Bielawska három éven keresztül követte transzszexuális alanyát, aki, miután lemondott régi életéről, minden egyes nap arra törekedett, hogy a társadalom másokkal egyenlő félként tekintsen rá. Hormonkezelésekre járt, nemváltoztató operációnak vetette

Polónia expressz. *Polonia expressz, Polonia exi*

alá magát, hétköznapi nőként akart élni. Bielawska filmje azonban nem kizárólag az elfogadás, hanem az újrakezdés áldozatos küzdelmeiről is személyes, megindító történetet mesél. Marianna azeiőtt családos ember volt, felesége és gyermekei eltávolodtak tőle, az élet pedig újabb kegyetlen csapást mért rá, mikor a kezelése során stroke-ot kapott, mindent (beszéd, gyaloglás) elölről kellett kezdenie. Mariannát azonban kőkemény fából faragták, gyógyulása után szindarabot ír életéről, hogy története ne csak a hozzá hasonlóknak, hanem mindenkinek példát nyújtson.

A versenyprogram számos alkotója tett kísérletet arra, hogy történeteikkel akár évtizedek óta szőnyeg alá söpört sérelmek és feloldhatatlannak tűnő családi ellentétek végére tegyenek pontot. A kolumbial *A hegy* (*El Embudo* – John Chaparro) hőse évek után tér haza szülőfalujába, hogy apját tisztességesen eltemesse és rendezze megromlott kapcsolatát édesanyjával, az izraeli *Sziránek* (*Sirenot* – Shiri Amit) főszereplője szintén otthonába tér vissza, ahol talán képes lesz feldolgozni férje öt évvel korábbi halálát és tisztázni nézeteltéréseit sógornőjével. Ezek a filmek mind az egyéni múlt lezárására törekedtek, de akadt olyan is, mely mesterien

„Fegyverek helyett a zene erejével”
(Agnieszka Zwielfka:
A csend királynője
– Denisa Gebor)

olvasztotta egybe a személyes és kollektív emlékezet traumáit. Ilyen volt, a zsűri által megmagyarázhatatlan okokból szintén mellőzött, beszédes című *Amnézia* (*Amnezja*). Az alig egy órás dokumentumfilm főszereplője Mexikóból utazik haza Kielcébe és kezd nyomozásba saját nagyapja után, aki állítólag részt vett egy 1946-os pogrom szervezésében. A kutatásai során megszólaltatott helyiek és szülők közül többen elutasítják az emlékezést és csak kevesen hajlandók a zavargások tragédiáit részletesen felidézni. Jerzy Śladkowski műve erőteljes, provokatív darab, mely alapos és átfogó képet fest egy rendkívül szövevényes és fájdalmas esemény utóhatásairól, melyben egyaránt szóba kerülnek az 1939 előtti lengyel antiszemitizmus, valamint a háború után a lengyel államvédelmi hatóságba belépő, elégtételt követelő zsidók sorsa is. Śladkowski filmje arra világít rá, hogy Kielce lakosai még hetven év elteltével sem tudnak kilépni a történetek árnyékából. A felmenők közül senkinek sem tiszta a keze, mindenki bűnös vagy bűntárs volt. Az *Amnézia* példaértékű film és újabb ékes igazolása annak, hogy egy társadalom vagy egy kisebb közösség a múlt megértése és feldolgozása nélkül képtelen továbblépni. Nemcsak a múlt, hanem az aktuális történelmi események, így az ukrainai helyzet

is számos filmhez szolgáltatott kiindulópontot. A *Zongora* (*Piano*) című lengyel dokumentumfilm hősei olyan fiatal muzsikuskok, akik fegyverek helyett a zene erejével harcolnak szabadságukért és lépnek fel a hatóságokkal szemben. A *Hely, melyet otthonunknak hívunk* (*This place we call our home* – Sybilla Marie Tuxen, Thora Lorentzen) készítői pedig egy ukrán paneldzsungel lakóit szólatatják meg, akiknek mindennapjait áthatja a nyugtalanság és a bizonytalanság. A fiatalok a zenélés révén keresnek megnyugvást, a szülők pedig nem küldhetik iskolába fiaikat, mert vagy nincs rá pénzük, vagy a háborúba kell menniük. A fiatalok rendezőinek rövid dokumentumfilmjének kezdeti egységes szerkezete a végére rendezetlenné válik, és amolyan ad hoc módon követik egymást a jelenetek, ennek ellenére a karakterek roppant őszinte kitarulkozásai érdekes és jelentőségteljes képet adnak a volt szovjet állam aktuális közérzetéről. Mindkét, Ukrajnával foglalkozó mű díjjal távozhatott a fesztiválról, és mivel a *Zongorát* értékelő zsűri kizárólag hazai szakemberekből állt, a lengyelek féltreérthetetlenül jeleztek a konfliktushoz fűződő állásfoglalásukat.

Krakkó idén egy teljes hétig nemcsak a film ünnepének, hanem, miképpen a Lengyel Filmtézet elnöknője hangsúlyozta, a női alkotók sikereinek helyszíne is: a díjazottak több mint fele a szebbik nem képviselői közül került ki. Emellett a *Szólíts Mariannának* figyelemreméltó diádala, a filmre zúduló elismerések – köztük a közönség díja – jelzés értékűek is lehetnek egy alapvetően konzervatív társadalomban. Végezetül, de nem utolsó sorban a fesztivál magyar sikerére is ki kell térni. Kreif Zsuzsanna és Zétényi Barbála alkotópáros *Limbo Limbo Travel* című remek szatírja a legjobb animációs film rendezőjének járó Ezüst Sárkány-díjat vihette haza, és így, a nagyjátékfilmek mellett (*Liza, a rókatündér*; *Saul fia*) már a „kisműfajokban” is folytatódik a honi filmgyártás idei nemzetközi sikersorozata. •

Színház/Tánc

8 Magyar Nemzet · Kultúra 2015. február 28., szombat

Rovatvezető: Tölgyesi Gábor

Változó cenzúrák

A legismertebb kortárs lengyel drámaírók és magyar kollégái a színházi szabadságról

Lehet, hogy sokaknak fel sem tűnik, de a színház mindmáig a legsikeresebb művészeti műfaj Magyarországon – legalábbis az író, drámaíró és egykori színházigazgató Spiró György szerint mindenképpen. A fenti kijelentést egy meglehetősen szórakoztató és eleven beszélgetés során tette, amely a Történelemórák a szabadságról című, a Lengyel Intézet által szervezett sorozat részeként fut már jó ideje nagy sikerrel. Spiró beszélgetőtársa volt a jelenleg talán legismertebbnek számító lengyel drámaíró, Tadeusz Słobodzianek, valamint Máté Gábor színész, tanár, a budapesti Katona József Színház igazgatója.

■ SZATHMÁRY ISTVÁN PÁL

A műfordító, polonista Pásztor Patricia által moderált csütörtöki beszélgetés apropóját az adta, hogy Spiró György *Az imposztor* című drámájával kezdődött a lengyel színjátszás atyjaként számon tartott Wojciech Bogusławski-émlékév Lengyelországban. A lengyel színház atyjaként emlegetett Bogusławskit középpontba állító darabot a varsói Teatr Dramatyczny nagyszínpadán mutatták be Máté Gábor rendezésében.

A három színházi ember eszmecseréje javarészt a cenzúra és a művészi szabadság kérdése körül zajlott. Abban nagyjából egyetértettek, hogy a közönség igény szintjében történt a legmélyebbre ható változás a rendszerváltás előtti időkhöz

Spiró szerint Shakespeare és Csehov is a kevésbé kifinomult nézőre gondolva alkotott

FOTÓ: BÉRES ATTILA

képezt. Tadeusz Słobodzianek ugyanakkor hangsúlyozta, hogy anyagi függés a kommunizmusban is volt, és ma is vannak besúgók. Máté Gábor felvetésére, miszerint akkoriban kevésbé érvényesült a közép-szer, Słobodzianek úgy replikált, hogy a különbség csak annyi: ma a közép-szer több párt között oszlik meg. Az állam szerepvállalása kapcsán a lengyel drámaíró felhívta a figyelmet, hogy tőlünk nyugatabbra a legtöbb országban csak egy, a központi költségvetéstől függő színház létezik, a többieknek a piacon kell boldogulniuk. A nézőszámokat illetően viszont mifelénk

továbbra sem lehet ok a panaszra – érvelt Spiró György. Csehországban például száz emberre 55 jegyvásárló jut, ami hatalmas szám, ahogy a magyar statisztika is örömkeltő, hiszen nálunk ugyanez az arány száz a negyvenöthöz. Spiró szerint egyébként nem árt a színháznak, ha „hülye a közönség”, hiszen Shakespeare és Csehov is a kevésbé kifinomult nézőkre gondolva alkottak, ezért lehetnek örökérvényűek a darabjaik. A cenzúrát illetően a felek megegyeztek abban: az mindig létezik, a kérdés a mikénten van. Słobodzianek hosszasan elemezte a lengyel színház jelenlegi állapotát,

aminek egyik sajátossága, hogy a politika PR-lehetőséget lát benne, ezért ha egy színház közönség nélkül vegetál, de fesztiválsikereket arat, akkor abba pénzt ölnék. Kiemelte azt is, hogy neki a Katona József Színház egyfajta példa, ennek kapcsán aztán Máté megjegyezte: igyekeznek nem lejjebb adni a színvonalból, de ők is kénytelenek egyre többször levenni értékes darabokat, mert a közönség elpártol azoktól. Spiró szerint a mindenkori sznobizmus igenis jót tesz a művészetnek, a legrosszabb az a hatalom, amelyik egyáltalán nem lát értéket a kultúrában.

Lapszél

Kehlmann a kortárs magyar írókat dicséri

Boszorkányokról és kémekről – ezzel a címmel írt először kritikát Dragomán György Máglya című, 2014-es regényéről a *Der Spiegel* aktuális könyvmelékleiben Daniel Kehlmann német író. Kehlmann esszéje bevezetőjében nem kevesebbet állít, mint hogy ha ma valaki irodalmi nagyhatalmakat keres a világban, a kézenfekvő válasz nem Nagy-Britannia vagy Franciaország, hanem Konrad György, Kertész Imre, Esterházy Péter, Nádasi Péter és Kruszkaorkán László Magyarországra lenne – és most már nem hiányozhat a listából Dragomán sem, akinek 2005-ös regénye, *A fehér király* világstíler lett. (*Der Spiegel*, A. Z.)

25 milliárdos ajánlat egy Rembrandt-képről

Franciaország kézz, 90 millió euró (25 milliárd forint) feletti, hogy megvessezen egy a Rothschild család által eladásra kínált Rembrandt-képet a Louvre-nak – közölte a kulturális miniszterium. A *Marten Soolmans* németalföldi kereskedőt (képünkön) és a feleségét ábrázoló esküvői portrét 160 millió euróért (50 milliárd forint) kínálja eladásra a család, amely több mint egy évszázada bírta ki az 1634-ben készült festményt. *Flour Pillaria* francia és *Jet Bussemaker* holland kulturális miniszter azt javasolta, hogy két múzeum közösen vásárolja meg a két festményt – a Louvre és a Rijksmuseum –, és együtt, felváltva tegye kiállásukra őket a két országban. A holland kormány néhány napja már közölte, hogy kész részen finanszírozni a két portré megvásárlását. (*Libertatis*, MIT)

90.9 JAZZY
Hallgassa ma a Jazzy Rádiót a 90.9 frekvencián 20 órától a Jazzylegendák zeneivel.

NAPI TIPP

Jónás Vera

Igy látta magát a sértődékény és kegyetlen, sokszor nem szimpatikus, ám rendkívüli humorérzékkel és szónoki képességekkel megáldott művész.

Kiállítás Az egyik legnagyobb lengyel avantgárd művész, Witkacy fotói

Időzített bomba

„Mindannyian örültek vagyunk, akik bármilyen áron távol akarnak kerülni a valóságtól” – mondta az éppen 130 éve született író, drámaíró, filozófus, festő, fényképező, a Witkacy művészetében ismert Stanisław Ignacy Witkiewicz.

Trencsényi Zoltán

Nemesak mondta a fentieket, hanem tett is érte, és erőfeszítései sikerrel jártak. Szokatlan alkotások főlegnek a nevéhez, érdekes festmények, abszurd színdarabok, irodalmi szívegek, filozófiai és futorgóráli munkák. Witkacy Varsóban született, édesapja kiváló művészekirakus, író, festő és építész volt, aki fiataltalanos nevelte művészek.

És valóban: művész lett, de furán gondolkodása nem tűrte a szabályokat, a korlátokat, a kötött formákat. Nem szerette az unalmas, kiszámítható életet sem, szinte semmit nem vett komolyan, csípős tréfacsalálóként, nyugtalan alkotóbékné és nyughatatlan emberként élt. Bár látványlag megállás nélkül bolondozott, valójában mégsem él-

te a világot, inkább előselte. Gyakran esett depresszióba, sokszor játszott az öngyilkosság gondolataival. Élete egy időzített bomba volt. Ami aztán fel is robbant 1939 szeptemberében, amikor annak hírére, hogy a Vörös Hadsereg átlépte a lengyel határt, Witkacy egy kis lengyel faluban 34 évesen véget vetett életének. A falu a második világháború követében a Szovjetunióhoz került, Witkacyról meg egyre kevesebb szó esett. Így aztán amikor az 1980-as években ismét felfedezték művészetét, és felmerült az igény arra is, hogy földi maradványait hazaszállítsák Lengyelországra, azt senki tudták, hol keressék azokat. Komoly és magas szintű diplomáciai tárgyalások után így került a vélt sírból egy nő csontváza a lengyelokhoz (számonkora ismerős egy hasonló történet *Barguzinból...*), kinos, abszurd drámába fordult még ez is, akárhá magva Witkacy rendezte volna.

Magyarországon játszották néhány színpadi művét, megjelent egy-két kötet, most születésének 140. évfordulójára alkalmából a leghibesebb fotóiból rendeztek kiállítást a Lengyel Intézetben. Látható

mindenekelőtt néhány kép barátairól, családtagjairól. Sokban komposzt, komoly embereket ábrázoló portrék, fakó tekintetek, a szemek némelyikében már-már az öröklet.

A teátrális, bolondozás felvételek alatt Witkacy című mondata olvasható: „Titeket a fényképezés érdekeli, engem meg a játék.”

szítal. Látható aztán egy sorozat leghibesebb önarcképeiből. A kiállításhoz egy alkalmi fotóstúdiót is berendeztek most a Lengyel Intézet egy félroszlag zugában, ahol egy régi műtermi masinán Witkacy képszer hasonló fura, színpadias portrék készültek/készülnek, amelyek egy tablón láthatók. Főszereplő a Lengyel Intézet barátai, ismerősei, mások mellett a közeli Radnóti Sándor művésze, de a tablón feltűnik még maga a Lengyel Intézet igazgatója, *Koterczyńska Sio* is. Végül látható néhány műtermi fotó, amelyen a modellek vad jelenetek főszereplői, heves gesz-

tusokkal, dús érzelmekekkel, mint-ha színpadi pillanatok lennének. Ezek a képek sem véletlenül kerültek oda, mert a kiállítás másik apropója, hogy 250 évvel ezelőtt alakult meg a lengyel Nemzeti Színház, amely fordulópontot jelentett a lengyel nemzeti színházzás kialakulásában.

A barátok és ismerősök visszaemlékezéseiben Witkacy gyakran örült alakként jelenik meg, aki egyben nehéz ember, és nem mindig rokonszenves. A művészettörténet viszont úgy emlékszik rá: ő volt Lengyelországban a XX. század első felének legmegdöbbentőbb művészi személyisége. A katasztrófa művésze, aki mára már testet öltött, megakadó világot ábrázolt. Övéké a 100 éve született *Taliesin Kantor*, róla szól majd a Lengyel Intézet következő kiállítása.

TITEKET A FÉNYKÉPEZÉS ÉRDEKEL, ENDEM MEG A JÁTÉK.

Stanisław Ignacy Witkiewicz / Witkacy fotókiállítás a budapesti Lengyel Intézetben / Nyitva: október 30-ig

MMA Szócséplés helyett a hétköznapi valóság mutatott példát a konferencián

Eszmék és hétköznapiok

Vári György

Szedett-vedett volt ugyan a Magyar Művészeti Akadémia (MMA) vitaköréből, kétnapos konferenciája, de akadnak meglepően szép és súlyos pillanatai is. A művészeti nevelés magasztos eszméjéről folyt a szó, leginkább arról, hogyan érvényesül mindez a közéletben.

A bevezető blokkban *Pósta György* elnök és *Cseppe Valéria*, a Magyar Tudományos Akadémia egykori elnökhelyettese mellett *Kussera Tamás* György MMA-elnök és *Kocsis Miklós*, a mindannyiunk által túrelmedlenül várt MMA-s művészetelméleti kutatóközpont megbízott igazgatója szölt az egybegyűlésekhez. Fekete és Cseppe – aki kétségbevonhatatlannal komoly kutató – hirtét, amit várhatunk tőlük. Kussera és Kocsis viszont ténylegtek hallgatókú deléköjt. Kussera cívállt evidenci-

Somody Beáta a nagyrészt roma diákokat oktató iskola rajztanára az alkotás távolokat teremtő erőjéről beszélt

azt hittük, sosem bocsátunk meg neki. Aztán Kocsis Miklós lépett a mikrofonhoz, és már két perc után emésztő Kussera-posztalját érez-

gyen elég annyi, hogy de, folymak, például Pécsért, ahol Kocsis maga is tanít. Egyszer érdemes volna átsétálnin a bölcsészakra. Eddig mindenestve arra jöt rá, hogy a művészek van társadalmi környezetük, amelyet érdemes visszlálni, és az sem maradt rejtve előtte, hogy befogadók is vannak, szintén saját társadalmi környezettel. Ezen felismerések kiaknázásával fogja majd az MMA kutatóközpontja forradalmasítani a művészetoktatást.

Ezen a ponton egy lyukas garast nem adtak volna az egészért – és akkor jött a csodálatos *Szó Feresé*. Nem mondott semmi egészen különösöt, arról beszélt, hogyan vált generációkkal ezelőtt a modern, urbanus életforma fontos részévé a népi kultúra elsősorban a táncmozgalomban, hogyan került át egy lassan eltűnő világból hozzánk, azokkal a közösségi igényekkel együtt, amelyek mindenhol állandónak tűnnek. És onnantól kezdve

la és Gimmázium egyik tanára. Azt mesélte el a zavaros utjében előkező környezetben, hogy egy minden szempontból sílyosan megfosztott közegben hogyan csináltak otthon maguknak tanfolyányúval némes állapotban lévő osztálytermükből, és ez a kreatív művelési tevékenység hogyan teremtette meg számukra az értelmes, közös munka távlatát egy olyan iskolában, amely pedagógusai jó részét néhány év alatt el-

Sok szó esett a művészet és a szociális integráció kapcsolatáról. Az elmélet mellett a roma diákok művészeti neveléséről szóló beszámoló jelentette meg a realitást.

használat. A gyerekek az úri közönség háta mögött drudokoltak Somody Beáta prezentációjának, amelyet

Amedeo Modigliani
(1894-1920):
Nő vérszínnyaláncal

Ezeket a kérdéseket nem teszed föl rendszeresen?

L. M.: Nem, mert egyszerűen követem a belülről jövő utamat. Ha ezeket a kérdéseket folyamatosan föltenném magamnak, akkor borzasztóan tudatosan építeném a zenei karrieremet. Ez nem így van, viszont rendszeresen érnek olyan hatások, amelyek megállásra késztetnek. Nem az az érdekes, hogy hová szeretnék eljutni, hanem az, hogy mit szeretnék közben létrehozni, kifejezni a zenével.

Nincs hagyománya annak, hogy valaki cimbalmon ilyen egyéni, modern, sokszínű zenét játsszon, még azt se mondanám, hogy dzsesszt...

L. M.: Amit én csinálók, az jórészt dzsessz, de azon belül is egyéni út, Cimbalmosként nem tudok elődökre hagyatkozni, rengeteg helyen a világban, ahol föllépek, rácsodálkoznak a hangszerre is: ez meg micsoda? A klasszikus zenében van hagyománya a cimbalomnak, és minden tiszteletem azoké, akik ezt művelték, hiszen másképp én se jutottam volna el idáig. Olykor játszom szimfonikus zenekarokkal, ebből mindig sokat tanulok. A kortárs zene fontos az életemben, Eötvös Péter cimbalomra írott műveit én mutatom be, legutóbb a salzburgi Mozarteumban játszottam új Eötvös-művet egy kölni zenekarral. Ezek fontos feladatok, szerenésém, hogy az élet ebből is ad annyit, amennyi nekem jó.

Modigliani viszont sorra festett hasonló portrékat és aktokat. Mi lehet annak a titka, hogy mégsem érezzük modorosnak, unalmasnak?

L. M.: Ez az egyéniség varázsa. Minden művében benne vannak a stílusjegyei, és érzékelhető az őszinteség, az, hogy minden képe belülről jött. Ebben a portréábrázolásban hitt, az arányokban, a nyakformában, a tekintetekben benne van ő. Sok lehetőség van arra, hogy fölfedez bizonyos dolgokat más művészeti ágakból, ha ismered azokat a formákat, amiket te is tudsz használni. Nem kell érteni hozzá, de ha nyitott vagyok, és valami megérint, akkor inspirálódhatok belőle.

Ha már inspirálódás, szeretném, ha beszéljünk kicsit az improvizációról, azt mondtad, hogy barokk művekre remekül lehet improvizálni. Miért?

L. M.: Bach műveiben megvan minden, ami a zenéhez kell. Tiszta, egyszerű forma, mégis komplex, tele van szellemiséggel, szellemességgel, kóddal, rejtéllyel, minden részletre volt energiája, fantáziája. Mindenben benne van a zsenije. Ahogy Bartók műveiben szintén. Mozart szintén eredeti megoldásokat használt, tele van humorral, és úgy bánt a zenei formával, mintha az a világ legtermészetesebb dolga lenne. Persze, óriási tudás kell ahhoz, hogy szabad legyél. De aki megszerezte a tudást, az bármire improvizálhat, ha van benne erre hajlandóság. Mi, dzsessz-zenészek a saját szerzeményeinket is játszunk, akár egyszer gyorsan, más-kor lassan, mert éppen valami mást akarok kifejezni. Mi már óriási zenei anyagból merithetünk.

Ebben a Modigliani-képben benne van a kötöttség és a szabadság is?

L. M.: Pontosan ez a kettősség van benne, amiről a zenében beszéltem. Itt megjelenik a fegyelmezett forma, ugyanakkor a szabadság, a bátorság is, az, hogy ő merte a saját útját járni. Még akkor is, ha magányos maradt. De az alig több mint tíz alkotói évében koherens, egyéni életművet hozott létre. Azért is bámulatos, mert minden képén látom, hogy ő ebben hitt, és kitartóan ment előre a maga útján. ■ ESZÉKI ERZSÉBET

Jön

Az ezerarcú lengyel művész, Witkacy képei Budapesten!

Stanislaw Ignacy Witkiewicz, művésznevén Witkacy, a XX. századi lengyel művészet egyik legizgalmasabb figurája. Író, festő, drámaíró, fényképész, filozófus, a lengyel abszurd színház előfutára, a Magyarországon is nagy sikerrel játszott *Az anya*, *A vízityúk*, *Az örült és az apáca* című drámák szerzője. Witkacy neve összeforrt a századfordulós Lengyelország bohém világának központjával, a Magas-Tátra festői szépségű városával, Zakopanéval. A különc, lázadó, kísérletező szellemű művész Ausztráliába és Új-Guineában is

eljutott, a cári hadsereg tisztjeként pedig részt vett az orosz forradalomban. Születésének 130. évfordulója alkalmából 2015 őszén a budapesti Lengyel Intézetben Witkacy portréfotóiból nyílik kiállítás. És hogy mitől különlegesek ezek a felvételek? Attól, hogy átlagos portrék helyett itt furcsa pózba, grimaszba ránduló, önmagukból kifordult, szokatlan és meghökkenítő arcokkal találkozunk. A képek szereplői az emberi lét furcsa mélységeit és dimenzióit mutatják meg nekünk. ■

Bővebben: www.lengyelintezet.hu

Interjú

Kantor 100

„Élete konfliktusokkal, feszültségekkel teli szüntelen provokáció volt. Az 'avantgárd eretnekének' tartott művész hatalmas életművet hagyott maga mögött...”

Az idei évre esik a XX. századi lengyel színháztörténet egyik legnagyobb hatású színházcsinálója, Tadeusz Kantor születésének 100. évfordulója. 2015 őszén a budapesti Lengyel Intézet is kiállítással, vetítésekkel, fiatal alkotóknak kiírt Kantor-pályázattal emlékezik a nagy színházi alkotóra. Novemberben pedig egy nagyszabású kerekasztal-beszélgetésnek is helyet ad az intézmény, amelynek meghívottjai között lesz Krzysztof Plesniarowicz színháztörténész, a legjelentősebb kantorológusok egyike, továbbá a krakkói Kantor Dokumentációs Központ, a legendás Cricoteka igazgatója, **Natalia Zarzecka** is, akit Tadeusz Kantor lengyelországi szerepéről, jelentőségéről, valamint az általa vezetett intézmény történetéről és programjairól kérdeztünk.

Mit jelent ma Lengyelországnak és a lengyeleknek Tadeusz Kantor, és munkásságának milyen jelentősége van a XX. századi lengyel, valamint európai színház történetére nézve?

N. Z.: Tadeusz Kantor színháza és különböző alkotói korszakai örökre beírták magukat a XX. század történetébe. Tadeusz Kantor művészete univerzális, hiszen számtalan aktuális problémát érint, miközben mélyen a lengyel tradícióban gyökerezik. A mai napig hatással van számos színházra. A kortárs darabokban is rengeteg Kantor által teremtett forradalmi újítás köszön vissza, ami rendkívüli mód aktuálissá teszi.

Hogyan jött létre a Cricoteka?

N. Z.: A Cricoteka Tadeusz Kantor Dokumentációs Központot 1980-ban hozta létre Krakkóban maga az alkotó, mint a legendás Cricot 2. Színház

egyfajta „élő archívumát”. 2014 szeptemberében megnyílt a Cricoteka új székhelye. Nem létezik még egy ilyen nagy kutató- és kiállítóközpont Lengyelországban, amelyet egyetlen kortárs művész életének és munkásságának szenteltek volna. A Cricot 2. Színház és Tadeusz Kantor művészeti tevékenységének története folyamatosan újralődik. A Cricoteka számára az alapvető kérdés az életmű jellege és hogy az hogyan mutatható be egy muzeális kontextusban. Tadeusz Kantor radikális, megalkuvást nem tűrő alkotó volt. Élete konfliktusokkal, feszültségekkel teli szüntelen provokáció. Azt szerette volna, ha a művészet „hiábavaló” és „autonóm”. Az „avantgárd eretnekének” tartott művész hatalmas életművet hagyott maga után, amely többek között manifesztumokból, elméleti szövegekből, rajzokból, művészeti projektekből, valamint a Cricot 2. előadásainál használt tárgyakból, kosztümökből áll. A Cricoteka feladata pedig, hogy gondozza ezt a súlyos és szép örökséget.

Mit kínál a Cricoteka a látogatóknak?

N. Z.: A Cricoteka új székhelyén nemcsak a kiállítóteremnek jutott hely, de a korszerű technikával felszerelt színházteremnek köszönhetően a performansz és színházművészet is képviselheti magát kínálatunkban. Tantermünk gyermekfoglalkozásoknak, ifjúsági workshopoknak, valamint találkozónak, előadásoknak, szemináriumoknak ad helyet. Látogatóink korszerű multimedialis háttérrel találkozhatnak (táblagépek, érintőképernyők stb.), melynek köszönhetően gyarapíthatják Tadeusz Kantor életéről és munkásságáról szerzett ismereteiket. Átköltöztettük továbbá a kutatóknak és tudósoknak a Kanoniceza utcai Cricoteka Archívumát is.

Április 17-én került sor a Tadeusz Kantor születésének századik évfordulója alkalmából megrendezett hivatalos megnyitóra a Cricotekában, amelyre a Dokumentációs Központ gazdag jubileumi programsorozattal készült. Melyek voltak ennek legjelentősebb eseményei?

N. Z.: A jubileumi programsorozat legfontosabb részét a Nadwislanski utcai székhelyen megrendezett kiállítások alkották: a *Tadeusz Kantor. II. Felvonás. Gyermekkor* című kiállítás, továbbá időszakos kiállítások, mint a *Maria Stangret, Tadeusz Kantor, Festészet és színház*, Christian Boltanski helyspecifikus installációja, valamint az évfordulót záró őszi kiállítás Tadeusz Kantor festményeiből. Ezzel párhuzamosan a Tadeusz Kantor Galériában és Műteremben az A. Gyűjtemények illusztrációit állítottuk ki, amely anyagában a főépületben bemutatottakhoz kapcsolódik. A három évvel ezelőtt indított, Tadeusz Kantor egykori színészei vezette workshop-sorozat szintén egy fontos projektünk. A Cricoteka Lengyelországon kívül több külföldi programban is részt vesz, többek között Olaszországban, Franciaországban, Kínában és Japánban is. ■

kulturális ajánló 2015. március 27., péntek

Világok utánzása helyett

Ma ünnepeljük a színház világnapját • Aki üzen: Krzysztof Warlikowski

A színházi világnapot a Nemzetközi Színházi Intézet hívta életre, 1962 óta tartják meg március 27-én annak emlékére, hogy 1957-ben ezen a napon volt a Párizsban működő Nemzetek Színházának évadnyitója. Idén Krzysztof Warlikowski rendező gondolatait olvassák fel a ma esti előadások előtt az ország összes színházában.

Z S Ö L L Y E

III. MAREK SORHA

A színház igaz mestereit a színpadtól távol a legkönnyebben megtalálni. Őket nem érdekli az olyan színház, amelyik gépiesen másolja a konvenciókat és termeli újra a kliséket. Ők inkább az impulzusok forrását keresik, az élő dramaturgiát, amelyek gyakran elkerülnek a színháztermeket és azokat, akik valamiképp világok utánzásával bajlódnak – írja Krzysztof Warlikowski rendező, a lengyel színházi élet egyik legmeghatározóbb figurája világnapi üzenetében.

Ebből az alkalomból a József Attila Színházban ma este hatodik rendezik meg az *Ádámok és Évák* ünnepeit: tizenegy fővárosi általános- és középiskolás színjátszó csoport diákjai adják elő *Maadich* Az ember tragédiáját. Díjazták a legjobb Ádám-, Éva- és Lucifer alakítást, a szöveget pedig a legjobb műsorok mellett *Verebes István* rendező

A lengyel színházi élet egyik legmeghatározóbb figurája rendezés közben

FOTO: ERDMELLŐNYERESZŐ ZOLTÁN

Budapesten, a XIII. kerületi Kassák Lajos utca 12. számú házánál ma délután öt órakor avatják fel *Vígó Nelly* Kossuth-díjas jelmeztervező emléktábláját. Itt *Léber Péter* rendező, a József Attila Színház egykori igazgatója, a kerület díszpolgára emlékezik alkotódeszákra, aki pályafutása során több mint tizszáz színpadi darabhoz tervezett jelmezt; nevéhez kiemelkedő színpadi és filmes alkotások köthetnek. Legismertebb színpadi munkái: *Az ember tragédiája*, a *Bánk bán* és a

Szintén a színházi világnapon nyitják meg az Újpestvárosi Klub-Góbrólban a művésze pályája előtt tisztelő emlékkiállítás, amelyen a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola hallgatóinak *Vígó Nelly* által inspirált dísz- és jelmezterveit is bemutatják. A kiállítás április 22-ig látogatható.

A Radnóti Színházban az *Andrusko* *Marcella* és *Dhoy's Daniel* tavaly bemutatott *Parti Nagy Lajos*-estjével, a *Nádgarntúrival*

próbáját lehet végigkísérni, megismerkedhetnek a színpadépítők munkájával, kipróbálhatják az improvizációs játékokat, a színpadi verekedést és vívást is, lesznek kézműves-foglalkozások, és két kiállítás is nyílik ezen a napon a teátrum százéves épületében.

BALÁZS PÉTER MARAD SZOLNOKON. Harmadik ciklusát kezdheti meg a Szolnoki Szigligeti Színház élén *Balázs Péter*, akit tegnap választották meg a város közgyűlése újabb négy

Máté Gábor, Tadeusz Słobodzianek, Pászt Patrícia és Spiró György

Szabadságfokok

LENGYEL–MAGYAR TALÁLKOZÓ

Az alábbi anyag a szerkesztett változata a budapesti Lengyel Intézetben a *Történelemőrök a szabadságról* című rendezvénysorozat keretében tartott februári beszélgetésnek, amelynek egyik apropója a lengyel színház születésének kétszázötven éves évfordulója volt. A résztvevők: Tadeusz Słobodzianek drámaíró, Spiró György és Máté Gábor, Słobodzianek egyben a varsói Teatr Dramatyczny művészeti vezetője. Itt mutatták be Spiró *Az ímpoztor* című színművét Máté Gábor rendezésében. (Lásd erről márciusi, áprilisi és májusi számaink anyagait.) A beszélgetés moderátora Pászt Patrícia műfordító és dramaturg volt.

PÁSZT PATRÍCIA: Nagyon sokat beszélünk már arról, hogy az utóbbi huszonöt évben mennyire változott a színház és a drámairodalom. Kicsit lerágott csont ez a téma. Inkább arról beszéljünk, mi van most. A szabadság kérdéskörén belül maradva: miben tér el a mai szabadság vagy a szabadság hiánya attól, ami 1990 előtt volt? Lehete összegezni egy mondatban, mondjuk, hogy a politikai, ideológiai korlátok, a cenzúra helyét átvette a pénz hatalma? Lehete úgy fogalmazni, hogy továbbra sincs igazi szabadság a színházban?

TADEUSZ SŁOBODZIANEK: Egyáltalán nem értek egyet ezzel, mert a színházak 1990 előtt is anyagi függésben éltek. Ki voltak szolgáltatva. Plusz még

figyelte, ellenőrizte őket a cenzúra. Egy csomó besúgó is működött bennük. Most hivatalosan nincs cenzúra, viszont a színház továbbra is ki van szolgáltatva anyagilag, és továbbra is vannak besúgók, akik jelennek arról, mi folyik a falain belül. 1990 előtt is, most is ugyanaz történik, ami Spiró darabjában.

PP: Máté Gábor Magyarországra vonatkozóan egyetért ezzel?

MÁTÉ GÁBOR: A legnagyobb probléma, hogy a színház a rendszerváltozás óta sokat veszített a fontosságából. A kezdeti fölzsabadultságérzést fölvaltotta az a tudat, hogy még nehezebb idők következnek. Megszűnt a biztonság. A művészi lehetőségek pedig korábban a korlátok között is könnyebben érvényesültek. Nem gondoltuk például, hogy a középszer ekkora teret nyer napjainkban. Rabok voltunk ugyan, de a tehetség tehetségnek látszott, a középszer meg középserűnek. Ma nem így van. Ma a középszer könnyebben kapja meg a jogosítványt, mint annak idején.

TS: Nálunk egy kicsit ez is másképp volt. A középszer mindig kapott lehetőséget, nem csak most. Csak akkoriban egy párt volt, most pedig többpártrendszer van, és a középszer megoszlik a különféle pártok között. Viszont ami a közönséget illeti, Lengyelországban minőségi változás történt. Megváltozott a világ. Franciaországban egyetlenegy állami közszínház van, a Comédie-Française. Olaszországban, ha nem téve-

Ajánló

Jó emberek

A *Jó emberek* az amerikai dráma aranykorának méltó folytatása. Dél-Bostonban az ember egyből a világ árnyékosabb oldalán kezdi az életét. A nagyszájú Margie egyedül él, neveli fogyatékos nagylányát, tolja maga előtt a hétköznapokat. Amikor kirúgják a munkahelyéről,

felkeresi Mike-ot, tinédzserkori szerelmét, aki orvosként igen jó körülmények között él, és segítséget kér tőle, pontosabban sarokba szorítja.

A november végén bemutatott színdarab alkalmas ad a szembenézésre: életünkben elkövetett minden lényegtelen apróság járhat gigantikus következményekkel, még akkor is, ha hibátlan jellemű, középosztálybeli

polgárnak ismerjük magunkat. Igazi „jó embernek”.

David Lindsay-Abaire 2011-es drámájának főszerepét New Yorkban Frances McDormand, Londonban Imelda Staunton játssza, a Centrál Színház ősbemutatóján pedig Básty Juli. A partnere Szervét Tibor. **Centrál Színház**

for: Worldphoto

SzólóDuo Nemzetközi Táncfesztivál 2015 – lengyel művészekkel

75 ÉV

BUDAPESTI LENGYEL INTÉZET

A SzólóDuo egyedi rendszerű, nyitott pályázati formában működő táncfesztivál, ahol valamennyi táncos-koreográfus személyre szóló, részletes visszajelzést kap a nemzetközi zsűritől, ezáltal lehetőség nyílik egy innovatív alkotófolyamatban való részvételre. A budapesti Lengyel Intézet évek óta társszervezője a rendezvénynek, valamint a lengyelországi válogatások alapítója is, aminek köszönhetően számos lengyel produkció mutatkozott már be a magyar közönségnek. Lengyelországból – az elmúlt évekhez hasonlóan – 2015-ben is több művész érkezik majd,

valamint ismét találkozhatunk a fesztivál visszatérő vendégével, a táncos-koreográfus Anna Piotrowskával is. **Bővebb információ: www.szoloduo.com**

SzólóDuo 2013

MU Színház (XI. Körcsey J. u. 17.)
01. 14-18.

All
Országos Produkciós Társaság
bemutatja

ROSE

SZÁRI ÉVA

MARTIN
SHERMAN

Magyar szöveg:
Prekop Gabriella

Rendező:
ILAN ELDAD

SPINOZA SZÍNHÁZ

(1074 BUDAPEST DOB U. 15.)

2015. JANUÁR 3. (19 ÓRA)

2015. JANUÁR 24. (19 ÓRA)

Jegyek válthatók a Spinoza Színházban (1074 Budapest Dob u. 15., Tel: 413-7488, H-P 14-18 óráig előadások napján a műsor kezdetéig. Hétfőn és ünnepnapokon: az előadások előtt egy órával), továbbá a Belpáros Színház szervezésén (1075 Bp., Dohány u. 1./s, tel.: 266-7130, nyitva: H-P 10-18 óráig) Online jegyvásárlás: www.jegy.hu, www.jegymester.hu, további információ: www.spinozaszinhaz.hu, www.oralprodukcio.hu

SPINOZA

ÓRA7 Hírösztö fidei10 PORT.hu szinhaz.hu

MAGYARORSZÁG HGA KISVÁZSÁR INTERKULT ZV ORLAI

2015. OKTÓBER 24-25.

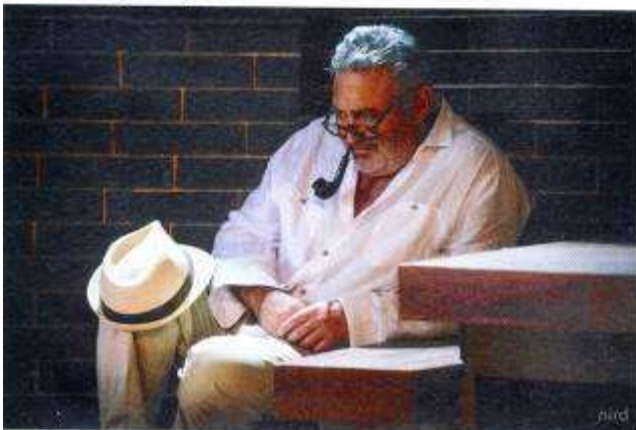
„A NATÚRPARK ÍZEI”

Köszegi Ősz 2015

Orsolya-napi Vásár

www.koszeg.hu

Csalogány család

Jack zongorista, énekes, showműsora van, amelyben Maggie-vel énekel. Maggie tehát Jack színpadi partnere és jó barátja. Ő szeretne az életében ennél fontosabb szerepet is betölteni. Jack különben színházi családból került a pályára. Anyja és apja – Beatrice és Charlie – ötven éve partnerek az életben és a színpadon. Most éppen visszavonulás utáni idejüket akarják tartalommal megtölteni. Ebben Jackre számíthatnak. Megjelenik még Ibrahim is, akinek a státusát még nyolcvoltszáz leírni. Ő ennek nagyon kedves, szeretetre méltó, le néha elviselhetetlenül önző és üszitis színházi családnak az ideális közönsége. Szereti és kiszolgálja őket, igyekszik megoldani

a felmerülő, életbevágó vagy apróbb hétköznapi problémáikat. Tulajdonképpen mindenki szeret itt mindenkit, csak ezt nagyon nehéz kimutatni. Annál már csak elviselni nehezebb. Csalogányok ők, akik este énekelnek, és ezzel örömet igyekeznek szerezni azoknak, akik hallják a „csalogánydalt”. Az előadásban pedig Jack zenél és énekel, olykor így tesz a többi szereplő is. Remélhetőleg nem csak a maguk, a nézők nagy örömeire is. Peter Quilter komédiáját Kőváry Katalin rendezte. Szereplők: Gesztesi Károly, Bacsa Ildikó, Voith Ági, Székelyi József, Széles Tamás. ■

Karinthy Színház
10. 01., 22., 31., 19h

Ajánló

Rómeó és Júlia

Shakespeare szerelmeseinek sorsa elevenedik meg a táncjátékban. A táncszínházi formanyelvek váltakozása, keveredése jelöli ki a két családot, csatározásuk a tánc nyelvében fogalmazódik meg, miközben mindenki lehet Rómeó és Júlia is. A Bartók Táncszínház bemutatójának rendező-koreográfusa Vári Bertalan. ■

Dunaújvárosi Bartók Kamaraszínház
10. 16.

Kantor 100

Idén ünnepeljük a lengyel színház-történet egyik legnagyobb hatású színházcsinálója, a „halálszínház” megalkotója, Tadeusz Kantor születésének 100. évfordulóját. A budapesti Lengyel Intézet kiállítással, vetítésekkel, kerekasztal-beszélgetéssel, fiatal alkotóknak kiírt Kantor-pályázattal emlékezik a 20. század híres színházcsinálójára.

A Lengyel Intézet kiállítótermében novemberben Romano Martini fotóiból nyílik kiállítás, mely Kantort és az általa alapított Cricot színházi műhelyt mutatja be. Levetítik a színházi alkotó legendás előadását, a *Halott osztályt* és egy Kantorról készített dokumentumfilmet is. Két Kantorhoz kapcsolódó képzőművészeti kiállítás is lesz novemberben. A Lengyel Intézet Platán Galériájában az Elektro Moon Vision művészei interaktív, multimédiális kiállítással készülnek, amelyet Kantor

Tengeri koncert című happeningje inspirált. A galériában működő Latarkában pedig a Lengyel Intézet által kiírt „Kantor 100” pályázat nyertes projektje mutatkozik majd be. ■

Bővebb információk:
www.lengyelintezet.hu

Fiatalos és lendületes az Andrassy úti kiállítóhely, a Platán

Egy haveri galéria

Tavaly vagy 250 művész állított ki a Lengyel Intézethez tartozó Platán Galériában és az alatta található LATARKA kiállítóterben. Pedig a két helyiség összesen 110 négyzetméter. A tavaly 15 éves Platán Galéria kapcsán az egyik kurátorral, a harminchárom éves Tomasz Piars lengyel képzőművésszel beszélgettünk.

– Hogyan került a Platán Galériába?

– A Platánban 2013 őszén kezdtem el dolgozni, de már gyerekkorom óta ismerem a Lengyel Intézetet, mivel középiskolásként még egy versenyt is nyertem itt. Frédéric Chopinról kellett egy plakátot rajzolni. Az anyám kicsit szürrealisra sikerült: az előtérben a lengyel zeneszerző áll, mögötte kották és egy lángoló zongora. Huszonevesen kerültem még közelebb a galériához. A Képzőművészeti Egyetemen egy osztálykiállítást akartam szervezni a Platán Galéria pincéjében. A barátaimmal kirámoltuk a helyet, kifestettük a falakat, és az új föld alatti Művész Pince nevű galériában elkezdődött a kiállítások sora.

– Milyen sűrűn voltak a tárlatok?

– Kéthetente, péntekenként. Az első helyiségben pultot állítottunk fel, ahol italokat szolgáltunk fel, míg a másikban oltak a kiállított művek. Kicsit omkocsmás hangulatot teremtettünk. Az emberek pedig emcsák a művek miatt gyűltek össze, hanem, hogy egy jót eszélgessenek. Mi egy személyes galériát, egy baráti találkozóhelyet akartunk magunknak.

– Kik állítottak ki?

– Elsősorban a barátaink. Kkoriban még frissen diplomázott srácok voltunk, még nem gondolkodtunk kurátorokként. A Művész Pince viszont ak két évig működött, a csatlutána szétszéledt. Azóta viszont „újjaélesztettük” a Platán Galéria pincéjét LATARKA néven, mely lengyelül zseblámpát jelent. A társaim Bársony van építész, a volt Casati galéria kurátora, valamint nki Akos és Esse Bánki os képzőművészek. Nekünk kiállítás szervezés egyben obi és hivatás.

– És miben lett más a LATAR-

Sokkal profibb, mint a Mű-

riánkban. Számos lengyel művész a budapesti ittléte során maga keres minket fel, hogy kiállíthasson nálunk. Arra törekszünk, hogy minél több csoportos és nemzetközi kiállítást szervezzünk, így sok magyar és lengyel fiatal művész bemutatkozhat. Ráadásul a kiállítások nagyon különböznek egymástól, a kurátori csapatunk nyitott bármilyen témára. A külföldieknek az ösztöndíjat is álljuk, mi fizetjük az útiköltséget és a szállást is. Egy kicsit lökünk a fiatalok karrierjén.

– Többen valószínűleg először állítanak ki nemzetközi kiállításon a galériának köszönhetően.

– Tegnap például húsz művész állított ki nálunk először: tizennégy lengyel és hat magyar.

– A híres lengyel–magyar barátság tehát a művészetben keresztül is elmélyíthető?

Szerintem igen. Sőt a Platán Galériának kifejezett célja, hogy nyitott legyen Magyarország és más országok irányában is. Megmutatjuk, hogy mi, lengyelek alapvetően nyitott nemzet vagyunk, és szeretünk másokkal együttműködni, közösen újat teremteni.

– Művészeti vásárt is szervez a LATARKA, amely egyedülálló Budapesten.

Igen, az ötletet mi találtunk ki. Varsóban télen a galériák rendszeresen szerveznek hasonló vásárokat. Ilyenkor egyes helyeken a magas piaci árakhoz képest jelentősen olcsóbban juthatnak hozzá a műkedvelők az alkotásokhoz. Persze, míg ez bevett szokás a lengyeleknél, addig Budapesten sokan furcsállották a vásár ötletét. Számos kritikát kaptunk.

– Miket kifogásoltak?

– Kurátorok és galeristák értetlenkedtek, kérdezték is tőlünk, hogy mi értelme van annak, ha levisszük az árakat. Próbáltuk nekik magyarázni, hogy a vásár egy lehetőséget

berben hetven. Most már úgy tűnik, a szakma is elfogadta a kezdeményezésünket.

– Mi a következő haditerv?

– A Platán Galéria részt vesz az április 24-én nyíló Off-Biennale nevű független művészeti eseményen. Mint az esemény címe is mutatja, a fesztivál állami támogatás nélkül valósul meg. Hangsúlyozni kell továbbá, hogy az Off-Biennalén nemzetközileg híres művészek is megjelennek. Ketten a Platán Galéria standjánál is lesznek: Sven Johne német képzőművész az egyik leghíresebb lengyel képzőművésszel, Zbigniew Liberával állít ki egy közös projektben.

P. SZABÓ DÉNES ÍRÁSA
A NÉPSZAVANAK

Tomasz Piars képzőművész, kurátor. FORRÁS: PLATÁN

Békegalamb a csonkolt alkaron

Máriás István: Egotrip

Magánkiadás, 2015

VASS NORBERT

A kiégett fűre feslett-szakadt fedőfólia borul. Metsző-szél emelgeti. A műanyag stand sarkain Nintendo-joystick meg keljfejancsi, Szállin-szobor és ortodox kegykép a nehezék. Középpont gumiszörnyek, kopott képkéretes és műfényő – kilóra. Átlagos kistotál a feketetói vásártól, ahol a miczfüst alatt minden elfér, minden összeér. Eleg valószínű, hogy Máriás István járt már ebben a Királyhágó-közei forgatagban. Munkái éppoly zavarba

ejtők és megkapóak, mint a feketetói életkép.

Máriás a bohapiaci-esztétika szerelmese. Műveit csodálkózó mesehurák, agyhaltó óvodások és titokzatos vádak népesítik be, fenyegetésben nyugtalan démonok hűsölnek. Veress Dani „preciz lazál-moknak” mondja Máriás alkotásait. Tüppontos közeftés. A harag-meghaladásokat, álom-montázsokat és félelem-

lenyomatokat keretbe terelő oeuvre elvégre, mintha egy bakáni-Kindergarten terápia csoportjának szalon-tárlatát imitálná, olyan. A tízóra-i kákaó mellé itt persze LSD-bélyeget osztanak a dajkák, és a gombapaprikást sem vargányából főzi a Scholl-klumpás konyhás néni. Nem csoda hát, ha a szomszédos dimenziók összekeverednek néha a vásznon, papíron. Lehet olaj, akril, filctoll, aivarell és airbrush. Máriás-jókora ötletpalettáján táblaképnek tűnő diorámákat vagy diorámaszerű kompozíciókat játszat egybe. Falakon sejtelmes hatást keltenek ezek az egyszerre félelmetes és gyermekien bájos alkotások. De egy könyv lapjain hogy festenek vajon?

Jelen írás tárgya elvégre Máriás István *Egotrip* című albuma. A műfaji meghatározás kapcsán az írás egyből megtorpan, az ugyanis, hogy nem par excellence katalógussal van dolga, hamar világossá válik. A katalógusforma dekonstrukciójával inkább. Az *Egotrip* egyedül

könyvtárgy, ha tetszik, herbariumként papírlapokra préselt portfólió, a művész által megtervezett, rendszerezett, kommentált, hátizsákba rejthető privát white cube.

A borítón kamionhátú fenevad támad egy gyermekrajzkisházra. A mesének vége, ettől fogva a féle sem tréfál, üzeni a címlap. De azt se higgyük azért, hogy minden nagyon komoly. Az alkotó avatásaként ismert jól fészült androidfigurát például a hátsó borítón két gonosz tekintetű címerhattyú és egy színesceruza-csodahai fogja közre. Akár egy kifordított ex libris címke.

Az *Egotrip* végtére is Horror Pista könyve, aki Tom Sawyerként adja kölcsön ecsetét a kötet művészettörténész és esztéta vendégszerzőinek, hogy írásokkal a készülő album kerítését díszítsék. S igaz ugyan, hogy egyik-másik szövegre ráfért volna az alacsonyabb olvasó-szerkesztői munka, a közreműködők fontos és pontos pillanatképeket kerestek Máriás munkáiról.

De ezzel nincs még vége, sőt az igazi móka ezután kezdődik csak. Merthogy Máriás körbeszűri, -rajzolgatja a betördelt szövegeket. A graffitis etikettet betartva sehol sem fed persze, kézzel a felelősséget, köszönetét fejezi inkább ki. Tagelve spanol. Ez a gesztus nemcsak a telefóni falakat, de a teleirt emlékkönyvek lapjain átutó berajzolásokát is eszünkbe juttatja. Innen nézve az *Egotrip* Máriás festett és térbe is kiterjesztett diorámvilágáról készült, lábjegyzetelt-könyvlenyomat, végső soron: médium-összefolyató műhelyemlékkönyv.

De tegyük gyorsan hozzá, hogy ez a krumplipecsétékkel, meg görkös kifeszőmintákkal teli kötet úgy emlékkönyv, ahogy a fenyőfa, a pipa meg pipa. Imitáció és ironia által.

Egyetlen, találmára kiragadott motívumot emelnék még ki. Halványkék indigórajz. Alig észrevehető. Mintba egy csintalan gyerkőc firkantotta volna a lapszélre. Egy olajgőzön pihenő gerle, meg egy – a Pantokrátor Krisztus áldásosztó mozdulatát mímelő (csakhogy babilos) – kézfej látható rajta, csonkolt alkaron. (Vegyék meg a kötetet, vagy emeljék csak le a könyvesbolt polcáról, a 109. oldalon találják!) Ez a csonkolt alkaron pihenő békegalamb mintha azt üzenné: a szörnyek már ketredebe zárva, minden ténben van! Mit nekem özönvíz? Ha kell, a tengernek építék diorámát! És ez a kapucnis küldetésstudat, borostás vagányság, nagykedvű melankólia és meditativ anarchia a legszimpatikusabb nekem Máriás István munkáiban. Az *Egotrip*ben is. A többit – azt hiszem – a többiek mind meginták róla.

Egy apokalipszis előképei

A rendszerváltás előzményei, fordulatai és szereplői a Nemzeti Múzeum kertjében

Jó dolog, hogy van a Nemzeti Múzeumnak ez a szép, tágas előkertje. Még ennél is jobban ki lehetne használni. Hiszen tökéletes helyen van, nem tolakodóan, mégis hangsúlyosan szervesül a főváros forgatagába, és szinte csábít arra, hogy az ember egy kényelmes kört tegyen, főleg, ha még valami érdekes látnivaló is akad ott. Mint most, amikor a kerti séta során az 1989 – a változások éve, Kelet-Közép-Európa útjain 1939–1989 című kiállítást lehet megtekinteni.

■ SZATHMÁRY ISTVÁN PÁL

Vannak fővárosok, ahol a szabadtéri kiállítás jóval megszokottabb látvány. Varsó óvárosában szinte vég nélkül találkozni paravánokra kihelyezett ideiglenes utcai tárlatokkal, amelyek egy-egy történelmi esemény, korszak vagy téma köré csoportosítva kínálnak látnivalót, jellemző módon felnagyított fotóemlékeket kommentárokkal. Nem véletlenül emlegetünk kelet-közép-európai fővárosokat, hiszen a Magyar Nemzeti Múzeum kertjében csütörtökön megnyílt kiállítás és a hozzá kapcsolódó kampány fő kezdeményezője – a lengyel, német, magyar és szlovák kulturális tárcavezetők által életre hívott – Emlékezet és Szolidaritás Európai Hálózata (ENRS), amelyhez később Románia is csatlakozott. Az ingyenesen megtekinthető tárlat részét képezi a rendszerváltás 25. évfordulója emlékére szervezett Szabadság Expressz nemzetközi társadalmi-oktatási projektnek, amelynek ke-

Múzeumi élményként a vasfüggönyön inneni világ sokkal kellemesebb

FOTO: SZÉKELYHDI BANA

retében tavaly augusztusban és szeptemberben húsz európai fiatal – köztük egy magyar lány – egy Gdansktól Varsón, Budapesten, Temesváron, Pozsonyon és Prágán át Berlinig tartó vonatúton végigjárta a rendszerváltás főbb állomásait és helyszíneit, és találkozott az egykori sorsfordító események több főszereplőjével.

Nem véletlen, hogy a fiatalok irányába kívánnak nyitni az ehhez hasonló szabadtéri vándorkiállításokkal és projektekkel, hiszen most érik fiatal felnőtt korba az a generáció, amely tagjainak már a legcsekélyebb személyes emléke sem lehet a vasfüggöny által kettéosztott világban való létezésről. Ra-

adásul a rendszeresen közölt felmérések azt mutatják – nemcsak hazánkban, hanem más, az egykori Békétábor országaiban is ez a tapasztalat –, hogy a fiatalabb nemzedékeknek nemcsak hogy nem ismertek azok az okok és előzmények, amik a kommunizmus bukásához vezettek, hanem sokuknak az így megteremtett demokratikus értékek sem bírnak különösebb vonzerővel. Talán azért is van ez így, mert nem érezhették, mit is jelent ezek hiánya a valóságban.

Éppen ezért a most Budapesten látható kiállítás is erősen a vizualitásra épít, kevés szöveggel összegezve mindazt a háttértudást, amit ezek a képek előhívhatnak. És

bizony, ez esetben érvényes a soka pufogatott közfelfogás, hogy egy képpel sokkal több érdeket szonál, mint száz szóval. Mert például lehetne szavakkal jobban leírni az 1981-es lengyel hadiállapot egyszerre dermesztő, d közből mégis komikus elemektől sem mentes élményét, mint azzal a fotóval, ami egy mozi előtt álló tanuló ábrázol a havas varsói utcán miközben ott virít a felirat Coppola klasszikusát hirdelve, hogy Apokalipszis most. Szerencsére a végső összeállítás erre a buta és agyagféjú rendszerre vált, és az interaktív kerti tárlat, ha nem is részletekben, de a lényegét bemutatva foglalja össze az ehhez vezető meghatározó események láncolatát.

Raffaello Sanzio
(1483–1520):
Önarckép barátjal
(Autoritratto con un
amico, 1499 körül)

Ugyanakkor mégis az ő arca áll a középpontban. Ez számomra fontos kompozíciós elem, amely azt közvetíti, hogy Raffaello tulajdonképpen szolgál, és az igazi barát előbbre való, mint ő maga. A barátja arca élettelibb. Nekem azt érzékelteti a saját pozíciójával és nyugodt, derűs arckifejezésével, hogy ő a művészetén keresztül mindig ott lesz állandó támaszként a háttérben, ahol az ember van az előtérben. Ezzel pedig mégiscsak az ő arca, tekintete van a középpontban. A barát kézmozdu-

lata számomra rejtejt, talán invitálná a másikat, hogy menjenek valahová. Vagy kérdő mozdulat ez?

Nem mindegy?

B. K.: A művészetben semmi se mindegy.

Nem így értettem, hanem úgy, hogy a talány a lényeg, az, hogy egy mű kizökkentsen, megállásra késztesen, arra, hogy kérdést tegyünk fel.

B. K.: Igen, a kíváncsiság fölkelése lényeges. Az is benne lehet, hogy a képből kimutat. Mintha a nézőt próbálná bevonni, s így mi is részt tudnánk venni a páros társaságában. A kézmozdulatnak köszönhetően elindul belőlünk egy „mozgás”, amely Raffaello szemén ér véget. Ez is mutatja, hogy nem szokványos portré ez.

Talán az se véletlen, hogy Te, aki sokat játszottál Várdai Istvánnal, talán rengeteget segítettél is neki, hiszen ő még nálad is fiatalabb, kettős portrét választottál?

B. K.: Kettőjük között összhang lehet, de nehéz ezt megfogni, mert folyamatosan mozgásban lévő világban élünk, mi is változunk, a kapcsolataink szintén alakulnak. A barátságban az a fontos, amit ez a kép is sugall: ha az ember háttérbe tudja tolni a saját, akár pillanatnyi, akár hosszú távú vágyait, képes gyakran és őszintén a másik fejével gondolkodni, lelkével érezni, akkor a barátság hosszan élhet, az életünk egyik leglényegesebb eleme lehet.

Milyen zenemű illene ehhez a festményhez?

B. K.: A zenében az a csodálatos, hogy noha az előadóban mindig kell, hogy keletkezzenek asszociációk a mű közben, ezek nem állandóak. Más és más élményekkel gazdagodunk, változunk emberileg és előadóként is, másképp interpretáljuk ugyanazt, amit akár már ötvenszer eljátszottunk. Ezért nem tudnék ehhez zeneművet tárítani. Adott hangulat szerint lehet, persze, de az csak azt a pillanatot tükrözi. Ez a sokféleség is gyönyörű a művészetben. Meg az emberben. ■ ESZÉKI ERZSEBET

Ajánló

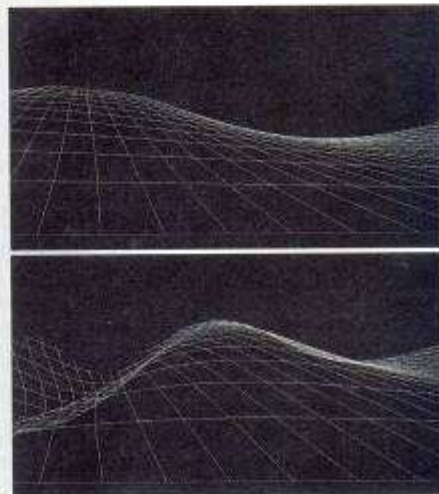
Waves

Interaktív installáció a Platán Galériában

Az alkotás az egyik legismertebb lengyel happeningre utal, melyet Tadeusz Kantor adott elő 1967. augusztus 23-án Tengeri panoráma koncert címmel a lengyel Lazyban.

Etwira Wojtunik és Láng Csaba Popesz – az Elektro Moon Visionként ismert alkotópáros – 2004-ben alapították a magyar-lengyel duójukat Budapesten. Az új média és vizuális művészek portfóliójában olyan kategóriákat találunk, mint audiovizuális performanszok, interaktív installációk, mappingek, koncert színpadi tervek és kivitelezések, színházi előadások vizualizációja, hogy csak a legfontosabbakat említsük. Saját műveikben gyakran használnak algoritmusokat, digitális kódokat.

Alkotásaikat többek között a bécsi Salon Projektionistben, a Museums-Quartierben, Yokohamában az Akarengo Soko Galériában, illetve két ízben a WRO Médiaművészetek Nemzetközi Biennáléján Wrocławban állították ki. ■

Platán Galéria
(VI., Andrássy út 32.)
Megnyitó: II. 25., 19h
Látogatható:
2016. 01. 14-ig

Ajánló

Andrzej Wajda filmjei a nemzetközi plakáton

A lengyel Filmmúzeum által készített kiállítás a világhírű lengyel filmrendező munkásságát mutatja be. Az elmúlt több mint hat évtizedet átívelő lengyel filmművészet egyik szellemi-művészi pillére Andrzej Wajda és az ő életműve. 60 év telt el az első filmje, *A mi nemzedékünk* bemutatása óta. Azóta a Mester közel 40 filmmel ajándékozta meg rajongóit.

Andrzej Wajda a legismertebb és legelismertebb lengyel művész az egész világon. Nem csoda hát, hogy neves képzőművészek oly szívesen készítettek plakátokat filmjeihez. Magyarországon is a legjobb grafikusok vállalkoztak e megtisztelő feladatra, és terveztek plakátokat többek között olyan filmekhez, mint a *Csatorna*, a *Hamu és gyémánt*, az *Ártatlan varázslók*, *A légió*, a *Légyfogó* vagy a *Tájkép csata után*. A mostani kiállításnak köszönhetően arról is képet kapunk, hogy hogyan fonódik össze a két művészeti forma, a plakát- és filmművészet.

Lengyel Intézet (VI., Nagymező u. 15.)
06. 15-ig.

Hagyomány és megújulás a Bródy Sándor utcában

Mindenki ismeri az Olasz Kultúrintézetet, amely 1943-ban – miután elhagyta Klotild-palotai székhelyét – átköltözött a Bródy Sándor utca előkelő épületébe, melyet Ybl Miklós tervezett 1865-ben, hogy az első magyar parlamentnek adjon otthont. Az épület szerkezete különböző változásokon ment keresztül, csak a homlokzata maradt az eredeti: egy újraértelmezett olasz reneszánsz

palota született, amelynek párkányán a Magyar Királyság címere áll. Ezen a tavaszon az Olasz Kultúrintézet megújult külsővel várja látogatóit. Az előcsarnok világos színt kapott, amely kiemeli a szép arányokat. 2013-ra nyúlik vissza a Giuseppe Verdi Terem arany frízeinek újrafestése, valamint a Xenia Galéria létrejötte, amely kiállítótér modern megjelenésével remekül ellensúlyozza az épület többi részének puritán jellegét. Számos olasz designkiállítás mutatta már be Olaszország sokoldalúságát. ■
Az Olasz Intézet tevékenységéről a www.iicbudapest.esteri.it/cimen vagy a Facebook oldalukról tájékozódhatnak.

Olasz Kultúrintézet
(VIII., Bródy Sándor u. 8.)

múzeum

A MAGYAR NEMZETI GALÉRIÁBAN

05. 21. CS 18-22H

HARMÓNIA

HARMÓNIAK ÉS DISZHARMÓNIAK séták a gyűjteményben TÁNC Áramlás bataríta előadása
 VENDÉG TÁRLATVEZETŐINK Kesselyák Gergely karmester, Szily Nóra újságíró, coach ZENE Babel Klára
 hárfa-művész SZÍNEK, FORMÁK, ARÁNYOK A *harmonikus kép* – Halász Rita művészettörténész előadása
 DIVATPERFORMANSZ *Orvény* – Manier - Németh Anikó ÉLŐ MÚZEUMCAFÉ *Harmóniak és diszharmóniak*
Trianontól a rendszerváltásig: az erdélyi művészet hetven éve KELETI WORKSHOP Kalligráfia, origami,
 lótszvirágok és pop-up képeslapok BOR Káli Kövek Borászat TEAHÁZ Big Ben

WWW.MNG.HU

OKTÓBER

Új lengyel ház

Kilenc, átgondolt, egyedi, precíz, a kontextus figyelembevételével megépített ház.

Épületek, amelyek globális építészeti tendenciákat követnek, és amelyeket mégis különlegessé tesznek az egyedi elgondolásokra épülő tervek, melyekben

Ajánló

egyszer az ökológia, máskor pedig a környezettel folytatott párbeszéd kap hangsúlyt.

A kortárs lengyel tájképre nemcsak a múltbéli minták hatottak – a XIX. századi udvarházaktól kezdve a szocreál kockaépületekig –, de a szabadság és az önkifejezés újonnan megtapasztalt érzése is. És hogy hogyan lehet összehozni a személyes ízlést és szükségleteket a tájkép urbanisztikai rendjével, amelynek hiánya ma

egyre győtrőbb? – kiderül a varsói Építészeti Központ (Centrum Architektury) és a Lengyel Intézet együttműködésében megvalósuló kiállításon, amelyre a FUGA Budapesti Építészeti Központban kerül sor október 1–27. között. ■

Ház a hegyekben, terr.: Robert Konieczny

FUGA Budapesti
Építészeti Központ
(V., Perelli Sándor u. 5.)
10. 01–27.

BARTÓK BELA EMLÉKHÁZ

(N., Csalán utca 29. Tel.: 394-2100, www.bartokmuseum.hu) Nyitva: kedd–szombat 10–17h, vasárnap és hirtől zárva. Bartók Béla bútorai, személyes tárgyai, népművészeti és egyéb gyűjteményei (állandó kiállítás).

RAIFFEISEN GALÉRIA

(V., Akadémia u. 6.) Nyitva: mindennap 10–18h. Papírsárkány – Moizer Zsuzsa kiállítása november 1-ig.

múzeum

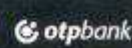
A MAGYAR NEMZETI GALÉRIÁBAN

10.15. CS 18-22H

TREND

„NEKED A DIVAT MONDJA MEG, HOGY KI VAGY?” séták a gyűjteményben **VENDÉG ELŐADÓINK** Tóth András, USE, divattervező és Zack Milaskey, Tipton Eyeworks **REND ÉS TREND** Műgyűjtés, műkereskedelem és múzeumok a 21. században – Bellák Gábor művészettörténész előadása **ÉLŐ MÚZEUMCAFÉ** Szemléletváltás – Magyar Nemzeti Galéria 20. századi állandó kiállításának újrendezéséről **KALEIDOSZKÓP** Premier! Vers, tánc, videó és zene: a PR-Evolution Dance Company, a Rencontres Audiovisuelles és a Nemzeti Táncszínház koprodukciója **WORKSHOP** Púderrózsaszín és csipke: saját készítésű kiegészítők **ZENE** Antonia Vai Band **BOR** Ax & Ax Borászat **TEAHÁZ** Big Ben

WWW.MNG.HU

BIRKÁS AKOS. CIM NEMKUL. 1999 © MAGYAR NEMZETI GALÉRIA, BUDAPEST

Ajánló

A Grzegorz Karnas Trio & Lukács Miklós

A Grzegorz Karnas Trio a Jazzforum Budapest vendége volt 2011-ben. A Lukács Miklóssal adott nagy sikerű koncertről felvétel is készült, melynek lemezbemutató koncertjére egy évvel később került sor a Műcsarnokban. A rendkívül sokszínű, experimentális jellegű, sajátos stílussal rendelkező vokalista különböző formációival bejárta már a nagyobb európai fesztiválokat. A világhírű BMC Records lemezkiadó 2012 végén jelentette meg a Karnas Trio *Audio Beads feat. Miklós Lukács* című albumát, amelyen a világszerte ismert magyar cimbalmos vendégszerepel. A lemez nagy sikert aratott a kö-

zönség és a kritikusok körében is. Az egyik legfontosabb amerikai jazzszaklap, a New York City Jazz Record éves listáján a Best of 2013 Vocal Releases címet érdemelte ki, a legjelentősebb francia jazz havilap, a Jazz Magazine / Jazzman kritikusa viszont a legmagasabb 4 csillagos értékeléssel jutalmazták az albumot. A két kiváló zenész, Karnas és Lukács együttműködése a *Vanga* című albummal folytatódott 2014-ben. Karnas pedig az elmúlt évek során visszatérő vendég lett a BMC színpadán. ■

Budapest Music Center (BMC),
Opus Jazz Club (IX., Mátyás u. 8.)
07. 30., 20h

Vásáry Tamás és a Kodály Zoltán Ifjúsági Világzenekar

Vásáry Tamás világhírű zongoraművész, karmester és az általa alapított a Kodály Zoltán Ifjúsági Világzenekar évek óta visszatérő vendége a Városmajori Szabadtéri Színpadnak. A világ minden tájáról érkeznek a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kara által szervezett Ifjú Zeneművészek Nemzetközi Nyári Akadémiájára fiatal, hangszeres tehetségek, akik az egyéni mesterkurzus mel-

lett zenekari kurzuson is részt vesznek. Az évente megújuló ifjúsági zenekar Vásáry Tamás vezetésével kiemelkedő értékű koncertprogrammal gyönyörködteti a hallgatóságot, itthon és külföldön egyaránt.

A koncert bevetelét a Szabad Tér Színház hagyományosan jótékonyági célokra ajánlja fel. ■

Városmajori Szabadtéri Színpad
07. 26., 20h

CONCERTO

NYÁRESTEK

a Pesti Vármegyeháza Díszudvarán

<p>BACH 2015. július 2., 20:00</p> <p><small>Közreműködők: Kaczander Orsolya, Kruppa Bálint</small></p> <p><small>Vezetéssel és közreműködők: Keller András</small></p>	<p>HÄNDEL 2015. július 9., 20:00</p> <p><small>Közreműködők: Nyakas Orsolya, Bárány Péter</small></p> <p><small>Vezetéssel és közreműködők: Vashegyi György</small></p>	<p>VIVALDI 2015. július 16., 20:00</p> <p><small>Közreműködők: Lendvay József, Devich Gergely, Dolfin Balázs</small></p> <p><small>A koncertet vezeti és közreműködik: Kalló Zsolt</small></p>
--	--	---

www.concertobudapest.hu

KRITIKA

Lemez

World music: nyugodjék

le mindenki, végül is ünnep van. Nem zajongunk, az őrült pörgés felfüggesztve, most a finom, akusztikus muzsikaké a szó.

DIMITRIS MYSTAKIDIS: ESPE-RANTO Mielőtt a hurok közé csapnánk, gyorsan idézzük fel, hogy mi fán terem a görög blues, a rembetiko. Miután az 1923-as békeszerződésben Törökország visszakapta Kelet-Trákiát és Szmirnát, s cserébe lemondott az anyaországon kívül eső területeiről, a lakosság vallási „cserevándorlásra” kényszerült: mintegy félmillió muzulmánál csökkentve és másfél millió kereszténnyel növelve Görögország népességét. A törökök magukkal hozták a kávéházi muzsikájukat, az amanédhest is – amit a náluk szabadon fogyasztott hasis a kávénál is jobban inspirált –, a görög zeneszerek pedig rögtön a magukévá tették ezt a hagyományt, és így a píreuszi, athéni és szaloniki kávézóokban súlyos underground kultúra bontakozott ki. Ennek egyik legnépszerűbb szerzője az énekes Manolis Chiotis volt, aki megannyi időtlen számán túl azzal is elhíresült, hogy elsőként használt négy pár húrt, és úgy hangolta a buzukiját, mintha gitár volna.

Nem csoda, hogy a gitáros Dimitris Mystakidis, akit mélyen megérintett napjaink rembetiko-revivalje, most nagyrészt Manolis negyvenes és ötvenes évekbéli darabjait rendezte egy albumba. Dimitris elképesztően veretes hangon peng, és egyáltalán nem hajtja semmiféle bizonyítási kényszer – nincs ezen a lemezen egyetlen felesleges hang sem. Ellenben istentelenül jók – mélyek, keserűedések, érzékiek – a dalok, és Dimitrisnek arra is gondja volt, hogy a puritán hangszerezést énekes gazdagsággal dobja fel. Így aztán ahány dal (tizenhatsz), annyi hang –

köztük olyan legendáké, mint Yorgos Dalaras és Eleftheria Arvanitaki. Ez bizony csodás, nettó narkotikum. Tessék hozzá Retsinát inni, és annak rendjén alámerülni, vagy éppen a csúcsra szállni. (Fishbowl, 2015) ★★★★★

BALLAKÉ SISSOKO, VINCENT SEGAL: MUSIQUE DE NUIT Ez a mali korás és ez a francia csellista hat évvel ezelőtt már az asztalra tett egy közös korongot (Chamber Music), de azon más muzsikusok is szerepeltek. Erre a kis éji zenére azonban kettesben maradtak, csak egyetlen darabban töri meg intimitásukat az énekes Babani Kone. Segal azt a hangulatot szeretne volna megragadni, ami a koncertek vagy lemezfelvételek után tapasztalható, amikor már nincs feszültség, amikor úgymond tét

nélkül játszhatnak, levezetéként. Olyankor könnyen megeshet valami, aminek mágia a neve.

Akik vevők a nyugat-afrikai hárfára, a kora (eleve varázslatos) hangjára, azok könnyen belefeledkezhetnek Sissoko és Segal éjszakaijába. És ez több mint metafora, hiszen nem egy stúdióba vonultak be, hanem Sissoko bamakói házában a tetéjére kapaszkodtak

fel, és ott rögzítették a számaik felét, magukba szlva az álomba boruló város elcsendesedő hangjait. Szóval, nyugi van és hallatlan ki-kapcsolás, de arról szó sincs, hogy ne történe semmi rendkívüli. A mali mellett szenegáli és brazil befolyás is hallatszik, de ez a legkevesebb, hiszen a finomság és a nyersség, a drámaiság és a könnyedség, a barokkos díszítettség és az egyszerűség, az improvizáció és a kötöttség, a helyi hagyomány és a gyökértelenség úgy járja át a darabokat, hogy a végén azt hihetjük, álmodtunk. (Sony Music, 2015) ★★★★★

CAČI VORBA: ŠATRIKA A Čači Vorba kifejezést azok a balkáni és romániai cigányzenészek használ-

ják, akik szerint egyedül a zene képes „igaz beszédre”. De azért, hogy ezt a két szót ma mindenütt komolyan vegyék, az énekes-hegedűs Maria Natansont illeti a méltó felelősség. A lublini Maria – a híres zeneszerző, Tadeusz Natanson unokája – klasszikus zenei képzésben részesült, míg tizenéves korában jobbnak nem látta, hogy hátat fordítva tanulmányainak és családjának, elmerüljön inkább a Kárpátok muzsikáiban. Öt évig járta és kutatta a hegyvidék fennmaradt hagyományait, játszott a Transkapela és az Orkestra św. Mikołaja zenekarokban, majd megalapította saját bandáját, a Čači Vorbát. 2008-ban a *Szczera Mowa* albummal debütáltak, amit három év múlva a *Tajna Biał* követett – a kelet-európai és a balkáni cigányzenék rettentő mélyen átél és kimondottan jellegzetesre hangolt feldolgozásával.

A *Šatrika*n sincs ez másképp, ugyan kevésbé urálja a román vonószené, sőt még azt is megengedi magának, hogy az ír melódiák vagy a francia roma szving felé kacsingáson. Más kérdés, hogy ez a szigorúan akusztikus kámarazene akkor az igazi, amikor „beazonosíthatatlan”. Amikor Natanson hegedűje és vonója mintha szárnyná válna, amiként az ő éneke is nyilvánvalóan angyali. Te jó ég! – repülünk... De ha addig nem, akkor a hosszabb lélegzetű *Pre stepo zamardo* közben biztos, hogy elszabadul a menny, feltartóztatlanul. Összeszorul a gyomor, borzong a hát, és bent reked a szó – mint amikor néma az egyedül igaz beszéd. (Oriente Musik, 2015) ★★★★★

Marton László Távolodó

VISSZHANG

film

BÍBORHEGY Tom Hiddlestone enigmatikusan néz, ahogy csak a meg nem értett feltalálók tudnak nézni, akik feltalálták a keréket, de senki sem akar pénzt adni rá. Aki Tom szemébe néz, rettentő családi titkokat és egy szeles kísértetkastélyt is láthat felsejleni – utóbbi a viharos Angliában dűledezik és várja, hogy Tom, a meg nem értett feltaláló, egyben családi titkok cipelője és viktoriánus szépfélek; pénzes aszszonyt hozzon a házhoz, aki Mia

Wasikowska képében hamarosan meg is érkezik némi zongorázás és agyvelő-kilocsantás után, Amerikából. Történetünk kezdetén Amerikában rettenetes szelek dúlnak, de semmivel sem rettenetesebbek, mint azok, melyek történetünk fő helyszínén, az angliai kísértetházban borzolják az új lakó viktoriánus idegeit. Ja, igen, történetünk valamikor a sötét és kései 19. században játszódik: a bálózási és vérontási etikett is e szerint alakul. Nem említettük még a harmadik főszereplőt: az enigmatikusan néző agyszüzet, aki se nem agg, s gyaníthatóan se nem szűz. Őt, savanyúra vett ábrázattal és sötétre festett hajkoronával korunk legvörösebb színésznője (korábban Julianne Moore volt a kategóriaelső) Jessica Chastain alakítja. Jessica is enigmatikusan néz, mert a nehéz életű Tom nővérét játssza. Eközben a szellemek kötelességtudóan csúsznak-másznak, mi meg titkon azt reméljük, egyszer csak felpattan egy ajtó és Leslie Nielsen bukkan fel a sűrű és enigmatikus hősésben, de Leslie nem jó, a szereplők meg csak epekednek, miközben valahol elpattan egy hír és elválnak egy torkot – ahogy az már csak a kísértetházakban lenni szokott.

• kg •

A UIP–Duna Film filmje

lemez

CHEVEL: BLURSE A Stroboscopic Artefacts kiadó nagy dolgokat könyvelhetett el az elmúlt bő öt évben: a vállalkozást vezető Lucy felhelyezte Olaszországot a techno világtérképére, ráadásul a saját holdudvara mellett platformot biztosított azoknak a – világ minden tájáról érkező – művészeknek is, akik mára a szintér meghatározó alakjai lettek (például Xhinnek Szingapúr-ból, Donornak Amerikából, Percnek Angliából). Az ősz a fiatal Dario Tronchin, ismertebb néven Chevel új albumával nyitják, aki az utóbbi években a techno kísérletező kedvű, de biztos kezű előadójaként pozicionálta magát.

A *Blurse* talán az eddigi legszerteágazóbb kiadvány a Stroboscopic Artefacts életében. Absztrakt törtétemivel csak ritkán hajlik a techno felé – a *Down And Out*ról például hamarabb juthat eszünkbe Mark Fell és az .snd, mint bármi Berlinből, míg a *Watery Drumming* és a *Stranded* a pár évvel ezelőtti, agyasabb grime-zenékre reflektál, főként Pinch és Untold kevésbé táncterorientált munkásságára emlékeztet. A két véglét között aztán megbújnak hallgatóbarátabb témák is: néha előkerül egy-egy meleg düb-sáv (*Identity Switch*) és van IDM is a szebb fajtából (*A Form of Love*), így Chevel számos olyan oldaláról megismerhetjük, amelynek létezéséről nem feltétlenül tudtunk. A stílusparádé remek, de azért nem mindig ugorja meg a végeredmény az elvárt szintet: helyenként a kevesebb több lehetett volna, és szó, ami szó, nagyon hiányzik az albumról egy-két igazán kiugró, emlékeztető szám, ami éveket később is hivatkozási pont lehetne a szerző diszkográfiájában.

Velkei Zoltán

Stroboscopic Artefacts/Aktrecords, 2015

film

HERCEGNŐK ÉJSZAKÁJA Ezer-szer láttuk már, tán ezért is van az az illúzió, hogy tudjuk, hogyan él és milyen is valójában II. Erzsébet királynő; mi történt a királyi családon belül Diana hercegnő halálakor, és így tovább. Nemrég egyesek egyenesen Oscar-díjat nyertek annak bemutatásával, hogyan birkózott meg VI. György a beszédhibájával. Díjeső most épp nem fenyeget; e mű sajna nem tud túlélni a témából fakadó hiedelmeken és elvárásokon. Ha ugyanis a királyi családról van szó, nem készülhet film a merev házirend, a király és a nép kapcsolata és a többi poros közhely nélkül. Királyék szigorúak, de arany-szívűek, a nép szereti őket hibáikkal együtt is, a nagy erő pedig nagy felelősséggel jár. Közben épp vége a II. világháborúnak, a hercegnők pedig szeretnének kilépni a kastélyból és mulatozni egy kicsit, legalább a béke éjszakáján. Miután kikönyörögték a kilépőt, elmerülnek a londoni éjszakában, természetesen berúgnak és szerelembé esnek, elhagyják, majd megtalálják egymást – mindezt sajnos a Benny Hill szkeccsek aláfestő zenéje nélkül.

A kalamajkákat előre sejtethjük, ahogy a megoldás és a végkifejlet is kevés izgalmat, és még kevesebb humort tartogat. A festményszerűen fényképezett Buckingham-palota szobáit csak fizikailag hagyjuk el a szereplőkkel, valójában az utcán, bálteremben vagy bordélyházban játszó jelenetek is merevek és manirosak. Unalmas, szintelen-szagtalan mózi, amibe azért mégis szorult némi báj – a remek szereposztásnak köszönhetően.

Szabó Ádám

Forgalmazza az A Company Hungary

koncert

LESZEK MOZDZER gyakori vendég a magyar pódiumokon – is. Otthon, Lengyelországban szupersztár, becsületrendet is kapott már, de az európai jazzben szintén otthonra talált, a legdinamikusabb német lemezkiadó vezető művésze. Tavaly is járt nálunk triójával, Lars Danielsonnal és Zohar Frescóval. Mindig sikere volt, de most a harmadik ráadás után is mindenki úgy ült a helyén, mintha nem akarna hazamenni. Szólóban játszott a Zeneakadémián, többnyire preparált zongorán, változatosabb műsort prezentálva, mint valaha. Hasított a koncepciója, amit már lehetett sejteni akkor is, amikor még nem is mondott semmit. Fél óra után elárulta, hogy neki most Bachot és Lutoslawskit kellene előadnia, mert idejövét látta a plakáton, és bár ő csak egy jazz-zongorista, azért megpróbálja, ami tőle telik. Nos, egy évszázada tart a mérkőzés, hogy a komolytalan jazzelőadók magukat a komolyzenészekhez igyekeznek mérni. Mozdzer ezen a meccsen rúgott most egy mesterhármast. Természetesen játszotta saját témáit, meg a modern lengyel jazz ósátjait, Krzysztof Komeda előtt is fejet hajtott. Ezeket mindig erősen pianisztikusan, a romantikáig visszakövetendő jegyekkel gazdagon díszítve, káprázatosan és a preparálással új értelmezési síkot nyitva szólaltatta meg. Azután igenis mutatott Lutoslawskit, Prokofjevet; a ráadásban Depeche Mode-ot és leginkább Bachot. Bachot nagyon könnyű elrontani, jazzesítve először vicces, azután könnyen ciki lesz. Csakhogy Mozdzer nem érte be egy kis szinkópásitással, hanem új minőséget teremtett, a kompozíciós technika helyett a mester szellemét tette magáévá. Mozdzer elbeszélő képessége, kompozíciós és hangszerelési teljesítménye eddig is lenyűgözőt, de ez az egészen fölényes tudású, kolosszálisan eredeti és újabban lezseren és ironiával kiálló, az improvizációt tökélyre vivő zongorista a hanyagul a húrok közé vetett ezüst-láncával mindent vitt.

Zipernovszky Kornél

Zeneakadémia, Solti Terem, október 7.

VÉGSŐ ZOLTÁN:

Zene

Gömb és tévedés

Nina Simone úgy szól rá a közönség egy tagjára a róla készített Sundance-győztes dokumentumfilmben, hogy így negyven évvel a koncert után is megfagy az ereinkben a vér: Visszaülni! Nem is tudom, miért alakulhatott így a klubélet, a zenészek gyűlölik a vendéglátás zaját, a kávégép és a tányérsörömpölés elnyomja a hangokat, aki pedig rendel, nyilvánvalóan kiesik a színpadon zajló folyamatból. Nem jó ez így, a jazzklubok aurájához mégis ugyanannyira hozzátartoznak a járulékos zajok, mint a színpadon zajló koncert. A szlovák Hevhetia kiadó dupla koncertje is ennek esett áldozatul, legalábbis a meglehetősen visszafogott tetszésnyilvánításokból úgy éreztem, az est két produkcióját nem fedezte fel magának teljes mértékben a közönség.

Nehéz ma racionális érveket fel-

sorakoztatni egy kis kiadó működése mellett, ám a Hevhetia igyekszik kreatív szemlélettel állni produkciói mögé, és olyasmit mutat, amivel nem találkoztunk még, vagy egy-egy művész új arcát hívja elő. A lengyel Sphere-trió többnyire Dániában élő és zenei végzettséget is ott szerzett tagjai *Synesthesia* című, kortárs zenei elemekben bővelkedő lemezükkel érkeztek. A szinesztézia zenészek körében talán gyakrabban előforduló, ritka körkép, a hangok, színek megjelenését is előidézik a betegben; hogy mást ne mondjunk: Szkrjabin. Ania Rybacka énekesnő tehát végzett pszichológusként is adott témát a zenekarnak, persze kellő áthallással a több irányból táplálkozó zenéjük felé, amely el is jut egy közös eredőig, a saját hang megtalálásáig. A felállás bátor, mert se basszus, se ritmushangszer nincsen, a dallamhangszerként jelen lévő klarinét (Jakub Dybzyński) pedig nem elsősorban szólisztikus, hanem struktúraépítő szerepet kapott, ahogy a koncertet átlag fölé emelő gitáros Marek Kaździela is rugalmas, színező harmóniáival, tört hangzásaival csiszolta a zenekar gyémántgömbjét. A két hangszer összhangzása, a kreatívan, de nem tolatóan alkalmazott effektek egyfajta háttérpolifóniát teremtettek, miközben Rybacka is különféle eszközökkel modulálta hangját. Itt eszünkbe juthatott, hogy Laurie Anderson mekkora szám volt 35 éve, amikor robotszerű hangon énekelt az *Oh Superman*, de aztán jött a megtisztulás, és mintha Meredith Monk ősi forrásból merítő *Book of Days* albumának egy témája szűrődött volna be a finom experimentáliába.

A közönség többségét valószínűleg Iva Bittová neve vonzotta, aki

replő. A NOCZ név arra utal, hogy az énekesnővel kiegészülő kvartett norvég és cseh tagokból áll, bár én elkezdtem belemagyarázni, hogy most biztos jelentősége lesz Bittová erős morva identitásának is, vagyis *No Czech*, de erről végül szó sem volt. Didrik Ingvaldsen régi motoros a free jazz szakmában, Alexander von Schlippenbach gyakori partnere és az amerikai szcénában is szívesen látott vendég; mellette Dag Magnus Narvesen dobol, míg cseh oldalról Radim Hanousek szaxofonozik és Marian Friedl bőgőzik.

A kvartett összeszokottsága megkérdőjelezhetetlen, és bár kökemény előadással álltak színpadra, free-nek nem lehet nevezni a komponált elemek miatt. A dramaturgia szerint Hanousek vitte a prímét baritonon (még szopránszaxofonon is játszott), Ingvaldsen pedig kisebb ívű, de tartalmas szólóival koronázta meg a folyamatot. A ritmusszekció megfelelő támaszt nyújtott és ebbe, a számára kevésbé ismerős közegbe csatlakozott be Bittová. Jellegetes gesztusait, mimikáját, erőteljes színpadi jelenlétét, már-már színészi megnyilvánulásait, pózait most sem hagyta otthon, és dicséretes igyekezete ellenére sem tudta feledtetni, mekkora művész ő más területen. Már hallhattuk őt a Trafóban a holland Nederlands Blazers Ensemble-lel, lemezen a Bang on a Cannel, és úgy tűnik, a komponált kortárs világból ki-kitekintő, a maga keretein belül improvizatív mikrokozmosz odáig működik, de a szabad jazzt irányító flow már sok neki. Ki kell mondanunk: Bittová rikkantgatásainak, eltévedt hegedős megnyilvánulásainak nem volt itt helye, erőltet, tárgyaltan volt, és ezen az sem segített volna, ha a klub helyett a koncertteremben hallgathatjuk meg a

FIZESSEN ELŐ**AZ ÉLET ÉS
IRODALOMRA,**

s lapunkat minden pénteken
házhoz viszi Önnek
a Magyar Posta munkatársa!

**Kedvezményes
kiadói előfizetés
egy évre 18 000 Ft**

Megrendelhető
a szerkesztőségben.

Telefon: 210.5140, 210.5150

Ajánló

A Grzegorz Karnas Trio & Lukács Miklós

Foto: Pábel Kármán

Grzegorz Karnas

A Grzegorz Karnas Trio a Jazzforum Budapest vendége volt 2011-ben. A Lukács Miklóssal adott nagy sikerű koncertről felvétel is készült, melynek lemezbemutató koncertjére egy évvel később került sor a Műcsarnokban. A rendkívül sokszínű, experimentális jellegű, sajátos stílussal rendelkező vokalista különböző formációival bejárta már a nagyobb európai fesztiválokat. A világhírű BMC Records lemezkiadó 2012 végén jelentette meg a Karnas Trio *Audio Beads feat. Miklós Lukács* című albumát, amelyen a világszerte ismert magyar cimbalmos vendégszerepel. A lemez nagy sikert aratott a kö-

zönség és a kritikusok körében is. Az egyik legfontosabb amerikai jazzszaklap, a New York City Jazz Record éves listáján a Best of 2013 Vocal Releases címet érdemelte ki, a legjelentősebb francia jazz havilap, a Jazz Magazine / Jazzman kritikusa viszont a legmagasabb 4 csillagos értékeléssel jutalmazták az albumot. A két kiváló zenész, Karnas és Lukács együttműködése a *Vanga* című albummal folytatódott 2014-ben. Karnas pedig az elmúlt évek során visszatérő vendég lett a BMC színpadán. ■

Budapest Music Center (BMC),
Opus Jazz Club (IX., Mátyás u. 8.)
07. 30., 20h

Vásáry Tamás és a Kodály Zoltán Ifjúsági Világzenekar

Vásáry Tamás világhírű zongoraművész, karmester és az általa alapított a Kodály Zoltán Ifjúsági Világzenekar évek óta visszatérő vendége a Városmajori Szabadtéri Színpadnak. A világ minden tájáról érkeznek a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kara által szervezett Ifjú Zeneművészek Nemzetközi Nyári Akadémiájára fiatal, hangszeres tehetségek, akik az egyéni mesterkurzus mel-

lett zenekari kurzuson is részt vesznek. Az évente megújuló ifjúsági zenekar Vásáry Tamás vezetésével kiemelkedő értékű koncertprogrammal gyönyörködteti a hallgatóságot, itthon és külföldön egyaránt.

A koncert bevételét a Szabad Tér Színház hagyományosan jótékonyági célokra ajánlja fel. ■

Városmajori Szabadtéri Színpad
07. 26., 20h

CONCERTO

NYÁRESTEK

a Pesti Vármegyeháza Díszudvarán

<p>BACH 2015. július 2., 20:00</p> <p><small>Közreműködők: Kaczander Orsolya, Kruppa Bálint</small></p> <p><small>Vezetéssel és közreműködők: Keller András</small></p>	<p>HÄNDEL 2015. július 9., 20:00</p> <p><small>Közreműködők: Nyakas Orsolya, Bárány Péter</small></p> <p><small>Vezetéssel és közreműködők: Vashegyi György</small></p>	<p>VIVALDI 2015. július 16., 20:00</p> <p><small>Közreműködők: Lendvay József, Devich Gergely, Dolfin Balázs</small></p> <p><small>A koncertet vezeti és közreműködik: Kalló Zsolt</small></p>
--	--	---

www.concertobudapest.hu

— Ajánló —

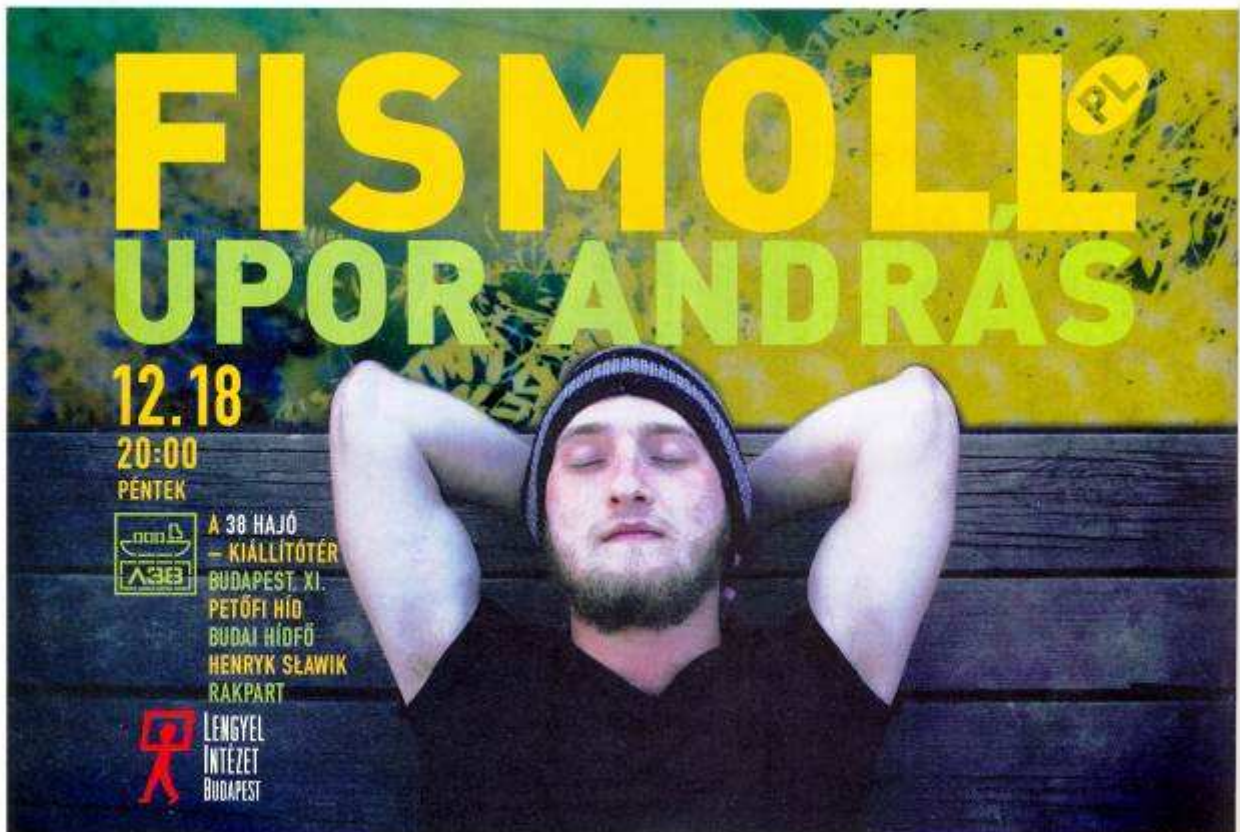
Szekeres Adrien újra az Arénában

Magyarország legsokrétűbb popénekesnője lép december 28-án a Győri Filharmonikus Zenekarral az Aréna színpadára. A fiatal karmester, Rácz Márton – aki generációjának egyik legszínesebb egyénisége – vezényletével szólaltatja meg leghíresebb dalait. A hang, amelyet ezer közül is felismerünk, a klasszikus zene ötvöztével egy életre szóló élményt nyújt.

A szakma által is elismert, mindig megújuló Szekeres Adrien életében az elmúlt évek sok változást hoztak. Új dalok, új videók és új projektek után Adrien egyik legizgalmasabb koncertje elébe nézünk. Az est során sok meglepetéssel készül a produkció, ezért is kapta a koncert az Ajándék címet. „Sokáig azt hittem, hogy a színháztermek és a koncerttermek az én igazi terepem, de anynyira jól éreztem magam három éve a karácsonyi koncertemen az Aréna színpadán, hogy az volt az egyik nagy álmom, hogy újra ott énekeljek. Ezúttal is ünnepi lesz a hangulat, azonban most egy kicsit nagyobb részt számunk a popdalainknak. Készülünk egy igazi különlegességgel is, de ez tényleg maradjon még titok!” ■

■ Papp László Budapest Sportaréna
12. 28.

FISMOLL

UPOR ANDRÁS

12. 18
20:00
PÉNTEK

A 38 HAJÓ
– KIÁLLÍTÓTÉR
BUDAPEST, XI.
PETŐFI HÍD
BUDAI HÍDFŐ
HENRYK SŁAWIK
RAKPART

**LENGYEL
INTÉZET
BUDAPEST**

Irodalom

LENGYEL
INTÉZET
INSTYTUT
POLSKI

PRESS

XXII. BUDAPESTI NEMZETKÖZI KÖNYVFESZTIVÁL

WWW.KONYV7.HU

XIX. ÉVFOLYAM 2015. 1. SZÁM ELŐFIZETŐKNEK 350 Ft

KULTÚRA

KH KÖNYVHÉT

SERDECZNE
POZDROWIENIA
DLA
INSTYTUTU
POLSKIEGO
- SYLWIA -
CHUTNIK

SZABÓ T. ANNA
Senki madara

JOLSAI ANDRÁS
Holnapra jobb lesz

TARJÁN TAMÁS
**Kerekszületés-
naposok 2015**

**220 éves a
szervezett
magyar könyvpiac**
ZENTAI PÉTER LÁSZLÓ
GRECSÓ KRISZTIÁN
KOLOSI BEÁTA
HERMANN RÓBERT

XXII. Budapesti
Nemzetközi
Könyvfesztivál

„Szedjétek már össze magatokat”
SYLWIA CHUTNIK a nőkről

Könyv

ÁPRILIS

Fesztivál

Lengyel szerzők a XXII. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon

Ismét sok izgalmas lengyel program várja az érdeklődőket az év legnagyobb irodalmi eseményén, a XXII. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon. Budapestre látogat a Lengyelországban sztárszerzőnek számító Sylwia Chutnik, *Női zsebarlasz* című regényével, amely tavasszal jelenik meg a Typotex Kiadó gondozásában. A szerzővel április 25-én 14 órakor Veiszter Alinda beszélget a könyvfesztiválon. Szintén ezen a napon rendezik meg immár 15. alkalommal az Európai Elsőkönyvesek Fesztiválját, amelynek lengyel vendége, rendhagyó módon, egy lengyelül író, Krakkóban élő, fiatal ukrán szerzőnő, Zanna Sloniowska lesz, *Ház színes ólomúveggel* című első regényével, amely egy neves lengyel kiadó prózapályázatán vívta ki magának a szakma elismerését. A két szerző az Európai Írótalálkozó programjában is részt vesz, melyet április 24-én rendeznek meg az Európa Pontban. A fesztivál keretében további két találkozóra is sor

Sylwia Chutnik

kerül a Kalligram Könyvkiadó és a Szlovák Intézet társszervezésében, amelyek témái a K4 közép-európai könyvsorozat, valamint az Angelus Közép-Európai Irodalmi Díj lesznek. A programok vendégei Pavol Rankov és Pavel Vilikovsky, két ismert szlovák szerző, Tomasz Grabinski, neves lengyel műfordító, valamint magyar írók lesznek.

A programokról bővebben a budapesti Lengyel Intézet honlapján lehet tájékozódni: www.lengyelintezet.hu

Program

Best of Literárium

110 éve született József Attila, így az ideji költészet napja ünnepi hangulatban telik. Ebből az alkalomból a Műpa is különleges programmal készül. A Literárium 2012 januárja óta havonta jelentkező kortárs irodalmi estjei nagy sikerű előadások sorával igazolják, hogy az irodalom a Műpában is végleg otthonra talált. Olyannyira, hogy három év után eljött a pillanat, hogy felidézze a legemlékezetesebb pillanatokot, egy színpadra invitálva a közönség által leginkább kedvelt íróvendégeket. Elsőként az első évad tavaszának fellépői, Karafiáth Orsolya, Térey János, Varró Dániel, Háy János, Garaczi László és Grecsó Krisztián köszöntik fergeteges gálaesttel a költészet napját, sok váratlan

Grecsó Krisztián

fordulattal, meglepetésvendégekkel, az eredetileg is közreműködő két csodálatos páros, Palya Bea és Szokolay Dongó Balázs, illetve Harcsa Veronika és Gyémánt Bálint kíséretével. Aki ott volt az estjeiken, minden bizonnyal most is eljön majd, aki pedig nem, annak itt a talán soha vissza nem térő alkalom, hogy a kortárs irodalom színe-javát egy színpadon látva-hallva egy pörgős, élvezetes, zenés irodalmi est részese legyen.

Művészetek Palotája, Fesztivál Színház
04. 11., 19h.

XXII. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál

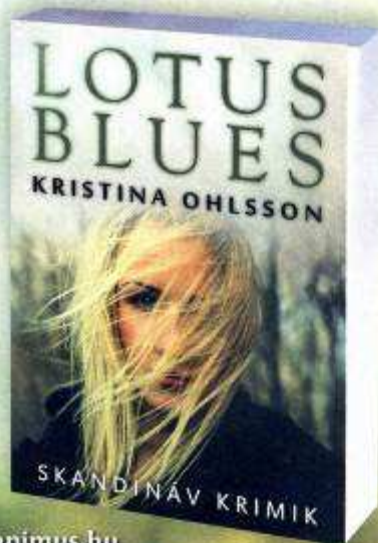
Az immáron 22. alkalommal megrendezendő Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál a nemzetközi könyves világ jegyzett eseménye, a térség meghatározó szakmai és kulturális fóruma. A Könyvfesztivál hagyományosan vendégül látja a világ legrangosabb íróit, költőit, akik közül a díszvendég veheti át Budapest főpolgármesterétől a Budapest Nagydíjat. Az idei díszvendég Jonathan Frazen amerikai író, a *Javítások* és a *Szabadság* díjnyertes szerzője lesz. Évről évre díszvendégként mutatkozik be egy-egy ország, régió kultúrája, irodalma, könyvkiadása. 2015-ben a magyar könyvkultúra, a szervezett magyar könyvpiac 220 éves jubileumát ünnepeljük. A fesztivál keretében belül 15. alkalommal rendezik meg

az Európai Unió tagországainak fiatal prózáiról tehetségeit bemutató, nagy sikerű Európai Elsőkönyvesek Fesztiválját. A fesztivál a világirodalom és a hazai szellemi élet kiemelkedő képviselői (25 ország közel 100 neves alkotója, 400 hazai és határon túli magyar író, tudós, művész) részvételével kulturális programok sokaságát kínálja: író-olvasó találkozók, felolvasások, dedikálások, irodalmi estek, koncertek, kiállítások várják az érdeklődőket.

Millenáris
04. 23-28.

Mennyit ér az igazság?
A egykori svéd titkosszolga
hatodik krimije

www.animus.hu

Könyv

JÚNIUS

Fesztivál

86. Ünnepi Könyvhét és 14. Gyermekkönyvnapok

Supka Gézának 1927-ben, Miskolcon, a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesülete naggyűlésén megfogalmazott eredeti javaslata szellemében a jogutód Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése 1929 óta, 2015-ben 86. alkalommal szervezi meg az Ünnepi Könyvhétet, ebben az esztendőben is a Gyermekkönyvnapokat tizennegyedszer az Ünnepi Könyvhéthez kapcsolva, központi helyszíneként a Vörösmarty téren és a térbe torkolló utcák térhez közeli szakaszán. A könyvhét 5 napig, csütörtöktől hétfő estig tart. A Magyar Örökség-díjjal kitüntetett rendezvényt június 4-én, a Vörösmarty téren a

Kossuth-díjas Bodor Ádám nyitja meg, aki immár érettségi tétellé is nemesült alig egy hónapja. Beszédét követően megindul a kedvenc szerzőik autogramjaiért küzdő olvasók sora, az új címekre és új gyöngyszemekre vadászó könyvfalók áradata, és mindnyájan ellátjuk magunkat olvasnivalóval egészen karácsonyig.

V. Vörösmarty tér és országszerte
06. 04-08.

FELEŐLD
STEINAR BRAGI
KÉNYEN A SEMMI KÖZEPÉN. IZLANDON.

Horror, pszichotriller, ősi hagyományvilág és a válság utáni Izland maró kritikája – mindez egyesül ebben a mesterien megírt, több síkon játszódó történetben, amelyet joggal nevezhetünk az utóbbi évek egyik legkülönlegesebb skandináv regényének.

3290 Ft
www.animus.hu

Program

Bez ficcji – Fikció nélkül

A Margó Irodalmi Fesztivál keretében bemutatkozik a lengyel tényirodalom

Foto: Fot Wpik

Kíméletlen, kritikus, meghökkenítő, elborzasztó, találékony, humoros. Néhány jelző az úgynevezett „tényirodalomra”, amely jelenleg az egyik legnépszerűbb műfaj a lengyeleknél, külön kiadvál és évente akár több-tucatnyi frissen megjelenő riportkötettel. A riportírók, akiknek könyvei részben már magyarul is olvashatók, mint a csehofil Mariusz Szczygiel vagy Jacek Hugo-Bader, ma a lengyel irodalmi élet sztárjai. Lengyelország legnagyobb példányszámú, országos napilapjának a Gazeta Wyborczának pedig Nagy Formátum néven futó külön riportmelléklete is van. Nem egyszerűen társadalmi riportokról, dokumentarista regényekről van szó. A lengyel riport képviselői élvonalbeli írók, akik Ryszard Kapuscinski és Malgorzata Szejnert riportiskoláin nevelkedtek. Kiváló irodalmi érzékkel és dramaturgi vénával rendelkező tollforgatók, akik darabokra szedik a valóságot, hogy aztán szétszórják, majd furcsa és meghökkenítő módon

illeszék össze a valóságcserepeket. Ezek az olykor horrorisztikus, olykor rendkívül szórakoztató kollázsok pedig új összefüggéseket, eddig rejtett jelenségeket tárnak fel az olvasók előtt. A Margó vendége a tényirodalom fiatal képviselője, a Gazeta Wyborcza újságíró-riportere, Grzegorz Szymank és Lidia Ostalowska, az *Akvarellék* címmel most megjelenő riportkötet szerzője. www.lengyelintezet.hu

- Petőfi Irodalmi Múzeum – beszélgetés
- Petőfi Irodalmi Múzeum – könyvbemutató

Margó Irodalmi Fesztivál

Ötödik alkalommal rendezik meg Budapesten a Margó Irodalmi Fesztivált, csupa rendhagyó, izgalmas eseménnyel: felolvasó- és szerzői estek, koncertek, könyvbemutatók, slam poetry, igazmondó show és Irodalom éjszakája – többtucatnyi program és akció, öt napon át. A Dumaszinház új műsora, A sántakutya a 10 éves Aegon-díj nyertesét látja vendégül. A hagyományok szerint a Margón kap teret az előző év Aegon-díjasának önálló estje: Péterfy Gergely *A kőtömör barbár* című művéért nyerte el az év könyve díjat. Új felállásban lép fel az annak idején a Margón indult és ma már super grouppá nőtt Rájátszás, benne Áfra János, Fehér Renátó, Kemény Zsófi, illetve Szabó

Benedek, Korbutz Sanya és Nagy István. Különlegesnek ígérkezik Harcsa Veronika koncertje is, aki József Attila, Kosztolányi Dezső, Babits Mihály, Weöres Sándor és Nemes Nagy Ágnes költeményeit énekli, közreműködik az esten Térey János író, költő is. A rendkívül változatos programfolyamban Petri Györgyre is emlékeznek: slammerek és költők lépnek párbeszédbe az életmű kiemelt verseivel.

Budapest belvárosában, több helyszínen
06. 03-07.

Kritika

Keresztury Tibor Temetés az Ebihalban

Mint a folyamatosan lefelé csúszó (ha ez geológiai-
lag elképzelhető) Középosztály alsó nevű falu lakója,
igen-igen nagy élvezettel olvastam Keresztury Tibor
kis közösségünkről írt rövid tudósításait. Mintha törzs-
vendég lennék az Ebihalban – az Ebihal, ha valaki
nem tudná, egy kocsmává avanszált, rozoga állóhajó a
Dunán, ahol nyolcvanhoz közelítő öregurak Fonográf-

számokat játszanak, mi mást, s ahol egy
gyászoló gyülekezet tagjai minden előze-
tes bejelentés nélkül a vízbe szórják szó
szerint drága halottjuk hamvait, de ezen
csak az ott ülő német vízitúrázók esodál-
koznak, elpuhult nyugat-európaiak, akik
nem tudják, mi az igazi élet. Nemigen
utaznak a HÉV-en sem, a négyeshatoson
sem, ami abba a „sűrű, sötét éjszakába”
fut, „ami jó ideje uralkodik nappal is a
gyűlölet városában”.

Keresztury meglátja és meg is tudja írni
mindennapi életünk otthonos rettenetes-
ségét, amitől könyvtárunk is (ha van)
csak addig véd, amíg nem kell kitemnünk

a lábunkat a lakásunk-
ból – de ide is bedob-
hatnak egy névtelen
levelet, amit ugyan
még nem rovársírással
írtak, gyengébbek ked-
véért, nyilván és csak
egyelőre. Bár talán
nem vagyunk teljesen
védtelenek így sem,
mondja a kötet. Véd
az ironia és az öniro-
nia. Bizonyos versek,
bizonyos dalok. És
véd a szűkebb közeg:
a család. Megható és

bensőséges írások szólnak – Hábi-Szádi szavaiként,
intelmeiként – a két fiúhoz s a lányhoz: „Ha megvet-
nek és megaláznak olvasmányaidért, műveltségédért,
ne érezd lúzernak magad...”; így szól má egy atyai
intelem az Ebihal vonzáskörzetében. Nemkülönb-
ben a szerző, a biciklizésen túl, felesége sugalmazásá-
ra, rátalált a futásra s ebben egy másik, egy békés
Magyarországra. Talán mindannyiunknak futnunk
kéne... ■ D. MAGYARI IMRE

Magvető Kiadó
240 oldal / 2990 Ft

**KRZYSZTOF
VARGA**

**MANGALICA-
CSÁRDÁS**

**LENGYEL
INTÉZET
BUDAPEST**

EURÓPA

Az Európa Könyvkiadó
és a budapesti Lengyel Intézet bemutatja:

Krzysztof Varga: MANGALICACSÁRDÁS

KÖNYVBEMUTATÓK:
MÁJUS 27. (Budapest)
MÁJUS 28. (Pécs)

Vendég: KRZYSZTOF VARGA

www.lengyelintezet.hu

SNOBLESSE OBLIGE

MŰPA-BÉRLETEK 2015 • 2016

Stratégia partnerünk

Szociális média partnerünk

A Műpa támogatja az
Eszaki Társulatok
Művészeti tevékenységét

Legjobb színházak Magyarországon, és ott is a www.mepa.hu oldalon.
Tel: +36 1 565 8808, +36 1 500 3310

100.000.000

HŰSVÉTI PACONYFESZT

MÁRCIUS 28-ÁN REGGELTŐL ESTIG
PETŐFI IRODALMI MŰZEU

DÍSZTEREM

- Kolompós koncert • Boribon • Marék Veronika
- bűvésztrükkök • Pipp és Póli • húsvéti nyomozás
- Kicsibácsi és Kicsinéni színház • Mocorgó Torna
- Scherer Péter • Harcos Ballot • Piros Kakao

KREATÍV TEREM

- arcfestés • tavaszi virágültetés
- képeslap díszítés • nyuszis tojástartó készítés
- húsvéti meglepetések • kedvencek fotófala
- báb- és tavaszváró díszkészítés

KEDVEZMÉNYES KÖNYVVÁSÁR
www.PACONYHU

április 7.

kedd

19.00 **JOHN**

A Trafó és a világ nagy táncszínpadai után a vásznon az egyszerre zsigeri és kifinomult, világhírű brit fizikai színház, a DV8 verbatim előadása Lloyd Newson rendezésében, a londoni National Theatre-ből, magyar felirattal.

(Urdnia Nemzeti Filmszínház, Bp. VIII., Rókfűzi út 21.)

április 8.

szerda

19.00 **JOSEPH HAYDN – ESTERHÁZY PÉTER: HET UTOLSÓ SZÓ**

A korabeli prédikációk helyén Esterházy Péter szövegével hangzik el a darab, melynek szövegét Mácsai Pál és Hámosi Gabriella adja elő. A zenekar a Budapest Sound Collective, koncertmesterük Koppányi Jend.

(BMC, Bp. IX., Mátyás u. 8.)

április 11.

szombat

11.00 **MITEM ELŐHANG**

Az április 14-én kezdődő Madách Nemzetközi Színházi Találkozó előzeteseként Eugenio Barba, az Odin Teatret legendás alapítója lesz a fesztivál vendége a Hamu és gyémánt országa című könyvének magyarországi bemutatóján. Utána munkabemutató a mester kommentárjaival, majd beszélgetés az április 24-én látható The Chronic Life című rendezéséről.

(Nemzeti Színház, Bajor Gizi szalon, Bp. IX., Bajor Gizi str. 1.)

április 16.

csütörtök

20.00 **AZ ÉJSZAKA CSODÁI – PREMIER**

Tánc, tül, tablet a Tünet Együttes legújabb produkciójában, amelyet Weöres Sándor azonos című verse inspirált. Az előadást Szabó Réka rendezte, Szász Dániel és Furulyás Dóra, a társulat két tagja táncolja, és a hazai fejlesztésű Animata szoftver használatával egészül ki. A csoda másnap is látható.

(Trafó, Bp. IX., Lillom u. 41.)

április 24.

pentek

14.30 **SYLWIA CHUTNIK AZ EURÓPAI ÍRÓTALÁLKOZÓN**

Női zsebatlasz című első regényének történetét a szerző egy varsói bérház négy lakója köré fűzi fel. Varsóról és a varsói nőkről, Varsó legszegényebb, a társadalomtól leszakadó rétegéről szóló feminista mű. A XXII. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál programja.

(Európa Pont, Bp. II., Lövőház u. 35.)

19.00 **ÉLNI JOI**

A valós történetet feldolgozó optimista és humorral teli mozi a mozgássérült Mateuszról szól, aki a külső világgal való kommunikációs nehézségei ellenére bizonyítja, hogy mire képes az emberi lélek ereje. Az április 30-ig tartó

Horeczky Krisztina

1937 december 21-én
premierként tartot-
tak a Los Ange-
les-i Carluay Circle Theatre-ben: a
világ első egész estés, színes animá-
ciós mozija, a Höföhérke és a hét
törpét Szergej Eisenstein a filmörté-
nelet legkiválóbb alkotásának nevezté.
Ez év karácsonyára Goethels egy
tucat Miki egér-filmet ajándékozott
a Filmművek. Adolf Hitler egykor-
ta tekintette meg, vetélkedésben a
Götting-műve Oscar-díjas adaptáció-
ját is, melyből saját képiája volt; Walt
Disney tróni rajongásának hódolva
1940-ben keragolja Kukla, Szem-
dét, Tordó és Pinocchót. Legalább-
is ezt állítja William Halvassy, egy
kés-évek-ocsevegő magán-hadör-
téneti múzeum igazgatója, aki 2008-
ban, egy németországi árverésen ju-
tott hozzá ahhoz, a diktátor képe-
gével ellátott („A. Hitler 1940”),
hírhírhős jogorvoslati tájékoztató,
amelybe elrejtették a színtörzset
 („A. H.”) rajzokat.

A lengyel újságíró-riporter, Lidia
Ostrowska (1954) témáiról dom-
brány, az Akvarellek annak a hulo-
kausztrólógiának a történetét mesél-
ja el, akinek regényes sagáját átváz-
ta az 1939-ben az Amerikai Filmakadé-
mia különdíjjal kitüntetett szep-
er-produción. Amely a naci Németor-
szágban, ahol az egész a zsidó szá-
bólómsa, ugyanúgy tiltólistán volt,
mint Disney, aki a vezér Valkírnak
ábrázolta egy propagandafilmsor-
zatban, és aki a fasizmus elleni hábo-
rúba bevonta Mikit, Donaldot, Phi-
tót, Dumblót. A Bróccban született,
ott a képzőművészeti egyetemen két
szemesztert töltött Dina Gottlieb-
ova (1928-2009) 1948 karácsonyán a
teretini zsidók birkenaui családi tá-
borában (Familienlager, BfB) festi
ki az egyik barakk belségeit; a gyer-
kek kíváncsiára Kukla táncol Höfö-
hérkével, kiróttuk törpék szobor-
rajzai. A vesző övön lány öregeim-
bonkta BfB-tábor rettegést blokk-
lejtésével, Arno Böhmme, ezért fe-
teltett mást is: színtörzset a barak-
kban, propaganda- és figyelmeztető
feliratokat, SS-tyűket kalbá, meny-
aszonyát, nejel porcéját, fotók alap-
ján. Egy „vörös lények” detagysági
akcióján, háttérben visszessét, melyet
másnap visszavitt Fritz Bantznek
„Balog” rapportálusor juttatása;
egy luk tározott az alternatívá-
minón. 1944 februárjában megérte
Dina-t Dr. Mengele: tud-e élethé-
képet festeni cigányokról? Az SS-tör-
vos eseteket, vézetéseket, rajzom-
bókat, dolgozatát ad az egy tízen-
egy éves csekkét is tartó lányralnak.
Noha rajta kívül még négyen bére-
sítették cigányportrékat, ő lesz Jozsef
Mengele privát akvarellfestője.

Az Auschwitz-Birkenau Múzeum
tulajdonában lévő hét cigányarc-
kép hibessé tette alkotóját, mint
majdné kultikus rajzfilm-
figuráit. Csórnok, Dolly keszo, a Fritvátkas és a Kergyel-
fűtő Gyaloghalkuból, Speedy Ge-
zales, egy kedvence, a népszerű ka-
zincapohely legója, Capn Crunch. A
mozitárástól tartózkodó Ostrowska
felteszi a kérdést: mit észlelt egy
csekké alatt tartott művész? A né-
pártis szolgálatba állítható-e a mű-
vész? Már amennyiben műalkotás-
ok a cigánytáborban készült messza-
rellek, melyeknek a kiválasztott al-
nyai lényesből ültek modell a nyu-
más alatt tartott, teletésgés festi-
rajzú zsidó foglyoknak. Szekérték se-
rint krinálból, minden emberből
megfosztott, halott arcolat látni a vi-
féstől. A viládehben és asztal-
képen modell tőz lényesek olyan-
nak tűnnek, mint a vadnyagati an-
dikák a „Wanted” felirattal, mag szót-
nak is nevezett plakátok. Az em-
berjegyűzők tiltakozása ellenére a
börtönökben még, Európában is
használt, két évszázados módszer
található a neves amerikai életről, Al-
lan Pinkerton. „Mengele szöven fel-
tett olyan bizonyítékot, hogy ember-
számba venne a cigányokat” – mesél-
ta Dina, aki tízenegy cigányt festett
meg. A hét főnép csocsmóját el-
vezető két feliratos, „Roma Maclo-
na”, „Celine kvótáival”, akinek élelmet

Dina Gottliebova-Babbitt a cigányportrékat,
lent pedig a Hitlernek tulajdonított Disney-rajzok

FOTÓK: BÉKÉFÉRE

Disney és a holokauszt

szerepelt, egyiküknek sem tudta a ne-
vét, és nem is viltott szót velük.
Az 1948-ban készített cigánytá-
bor (Zigeunerlager, BfB), ahol Gott-
liebova dolgozott, egyszerre volt em-
beri állatkert” a saját rajzait, ök-
szereket vasól, borotválkan, pipá-
zó rabokkal, és Mengele kísérlet-
kutatói helyszíne. A 23 ezer rabból 23
ezren haltak meg, a BfB-ben hunyt
el a legtöbb gyerek, egyetlen újszül-

busznák a Pinajnos és a Szamoa-
ripen szavakat a cigányajk ismerálá-
sára, a népiáriára.
Dina ihletésűként kívánta Mengele
figyelmét: egységes elmejeit bi-
sceptá, cigányokról szóló képeit is,
de a mit végül nem készült el. Am
szövegében az ismeretlen elméleti
doktor habilitációs dolgozatánál, fest-
tett íreket, anatómiai pontossággal
említett szavakat, továbbá előszö-
te a vele rokonszerző férfi portré-
ját. Így tudta meg, hogy annak kö-
lönös szeretőjeje a sötét folt a hal fi-
lín; ezért monológolta a későbbiek-
ben, talán két kedve is: egyedül ő tud-
ja azonosítani az SS-tiszert.

Vajon Gottliebovának – akinek
egyik legelső rajza volt, hogy az édes-
anya minőségig a közelében legyen,
és túljelje a haláltörzset – esett-e sötét
folt a múltján? Az Auschwitz-Bir-
kenau Múzeum volt gondnoka, Ta-
deusz Szymanski írta 1980-ban az
amerikai állampolgári asszonyra
nincs joga az akvarellernek, amelye-
ket azért akart visszasserezni, hogy
„elavultsága a táborból azt, ami gal-
szatos”, ezzel ért véget a hét évig tar-
to levélzés. A színtörz és a lengyel ci-
gányok is lássan voltak alkotójától
az 1998-ban, a 13-as blokkban ru-
dozott. Kéző romantikának is küll-
tött festményeket. A hajdanán a lá-
gerben maradt bépek közül hat egy
bongyél vasutas, József Krec 1945-ben
örökbe fogadott magyar lény, a fel-
szabadított birkenau koncentrációs
táborból nagyjából kéteves korában
kiközött Eva börtönkőbe került, egy
pedig a németországéba ragaszkó-
dó egykori rabé volt. Tőlük véserő-
láta meg a múzeum 1963-ban a min-
sítők szerint észlelték értékes hím,
„Dina” szíjnyóit manókat, azonnali
nyomozásba fogva a festő kilését il-
lelték is. A Hollywoodban élő Dina
Gottliebova-Babbitt 1973. június 28-
án kapott levelet az intézménytől: ő
a képek szerzője. Jóval ezután, a ké-
pkevesen éveken kezdődött el az a
leszűrtés kampányindozóiem, ame-
lyet az asszony is hallás után a lí-
nya, Michele Babbitt Kane újságíró
folytatott) a műveik megszerzése ér-
deklében. Háttérben.

A Budge Brinkin és Powell filmérték-
kért is mozgósló amerikai szentus
2001-ben, háttérbenbe szólította
fel Lengyelországot: adják vissza az
akvarellert Gottliebovának, aki kö-
szöb ténny- és popkultúrális hero-
na lett. Ő illette az egyik legismert-
tebb holokauszt-képegyet, a Joe
Kubert jegyzete, tárgy tévedések-
ről, valótlanságokról beszámoló Jozsef,
1943. április 19-ét. Májú 2008-ban
adták ki a comics-műfaj költőit, az il-
kolaterentő Kubert (Turban, Howle-
man, X-Man, Rock felgyűző, Hulk
etc.), Neal Adam (Superman, Bat-
man) és Stan Lee (Pókember) gra-
fikói regényét. Az erőszak utolsó ak-
tusa – Dina Gottliebova történetét.
A szövegért Rafael Medoff felelt, aki
2006-ban, a washingtoni David S.
Wyman Institute for Holocaust Stu-
dies munkatársaként indított petíci-
ót az akvareller visszasszerzéséért 480
váltóhírű animátor, képregényrajz-
ló, számos Pulitzer-díjas művész alá-
írásával. Alkik részint a pályatársuk,
résztint egy korzados amerikai rajz-
filmkészítő volt felesége ígért támo-
gatók.

Az 1946-ban az édesanyjával Pá-
rizsban 26 Dina rajzósi állásra je-
lentkezett az Alice Csodasországban
munkálathoz; Art Babbitt (1907-
1992) keresett magának asszisztent.
Az akkor a Warner Bros.-nak dolgo-
zó férfit, Goofy megalkotóját 1942-
ben minden főbb legjobb animató-
rának mondták: Az általa vezetett,
1943-es Disney-stúdiójuk a Disney-
csapat tagja volt, ő rajzolta a mo-
zotát a Höföhérkében, és első ne-
jéről, Marjorie Belcher táncosnővel
mintázták meg az írja Höföhérkét.
A zsidó identitási, postumuss Disney-
legendának Höföhérke után az a
holokausztóló lett a második fele-
sző, aki állítgató bétszer látta a rajz-
filmet, mielőtt elhunyták a teretini
gettók; a Disney-alkotókat díszítet-
te a haláltörz egyik barakkját; pa-
pókból készített parókat a király-
mek a Höföhérke és a hét törpe a tá-
borban című színdarabhoz, amelyet
a gyermekblokkban, a 31-es barak-
kban adtak elő. Megzöröktette „Men-
gele doktor cigányait”, de ő állít-
gató.

ráta két eszt holokausztóló, Ott
Kraus és Erich Kofka Holáigér cí-
mű kötetét is az auschwite birkenau
„halálkambinái”-ról. A Jay Ward
Production, a Warner Bros., és az
MGM stúdió egykori rajzfilosozs-
tense 1962-ben vált el Art Babbitt-
tól. Sosem mondott róla mást, mint
hogy a találozókat végetes volt.

Ostrowska 2001-es megbeszé-
sére nem vállalták a nemzetközi médi-
ában bár igen közlekedő, bem-
móram szöveket az immetük tökélet-
esen felépítő, a szerepéről sosem ki-
sért, karizmatikus Gottliebova, alk-
mek életét görög tragédiásszerűs-
nek számúnta a tudés természet-
tel (is) előszöki riporter. A 2011-es,
Kapuscinski- és Nise-díja jelöl, le-
nyugdíjazott sokrétegű háttel a meg-
semmitő zsidók működésén túl
felhája, mit jelentett az „esztőlókum”
a fiktv változó teremtő légtérben
(a virágzó portréfestéséről a szí-
nialkudásról), s egy innáló tanul-
mány alaposságával szól Lengyelor-
szágot, Németországot, az Egyesült Á-
llamok és Izrael emlékeztetőpolitiká-
ról. Bosszantó, hogy szívenyeste-
ri ez az eredeti látásmódú, roppant
tartalomgazdag, felkavart munka,
olyannyira gondolatban a kötet meg-
gyer-küldés (T. Harmannt).

A Süddeutsche Zeitung újságíró-
ja 2008-ban lett látogatott a rákbe-
gott Gottliebóven Zsuzsanna Csók-i ut-
bonában. Patak, fűhöz, virásfenyők.
A hatásmos aszóik szöveivel igaz-
frissen fordított, szépen adjszást
tő alkárjáról elhívtózták a 61016-
os színtörz, melyet néha megjétszot
a kötetin. Sosem nyert. A festőállvá-
nyon alapsó kép: hogy, zsidó nő, két
egy, feliratosok. A fivén Höföhérke
táncol Kuklával, kiróttuk a törpék
ugrának.

Az Auschwitz-Birkenau Múzeum tulajdonában lévő hét cigányarc-kép hibessé tette alkotóját, mint majdné kultikus rajzfilm-figuráit.

lét sem maradt élethen. A gázkam-
rákban kívül pusztított az arciszők, a
tífusz, a vérhas, a skarlát, a diftéria.
Az aszóialis elemnek besorolt rabo-
koss feketé hárszóság volt, a totóvá-
lók Z betűvel kezdődött. Német-
országban 1982-ben ismeretek el hi-
valatosan rasszizmussáknak a román és
a színtörz (német cigányok) tilde-
sét, a nemzetiszocializmus évei so-
rán bekövetkezett haláluk pedig
holokausztalnak. Az 1990-es évek-
től

LIDIA OSTROWSKA
AKVARELLEK
L'Harmattan, 2015
206 oldal,
2490 forint

it, se
oktal
köl-
szet-
simi
kos,
lálul
fin-
tott
rély
5fö-
vol-

Bi-
fe-
atá-
sés-
ül-
esz
am
ez-
el-
ba
el-
ert
le-
m-
i a
en
ó-

2-
m-
é-
1-
e-
n
n

en

A szakmailag sikeres magyar szociológusokat hipnotizálta a politi-

toiytatodott.
A szociológusokat azonban elég-
tétellel tölthette el, hogy a hatalom

metének az új fejezetét írja, annak jó-
val kevesebb izgalommal és érdekessé-
séggel kell beérnie.

VAS VIKTÓRIA:

Cigányportrék

■ Lidia Ostalowska: *Akvarelliek. Fordította Németh Orsolya. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2015. 211 oldal, 2490 Ft*

Vajon mi vagy éppen ki köti össze Walt Disney első egész estés rajzfilmjét, a *Hófehérke és a hét törpét*, és a roma holokausztot? Dina Gottliebova élet-története már önmagában is olyan, mint egy fordulatos regény, ám mégsem (csak) ő Lidia Ostalowska kiváló riportkönyvének főhőse. Sőt, mondhatni inkább, csak egy szál a sok közül, melyek végül kínzóan szoros szövetté állnak össze az olvasás során. A könyv valódi főhőseinek inkább a kötet címében is szereplő akvarellistákat tekinthetjük, melyek visz-

szaszerezésért Gottliebova élete végéig kétségbeesett szemlalomharcot folytatott a lengyelországi Auschwitz-Birkenau Állami Múzeummal.

A brnói, zsidó származású képzőművész-hallgató hétszer látta moziban a *Hófehérke és a hét törpét*, mielőtt édesanyjával együtt először a terezini gettóba, majd Auschwitz-Birkenau-ba deportálták. Hófehérke visszatérő motívuma aztán egész életében végigkísérte. A táborban kezdetben számokat, különféle figyelmeztető-és propaganda feliratokat festett a barakkokra a lágerkapó parancsára, nem hivatalosan pedig SS-tisztek privát megrendeléseit is teljesítette. Portrékat festett róluk, családtagjaikról, vagy éppen a szeretőikről. Talán részben ennek köszönhető, hogy Mengele felügyelt tehetségére és megbízta, hogy készítsen akvarellisztációkat a cigányok faji jellegzetességeivel foglalkozó, készülő könyvéhez. Az indoklás így szólt: a kor fényképezési technikája nem volt azon a szinten, hogy tökéletes pontossággal adja vissza a bőr színárnyalatainak finom különbségeit.

A cigányportrék modelljeivel ellentétben Gottliebova túlélte a koncentrációs táborok poklát. A háború után elhagyta Csehszlovákiát, Hollywoodba ment és Art Babbitnek, Goofy legendás megalkotójának a felesége lett. Gottliebova maga is rajzfilmek készítésével foglalkozott, többek között olyan híres rajzfilmhősök fűződnék a nevéhez, mint Csőrike és Dodó kacska. A háború után több alkalommal is járt az addigra múzeumná alakított Auschwitzban, hogy megkísérelje visszaszerezni a festményeit, melyek időközben különleges jelentőséget nyertek mint a roma holokauszt kevés számú eredeti dokumentumának felbecsülhetetlen eszmei értékét képviselő darabjai.

Ostalowska gondos részletességgel, ám az ítékezés szándéka nélkül ismerteti, ahogy Gottliebova harca a múzeummal és a roma szervezetekkel a média, a politikusok és a rajzfilmes szakma bevonásával lassan nemzetközi botrányvá dagadt. Kitér arra, hogyan változott a holokausztot érintő emlékeztetpolitika és a túlélőkhöz való viszony Izraelben, Amerikában és legfőképpen Lengyelországban. Utóbbi szemléltetéseképpen bemutatja azt a vitákkal és konfliktusokkal terhelt folyamatot, ahogy az egykori haláltáborból múzeum lett. Mind-eközben megszólaltatja a roma holokauszt túlélőit, az áldozatok családját és a formálódó roma civilmozgalom vezető alakjait. Az akvarellék múzeumba kerülésének kapcsán pedig feltűnik egy máshonnan talán már ismerős, magyar vonatkozású szál is.

Ostalowska könyve az akvarellék történetén keresztül fontos és elvülhetetlen kérdéseket tesz fel a művészet autonómiájáról, illetve hatáiról. Az egyéni és a kollektív emlékezés érvrendszerai kerülnek itt szembe egymással, megkérdőjelezve az egységes emlékezet lehetőségét. Művészet-e még az, ami a lágerben egy elnyomó hatalom kiszolgálására született? Felmentés vagy tehetetlenség, ha ennek segítségével sikerül túlélni? Egy mű dokumentumértéke felülülhatja-e az adott művet mint műalkotást? Meddig terjednek a szerzői jogok? A lengyel riportiskola kitűnő alkotásainak sorába tartozó könyv nem tartja feladatának, hogy egyedül üdvözítő választ adjon ezekre a kérdésekre, sem pedig, hogy igazságot tegyen. Csak bemutatja, hogy többféle igazság és többféle emlékezet létezhet egyszerre, anélkül, hogy kizárnák egymást, és ezáltal legalább jelképesen megkísérli visszaadni az áldozatok és kirekesztettek hangját.

A MAGYAR ELEKTROKÓM MŰKÖDÉS
FÉNYÉRZÉKENYSÉG

2015. augusztus 17.
szombat 18 óra
8:32 Galériában

A kiállítás megnevezése:
Magyar rajzvilág képzőművészeti kiállítása

A kiállítás helye:
8:32 Galéria

A kiállítás időtartama:
2015. augusztus 17-19. között minden nap 10-18 óráig

A kiállítás címe:
FÉNYÉRZÉKENYSÉG

A kiállítás helye:
8:32 Galéria az Iparművészeti Múzeumban
www.832galéria.hu / www.muziumbudapest.hu
119 Budapest, Bartók Béla út 32.
Tel: +36 1 220 0000 / 220 0001

Könyv

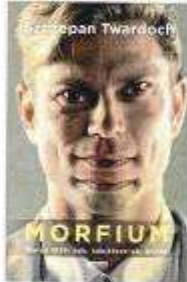
DECEMBER

Ajánló

Szczepan Twardoch Morfium

Isten? Haza? Bocsület? Morfium! 1939. Varsó, a német megszállás első heteiben. Konstany Willemann varsói polgár, egy német arisztokrata és egy asszimilált sziléziai asszony gyermeke, akit nemigen foglalkoztatnak a hazafias jelszavak, a hős katonák vérével megszentelt hagyományok. Egy cinikus gazember, egy bonviván, egy romlott morfínista. Hűtlen férj és rossz apa. Konstany keletlenül vesz részt a szeptemberi hadjárásban, a vereséget követően is akarata ellenére lesz tagja egy föld alatti ellenálló szervezetnek. Nem akar se lengyel, se német lenni... Csak egy újabb adag morfiumot, és tovább élni a világi és szoknyabulond életét. A történelem elől azonban nincs

menekvés. Twardoch egy embert mutat meg nekünk, akit felkapott a történelem forgószéle, akit rabul ejtettek saját ösztönei, valakit, akinek több szégyenletes vonása van, mint jó. Talán mert a világ is éppen ilyen.

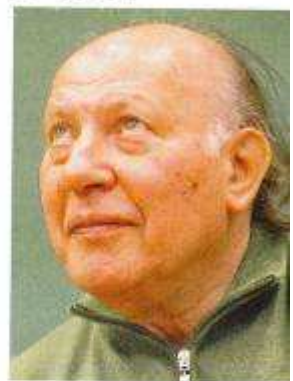
Typotex Könyvkiadó, 2015
fordította: Körner Gábor

Program

Kertész Imre-est

Minden sorozat történetében vannak kivételes, megismételhetetlen pillanatok. A Literárium esetében Kertész Imre feilépése kétségkívül ilyen: első ízben áll majd Nobel-díjas szerző a Fesztivál Színház színpadán. A Műpa számára óriási megtiszteltetés, hogy Kertész Imre nem titkolt betegsége ellenére elfogadta a meghívást, és vállalta a nyilvános szereplést. Egy világhírű magyar író várja tehát tisztelőit, olvasóit: mindenkit, aki hallani szeretné a lebilincselő személyiség szavait, gondolatait, regényrészleteit. Meghítt, emelkedett, ünnepi est lesz, amelyről még

bizonytal sokat fognak beszélni a jegyüket időben biztosító szerencsések.

Művészetek Palotája, Fesztivál Színház
12. 14., 19h

Kiállítás

Kárpáti Éva tárlata

Kárpáti Éva festészetének kedvelt témái közé tartoznak a magyar irodalom kiemelkedő alakjai a 19. századtól napjainkig – ez a tárlat látható december 10-ig a Petőfi

Irodalmi Múzeumban. Petőfi Sándor, Arany János, Ady Endre, Szabó Lőrinc, Márai Sándor, Örkény István, Lator László, de több zeneszerző (Liszt Ferenc, Bartók Béla, Kodály Zoltán), képzőművész (Kondor Béla, Kass János),

Kárpáti Éva: Örkény István, 1999, c.t., 70x50 cm

színész (Törőcsik Mari), illetve tudós (Einstein) személyisége és életműve is megihlette. Portréin a lírai realizmus mellett olykor a transz-avantgárd és a szürrealizmus stílusjegyei is megmutakoznak. A tárlaton a művész mintegy harminc műve szerepel. A kiállított munkák túlnyomó többsége – a korai, pop art ihlette, nagyméretű vásznak kivételével – az utóbbi két évtizedben született.

Petőfi Irodalmi Múzeum
Lángatható: 12. 10-ig

LEGÚJABB Hahner Péter
100 TÖRTÉNELMI TÉVHIT
avagy - AMIT BIZTOSAN TUDSZ A TÖRTÉNELEMRŐL - ÉS MIND ROSSZUL TUDOD...

Hahner Péter
LEGÚJABB 100 TÖRTÉNELMI TÉVHIT
avagy - AMIT BIZTOSAN TUDSZ A TÖRTÉNELEMRŐL - ÉS MIND ROSSZUL TUDOD...

On is úgy véli, hogy a bumeráng ausztrál találmány?
Biztos benne, hogy a második világháború a Lengyelország elleni támadással kezdődött?
Úgy tudja, hogy a torinói lapel Jézus testének nyomait őrzi?
Akkor lapozza föl harmadik, történelmi tévhitekkel foglalkozó kötetünket.

336 oldal, 3990 Ft • www.animus.hu

Ennyire üres lenne a bécsi élet?

Bezárkózás, megvetés, pénz és magány · Hubert Klimko-Dobrzaniecki szerint főhőse nem osztrák, csak a kor embere

Az osztrákok biztosan nem teszik ki az ablakba Hubert Klimko-Dobrzaniecki lengyel író legújabb, meglehetősen provokatív regényét. Pedig az író állítja: nem kimondottan a bécsiekéről, hanem „bármelyükünkről” mintázta az enyhén idegengyűlölő, elmagányosodott, főhős, antiszociális Bruno Stressmeyerét. Incahb a XXI. századi ember elé tartott tükröt, mintsem az osztrák társadalom elé. A Magány a K4 könyvsorozat második kötetét egyszerre jelent meg lengyelül, szlovákul, csehül és magyarul. A szerzővel a könyv varsói bemutatóján beszélgettünk.

Dr. Kiss Katalin (Varsó)

Az osztrák értelmiség nagyon jól bírja, sőt szereti a kemény írókat, legalábbis Hubert Klimko-Dobrzaniecki szerint. És kötetes regényeket főleg ők olvasnak. Arra már nem venne mélyet a lengyel rá, hogy kivétel nélkül minden osztrák rajongója Bruno Stressmeyerért, az anyagi, antiszociális, szinte minden más embertől, sőt az állatoktól és a növényektől is mélyen leutált bécsi főhőséről. Mindenesetre érdekli, milyen egadattusa lesz majd a Magány című fordításának.

Klimko-Dobrzaniecki Lengyelországban elismert szerző, első egy sikeres társadalmi szülő regényével, a Róza házával azóta hazájában: a főhős egy izlandi idősök otthonában dolgozik. Ez a könyve gyelőre nem jelent meg magyarul, az első magyar nyelvre lefordított díjete a most kiadott, Bécsben kiadós regény, a Magány. Az író ehhez is helyben gróttó az inspirációt, most ugránis főszereplő.

A főhős, Bruno Stressmeyer itthon az egyik szomszédja volt, aki mondható szerint minden embert nyit szívből utál, és ez kölcsönös. – Egyszer befényképezte a ház őt parkoló autóját, most szem-

te szabálytalanul álltam meg a saját parkolóhelyemen. Feljelentett a rendőrségen. Nem azért lette, mert lengyel vagyok, ő az osztrákokat is folyton feljeleni. Stressmeyer ebben a regényben történetesen bécsi, de lehetne budapesti és prágai is. Inkább a kor típusú városi emberének szántam. Egyébként jó élményeim is voltak Ausztriában, sőt több volt a jó, mint a rossz. De az író számára a pozitív dolgok unalmasak. Valószínűleg az olvasó is így van vele – mondja Klimko-Dobrzaniecki.

A mű cselekménye Stressmeyer gondolatában játszódik, amelyeket többnyire magában tart. Nem számol, mi történik az országban, a társadalomban, ő önmagára koncentrálna – sőt, köztünk entől is ünher a kor emberének. „Olyan környezetet teremtenek nekünk a városokban, hogy egy életet lefolytunk anélkül, hogy ötven méterrel messzebb kellene mennünk az otthonunktól. Minden helyben van.” Bruno Stressmeyerrel ez odáig jár, hogy legfőbbiszeri intézmény vársól, hogy ki se kelljen mentnie a házából. Dolgozni nem kell, a szülei által ráhagyott ingatlanok bérleti díjából é kényelmesen. Semmiért nem kell küzdenie, és mindenfajta személyes kapcsolata hiányzik. A

A főhős gondolatai sokak fejében megfordulnak, csak kontroll alatt tartják azokat.

FOTO: MARCIN BODZISZAK

szerdem azért még őt is megtalálja. „Különbőség van a szerdem és a szerelmi kapcsolatok között. Stressmeyer lel az unalomból, mert az azt jelenbené, hogy meg kell osztania valakivel az idejét és az életét. A

könyvben igyekszik nyitva hagyni a lehetőséget, hogy a szerdem kapcsolata váljon, de attól félek, hogy a főhősön képtelen erre.”

Amikor arról kérdezem, miként élte meg az ausztriai migrációs

helyzetet, nevére válaszol: „En úgy látom, jól bódogultak, mert a menekülteket egyszerűen továbbküldték Németországba, így ez most már a németek problémája. Ha jól tudom, egyébként is nagyon

kevésen akartak Ausztriában maradni. Szeretnék ez nem osztrák probléma, de nem is magyar, hiszen mindkettő tranzitorzság. Ausztria egyébként is a bevándorlók országa. Nagyon sokan vannak. Előfordul, hogy az osztrákok dühösek emiatt.”

A téma kapcsolódik a regényhez, hiszen Stressmeyer enyhén szólva nem kedveli az idegeneket. „Stressmeyer olyan gondolatokat fogalmaz meg, amelyek sokak fejében megfordulnak, csak kontroll alatt tartják őket” – véli az író. Minség is az esteim figurák érdekelték, és Stressmeyer az: „Nem tettenéznek a gondolatait, de nem unalmas. Olyan főhős, aki érdekli az olvasót.”

KORTÁRS KÖZÉP-EURÓPA. Klimko-Dobrzaniecki regénye létszólag egyszerű történet, mégis sokrétűen ábrázolja a 2000-es évek fővárosi emberét. Bruno Stressmeyer magányos figurája Ausztrián kívül is ismerős az olvasóknak, miközben a regény az egyén elszigetelődésén kívül sok más kortárs jelenségről is beszél: a társadalmi különbségek növekedéséről, a kulturális dezaherenciáról, a fogyasztói társadalomról. A könyv egy időben négy nyelven, lengyelül, csehül, szlovákul és magyarul jelent meg, a visegrádi országok K4 elnevezésű könyvkiadói együttműködése révén. Ez a sorozat második köteté. Tavaly az egyik legnépszerűbb szlovák író, Pavol Valaskný regényét, az Egy igaz ember történetét jelentették meg, amely a szociális státusz megalkotó és erőltetésig elbuktó kisemberről szól.

Rovatvezető: Tölgyesi Gábor

A politika a múlton rágódik

A fiatal lengyel költő szerint hazájában a szegénységtől félnek a legtöbben

Iona Witkowska lengyel költő a Pécsi Íróprogramban, Ćuba Wojtaszczyk prózaíró pedig a Visegrádi Alap támogatásával dolgozhat néhány hónapot Magyarországon. Wojtaszczyk kutatásra is használja ezt az időt, mert új regénye a második világháborús Budapest kezdetétől. Szerinte a magyarországi holokauszt lengyeleket is érdekelheti – ezzel a témával kevesen foglalkoznak Lengyelországban. Iona Witkowska úgy gondolja, hazájukban sokan félnek a leűszástól, az elszegényedéstől, és a konzervatív politikai körökben látnak nagyobb biztonságot. Ezért nyert szerinte a múlt megtagadott parlamenti választásokon fölényesen a nemzeti konzervatív Jobbik és a szociálisták (PIS).

R. Kiss KORSZLIA

Vendégiségben Magyarországon, Ćuba Wojtaszczyk és Iona Witkowska

FOTO: BECKZAY LÁSZLÓ

Miről fog szólni a Budapesti játszóregény?

Ćuba Wojtaszczyk: – A második világháborúról. Különösen a háború társadalmi vetülete érdekelt. A háborúban lesz egy budapesti szál, elsősorban a holokausztal kapcsolatos. Lengyelországban sokat beszélnek a holokausztól, de elsősorban a lengyelekről, a magyarokról nem egyáltalán nem. Pedig ez érzékeny téma, mert nagy a különbség magyar és a lengyel holokauszt-témák között. Magyarországon is takarítottak zsidóellenes intézkedések, a háború végéig olyan értelemben, ahogy máshol, nem lehetett a holokausztól beszélni. El lehetett ülni bizonyos sorsokat, nem úgy, mint Lengyelországban. A fővárosi, és azért jön Budapestre, mert a gyökereit keresi. Próbál megemlékezni a gyerekkorára, nehéz, mert alig hat éves, amikor elkerült Lengyelországba. Magyarországon szegény családba kerül, aztán árvaságra jut – édesanyja katonaként, édesanyja Ausztriában hal meg –, és egy rokonaival viszi Varsóba, ahol tehetősebb családban nő fel. Így a könyv a társadalmi mozgásról is szól. Bár a főszereplő családja zsidó, Budapestben a zsidó elzárkózva, hanem multikulturális környezetben él, magyarak és cigányok között, valahol a szél térségében.

számban ezt nem fogadják el. Ami tragikus, annak aztán nagyon tragikusnak kell lennie. Társadalmi kérdésekkel csak áttételesen foglalkozom, de a társadalmi tudatosságot azért észre lehet venni a verseimben. Sokat foglalkozom például a környezettel, az állatokkal. Nem emberközpontú a világképem, ami szokatlan Lengyelországban.

– Korábban egy médiával kapcsolatos vitába is beszélt, és ezzel elég nagy felháborodást keltett.

I. W.: – Van egy híres lengyel komikuspáros, Wojewódzki és Figurski. Egy kereskedelmi rádió, az Esce Rock műsorában féltelen, primitív tréfákat sütöttek el az ukrán nőikkel kapcsolatban. Sok ukrán takarítottó dolgozik Lengyelországban. Arról beszéltek, hogy kirúgják őket, elveszik a pénzüket, és hogy az egyikük majd meg is erőszakolja az ukrán takarítottóját. Nyilván ez nagy felháborodást keltett Lengyelországban és Ukrajnában is. A két műsorvezető azzal védekezett, hogy ez „közismert dolog az ukrán nőkről”. Válaszul egy kollégámmal egy nagy hetilapba, a Przekrójba írtunk egy cikket, amelyben hasonló stílusú kiszólásokat helyeztünk el erről a két úriemberről. Például hogy egyiküknek sincs mondanivalója a sovíniszta poénokon kívül. Mi is arra hívtuk őket, hogy ezek közismert dol-

– Ez jellemző a lengyel médiára, vagy kivételes eset volt?

I. W.: – Jellemző, hogy vannak olyanok, akik semmilyen értéket nem teremtenek, de azért rengeteg pénzt keresnek. Ćuba Wojewódzki tizenöt éve van a nyilvánosságban, és kellemesen él abból, hogy nincs mondanivalója, csak sérteget.

– A budapesti bemutató estjén szóba került a politika, és Ćuba Wojtaszczyk azt mondta: ami jobboldali, az nem lehet jó. Ezt hogy értette?

K. W.: – Szerintem alapvető probléma, hogy a lengyel jobboldal elemi jogokat vitat el a kisebbségektől. Azt is gondolom, hogy ma már nem a szmolenszki légi katasztrófáról kellene szólnia a közbeszédnek, vagy arról, hogy mi nem öltünk zsidókat.

I. W.: – Ha olyan történelmi kutatások látnak napvilágot, amelyek ennek ellenkezőjéről szólnak, az viszont elképesztő indulatokat vált ki. Az a baj, hogy a lengyel politika még mindig a múltat próbálja értelmezni ahelyett, hogy arról beszéljen, milyen legyen a jövő. Az előző kormányzó párt, a Polgári Platform (PO) a status quo fenntartására törekedett, és közben nem sok mindent csinált. Lengyelország mára kettészakadt. Sok a szegény, akik radikalizálódnak. A jobb helyzetben lévők viszont rettegnek a

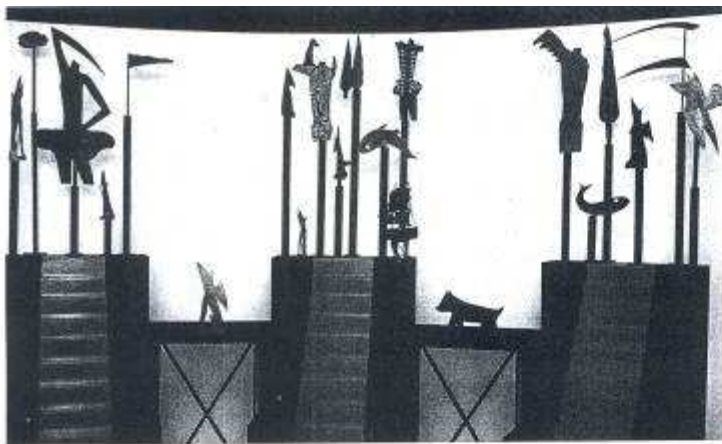
K. W.: – Sok fiatal nem is érdekel a politika. Mások szerintem úgy gondolták, hogy mindegy, mi lesz, de ez a helyzet nem jó, más kell.

– Hogy lehet, hogy egy ismerősök sincs, akivel vitába keveredtek volna erről?

I. W.: – Sokakat megkérdeztünk, és nem találtunk olyat, aki a jobboldalra szavazott volna. Az én ismeretségi köröm a fiatalokat megszólító baloldali pártot, a Razemet választotta.

K. W.: – A családban is körbe-kérdeztem, de én sem találtam senkit. Sokáig nem is foglalkoztam politikával. Amíg a Razemet fel nem bukkant, nem is volt olyan párt, ami igazán érdekelt volna. A tévében csak a jobboldal és a szocialistákak lehetett látni, és nem akartam az idegrendszeremet tönkretenni. A lengyel politika színvonala alacsony. A politikusok jelentős része semmiről nem tud értelmesen beszélni.

I. W.: – Még mindig azon vitakoznak, hogy kinek az apja volt az állambiztonság vagy a Wehrmacht tagja. Hadd meséljek el egy politikai anekdotát. Három éve volt egy közvélemény-kutatás. Az első kérdés arról szólt, hogy a világ és Lengyelország jó irányba megy-e. A lengyelek nyolcvan százaléka azt válaszolta, hogy nem. Aztán azt kérdezték, hogy ők a

El Kazovszkij: Cim nélkül

BARNA PÉTER:

Egyedül egy versben

■ Závada Péter: *Mész. Jelenkor Kiadó, Budapest, 2015. 72 oldal, 1490 Ft.*

Egy szerző második kötetét általában az elsőhöz szokás hasonlítani. Závada Péter esetében ezt nem érdemes, mert új köznyelven a debütálás képest eltérő hangot üt meg. A Mész új irány, melyben nem olyan fontosak a ritmika, a nyelvtudás és a ritmika, mert a hangulati elősúlyban a gondolatiságon van. Tervezési, objektív és távolgatóbb líra ez, ami értelem, érzés és megvilágítás, de mindegyik elárja magát az események, emlékek, érzések. Tetszik az erős, szöveges ügy, hogy a beszélő önmagát a legfontosabb és legmeghatározóbb pillanatairól, a legfontosabb emberi kötetekről és a különböző életrészekről elmondja.

A távolgatóssá ellenére, vagy éppen miatta, a kötet vége van felelőséggel. Az olvasó érzi a felvetett problémák és dilemmák súlyát, de végig küzd a nyelv által teremtett fal lebontásával. Pászor ez egyfajta szerzői szándék is: Závada Péter megmutatja, hogy a nyelv, amellyel, hogy a legfontosabb kapcsolatteremtés és -fenntartás eszközeink, képesek elhárítani a költészet, és számos felismerés forrása is. „És nem óvatosság, / ez a mondat is épp csak kiáll / belőlem, mindenbe belecsúsz, / mint egy eldőlőzetlen várat / kilógó damilja.” (Bájos [1])

A versek nem csak tárgyiasak, de

el is tárgyiasítanak. Egyszerű fő mondatvázok köré szervezve, valamilyen objektum vagy esemény körében jelennek meg, másrészt mindez fordítva is megfigyelhető: a reflexió ezeknek köszönhetően indul el. Középpontban az emlékek állnak, melyek életrészeként bontakoznak ki, hogy aztán felidéjék a múlt egy-egy szeletét, és megmutassák, a történetek nem tünnek el nyom nélkül, a következőknek határokat van a jelenre, és befolyásuk lesz a jövőre nézve is. A teljes feljérés így elkerülhetetlen: „puha szőnyegként hullik le a ruhám a feljérés / lépje. Mert abból a házból nem lehet / csak úgy kiűzteni.” (Bájos [2]). A lírai én bizalmasan, és mégsem félve beszél hozzánk. A megosztott világra konkrét megnevezés követelődik: „Bennem a létra, a zaja, tudod, / melyik. A hátamban, nézd, / beülhetek a hűvösbe. Ha kihúzom / magam, lévessék a szálak, / a vállaimon sárkányok feszül / a hős” (Laczi kerész). A kötet nem mindig nyilvánvaló, látsz az édesanya, de a kedves is. Az értelmezés is ennek megfelelően változik, a szövegek szálak azonban végig egyben tartja az érzelmi megidézést és leleltatást a való világ felé.

Mindazáltal együtt a versek zöme egyfajta gyász vagy emlékezés, ami az édesanyjához köthető érzéseket tematizálja. „Egyedül vagyok ebben a versben, / és az én félek, hogy hiányzik / valahol egy ajtó, végül nem lesz, / aki bejőjön rajta, hogy a névadások / már jó ideje nem je-

lölnek senkit” - olvassuk a *Téli (1)* című költeményben. Az édesanya nélkül lenni tehát anyas, mint egyedül lenni, és ebből nincs és nem is várható fejlődés. Ezzel együtt is érezhető valamiféle belenyugvás, nyelvi higgadt részgondolat: „Égés délről / egy festsékessej megdermedt / zuhanásról figyeltem egy zár uregében, / así találgattam, átfolyhat-e rajtam / az eső, elképzelhető-e, hogy feltevésem / az erembe.” (Bájos [2]).

A Mész prózaversének hangulata a befogadót is költészet. Először is az az atmoszféra teremtődik, ami a legtöbbet adja az olvasás során. A kötet rendkívül keliszív és kompakt, a versek képtelenek egy egészéket összerakni, és felépíteni azt a lírai ént, amit a szövegek által ismerünk meg. A mézt mint köztudott továbbá központi szimbólum is, mert jelöli azt az identitást, amelynek alapját az emlékek adják, és amelynek eltérő tulajdonságait is ezek tartják egyben. Leírásuk, pontosan kidolgozott és tudatosan átgondolt költeményeket olvashatunk. Nincs szöveg vagy kapkodás, csak állapotok, érzések és emlékek, amik a felszínre kerülnek, és örökül aktualizált válnak. Ezt meztől mi is, és ezért is nagyon megkapó és a kötet. Semmi sincsen leírva, egy folyamatosan rugalmas szemantika. Ezt tökéletesen bizonyítja, hogy a Mész kérdéssel zárul. A válasz azonban egyelőre hiányzik. Talán a következtetést követő azt is megkapjuk.

KÖRNER GÁBOR:

Kalandok Gombrowiczsal

■ Pálfi Lajos: *A Transz-Antik megálm. Gombrowicz, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2015. 258 oldal, 3000 Ft.*

A világszerte nagyraíról alig jelennek meg nálunk monográfiák, kelet-európai szerzőkről nem is beszélve. Pálfi Lajos *A Transz-Antik* megálm című könyve nem pótolhatja ezt a hiányt, annál inkább hézagpótló viszont Witold Gombrowicz határ recepciójában, a lengyel író műveit a 90-es évek végétől kezdve megjelentető Kalligram Kiadó fontos kiadást adott a kötetek olvasóinak kezébe.

Nem mintha az elbeszélések, regények és drámák megfigyelté várt, hermeneutikus művek lennének, inkább arról van szó, hogy az író életműve kezdetől olyan következetes és eredeti gondolati rendszer köré épül, amely mintegy kínálta az elemző egységes egészébe való kommentálását, a legkülönfélébb irányzatokban látva azt (ez esetben a posztkolonializmus prizmáján át). Művei kommentálását a szerző is fontosnak tartotta, elsőnek maga látott hozta *Napfényben*. A *Transz-Antik* megálm jelentőségét növeli, hogy a háromrészes *Napfény* második és harmadik kötetével még mindig adós a magyar könyvtárságnak (bár a hozzá kapcsolódó *Transz-Antik* című életrajzi állományokot megjelent, éppen Pálfi Lajos fordításában), tehát a legtöbb európai olvasóval szemben, aki a művekhez mintegy készen kapta Gombrowicz gondolatainak ezt a kompendiumát, a magyar közönségnek még csak részben áll rendelkezésére ez a forrás.

Pontosan azelőtt további a művekhez a szerző személye vagy még inkább személyisége: Gombrowicznak - Füst Milánnal ellentétben és őt parafrazálva - nemcsak „munkasaja”, hanem életműve is van. Nem véletlenül a személyes, vagy legalábbis a személyesség illusztrációját kélt naplóformát választotta gondolati kötetéhez, és érthető, hogy Pálfi Lajos is az író életének állomásait köveve tárgyalja a szövegeket, rendkívül plasztikus képet rajzolva a szerzőről. Az életéről természetesen nem hiányozhatnak a magánéleti részletek (mint például Gombrowicz sajátos szexualitásának kérdése), ezek azonban nem valamilyen mechanikus életrajzi olvasathoz nyújtanak háttérrel. Maga Gombrowicz is óvta a monográfia motívójának választást. *Napfényben* - amit lényegesebb tart, az csupán a személyes koordináták meghatározása: „A műből az alkotóra kell következtetnem, a személyisége pedig megkönyvit a megértést, megnyitja előttem a művet, választhatatlannal összeköti valakivel... a konkrét létezésével.”

Pálfi Lajos legfőbb célja, hogy miközben komoly tudományos apparátust mozgat, lebilincselően és élvezetesen tud írni könyve tárgyáról. Valóságos szellemi kalandregényként olvashatjuk az „örök pályakész” író történetét, aki ugyan világlelétében társadalmi, kulturális vagy éppen földrajzi periferián érezte magát, a háború előtti Lengyelországban (építve, mint „világvegi” és „világközveti” emigrációban (Argentína, Franciaország), mégsem volt hajlandó a számára kijelölt második ligában játszani. De fordítva is elmondható: úgy tudott egyetemesen érvényeset alkotni, hogy közben mindegyik megőrizte magában a lokálisat, ragaszkodott margális nyelvhez és témához, illetve, ahogy Kazimierz Brzezinski írta: Pálfi Lajos „a provincializmus komplexusától filozófiai fejevert kiválaszt, ez pedig még senkinek sem sikerült - a lengyel élethelevesben azó velős csoportból még senki sem csinált interkontinentális rákér”. Veges soron tehát sikerült megőriznie önazonosságát és autonómiáját, amit a Gombrowiczban elsősorban az individualizmus papáját látszó elemzők hangulati szövegek. A kelet-európai kultúráról való diskurzusban évek óta a posztkolonializmus megkezdését szorgalmazza Pálfi Lajos azonban némileg máshová helyezi a hangsúlyt, hiszen 1989 után az életmű is részben más megvilágításba került. Ebben az olvasásban a személyes autonómiáját, önt, és egész életében - Gombrowicz sokat idézett kifejezéssel élve - az „emberközveti” viaskodó író szellemi kalandja nem csak az égvén, de a körösség számára is tanulással szolgálhat, azaz Kelet-Európa vagy bármely periféria kulturális emancipációja szempontjából is példaképpé lehet. A kolonialis álszavakból - amely a kolónia függetlenedésétől nem ér véget - ugyanúgy a Focma elteni gombrowiczi lázadás keretével vezet az út a nagykorúsághoz.

■ Brynjulf Jung Tjonn: *A világ legszépe mosolya. Fordította Petróvics Eötvös. Kalligram Kiadó, Budapest, 2015. 132 oldal, 2990 Ft.*

Számomra fontos tanulsággal szolgál Brynjulf Jung Tjonn regénye, miszerint: ki cím alapján választ könyvet, az valamilyen formában csúszkál végül. A világ legszépe mosolya a kötet címe, és elmondják ugyan, milyen is a világ legszépe mosolya, de előszörben sokkal kesőbb dolgoktól van szó, a legszépe mosoly mögött ott a tengeryei szenvedés, és hiába várom annyira az utolsó oldalt, nem emel föl, Mondjuk, ez nem is olyan nagy baj.

Megkérdeztem az olvasót a könyv, de jó értelemben, és a sok fájdalom mögött rejti el a szépséget, vegye észre, aki tudja értelmezni. Hernek, a főhős tudja értelmezni, legalábbis megpróbálta értelmezni Kjerstine, aki szeretné szerelmes a főhő, szóval lényegében nincs semmi probléma. Vagyis nem, mert Hernek nagybátyja hajdalkod, és miközben a szeretője, a lányt kibámulja, a lányt szereti.

GERA MÁRTON:

Életünk földi mása

Érzem azt, hogy didaktikus volna az egész, pedig végig sejtem, mi lesz a történet vége.

Nem érzem azt, mert Brynjulf Jung Tjonn nagyon tudja, miről akar beszélni, és még az sem zavarja, hogy egy elég furcsa mondattal kezdje regényét. Semmi sem zavarja, ahogy az olvasó számára nem lesz zavaró a lecsapástól, mivel, hogy gyakran tömörítésekkel olvassunk. Érzem, hogy ez az elbeszélő nyelve, akinek mindenek beiktatott mondatai egy ilyen helyzetre: a nagybátyja egyszer volt a bátyja és az apja, korábban az erkélyen szivták a füstöt, most meg nincs se erkély, se füst, se nagybátyja. Van viszont szerelem, és ha úgy vesszük, az elválaszt és találkozás regényével van szó, nyilván öröklött szerelem, ami az elválasztást is befolyásolja.

ott vannak a festi hegek, hogy a nagybátyi miként fekszik a földön. Mert hát őszinte a könyv, semmiben sem akar hazudni, a kisregény érzékelte a maguk valójában írja meg, a szerelem együttélt olyan, mintha egy romantikus regényben olvassunk, mindjárt egymással lennének. Engem mégis az érdekelt a leginkább, hogyan hat ez az állapot a főhősre, mit kezd azaz, hogy akkor jön a szerelem, amikor a nagybátyja megé. Szerencsére a szerzőt is ez foglalkoztatja leginkább, és látja a füstöt, az érdeklődés után jön az elfogadás, a megelégedés, hogy a szerelem lehet az egyetlen kiút. Aztán mégsem a szerelem az egyetlen kiút, vannak apró pillanatai a könyvnek, amikor azt érzem, hogy az együttélt sem lehet teljes: átkarolják egymást, táncol-

mögé kúszik be a szenvedés és a kétségbeesés.

Ami a tartalmat illeti, Brynjulf Jung Tjonn jelesre vizsgálja, pedig egyszerű volna rimessege tenni az egyszerű, bemutatni, ilyen az élet, kedves olvasók. Tényleg ilyen az élet, de az azt más kevésebb hiszem, hogy a fiatalok olyan stílusban beszélnek, ahogy azt néha olvassuk a könyvben. Olykor felidőzött a szerző a formát a tartalom oltárán, a mondatokban látszik, hogy megcsúszta.

Pedig annyira felesleges ez, így is világos, miről akar beszélni Brynjulf Jung Tjonn. Itt van ez a könyveske, százharminc oldal és egész, és voltaképpen a pillanatok regénye. A legfontosabb pillanatok.

Újságbolt.hu

Böngésszen kedvűre oldalunkon a kiadványok között! Erdemes

ÉS 84. 2.

VAS VIKTÓRIA:

A hontalanság tájai

■ Olga Tokarczuk: *Nappal ház, éjjel ház. Fordította Kömer Gabon. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2015. 315 oldal, 2950 Ft*

Hazájában a kritika és a közönség által egyaránt elismert, sőt – műfélének talán fucsan cseng – szívszeretőnek számító Olga Tokarczuk magyarul nemrég napvilágot látott könyvében szűkebb hazájának tájai felé fordul. A groteszkos filozófia és Jung pszichológiája hatását erőteljesen magán viselő kötetben visszatérnek a szerző korábbi, magyarul is olvasható regényeiből ismert, jellegzetes stílusai, ám ezúttal új dimenziókkal is gazdagodnak.

A szerző életrajzával számos ponton hasonlóságot mutató narrátor és szemlélője, a parókakései Márta hosszúas beszélgetése nyomán homlik ki a regénynek csak nagy engedelmességgel nevezhető könyv tulajdonképpeni cselekménye. Bár az egyes szám első személyű narráció megfigyelősen személyessé teszi az elbeszélő hangot, az önleletrajziasgot azonban nem feltétlenül kell kiegészítenünk.

Az egyáltalán látszólag lazán összeragasztott, akár önálló történetekként is olvasható hosszabb-rövidebb fejezetek a helysín egyébe által rendeződnek össze az egyes kompozitívok, melyben a legpróbb részlet is a helyén van. A szóbeli történetmesélés elveti szent szerződését, így elkerülhetetlenül töredékes, mégis több színen olvasható történet számos szövegűt olvasat magába. Talánunk ír a teljesség igénye nélkül: alapintézet, intézetül származó álomleírások, mégis gömbösként készült fogásokat kért recepteket, helyi pletykákat vagy éppen apokrif legendák stílusát idéző részeket. Az egész cselekményt átjáró, többek között a címében is megjelent kétsőségeken – mint az öltetés-álmom, nappal-házak, férfi-ső, jelen-múlt ellentéte – nagyvő világrendet megkérdő átváltozásokról és árnyéki állapotokról szóló történetek kezdik ki.

Tokarczuk ebben a művében több szinten is utazja a lengyel irodalomban gazdag hagyományokra visszatekintő ház-motívumot. A történet központi motívummal szolgáló ház egyfelől nagyon is konkrét helysín (ide költözik a narrátor-éltető és partnere az első fejezetek során, hogy ott sőt sőt a márciusától novemberig tartó időszakot), másrészt egy egész régió múltját és jelenét magába sűrítő kép. Ezáltal maga a képzeltetből első-szerűen helység, Poczta és szélesebb környéke válik a történet tulajdonképpeni főhősévé.

A lengyel vidék ma eldugott zugának számító strázs háború előtti német múltja egészen a rendszerváltásig társulomának színterét Lengyelországban, és ez magáért beszélő hatással bír a helyi lakosság identitásához. Tokarczuk finom esztétizációval, csupán egy-egy találati vonás kiemelve rajzolja fel az adott cselekményrészt háttérrel szolgáló történelmi kont. A németek mindegy az emlékeztetőnk fokozatos változását leképező módon jelennek meg, a gyermekkoruk helyszínére visszatérőként német turisták kezdetben elfennévesztés és értelmességét váltanak ki a helyi lengyel lakosságból, majd ez az érzés egyre inkább a megismerés és megértés vágya felé mozdul el. Ezzel párhuzamosan ismeretük meg az olvasó is a helység múltját, a háború utáni határváltozások következményeit: a német lakosság erőszakos kitelepítésének és a helyi határváltozások elő lengyel lakosság áttelepítésének elfojtott engedyát. Maga a ház és a benne talált tárgyak, a németek nyomai egy lenit világot idéznek meg, egyúttal színterelő emlékeztetnek a betelepítők utócségre, a megszállt kultúrális folytonosságra.

Ugyanakkor azt sem érdemes elfelejteni, hogy a szerzője jellemző módon minden szimbolikus szinten, a mítoszok nyomán is olvasható, további jelentésrétegekkel gazdagítva a szöveget. Ezen a ponton érdemes megjegyezni, hogy egyáltalán mintha valamiféle író önreflexióval lenne dolgunk, mely egyfelől a szerző korábbi műveiből már ismert írói módszerét érinti, másrészt magára az általános értelemben vett írói-alkotói munkára vonatkozik. Sőt, Tokarczuk még ennél is tovább megy, amikor azt sugallja, hogy választott hazánk, ebből kérvényesen pedig gyökereink és identitásunk megtalálása csak a történetesítés, valamint a tag értelemben vett alkotói tevékenység által lehetséges.

SZILVÁSI VIKTÓRIA:

Hárman, egyedül

■ Bartók Imre: *A kecske éve. Libri Kiadó, Budapest, 2015. 333 oldal, 3900 Ft*

Bartók Imre és trilógija nem ismeretlen a hazai olvasóközönség számára: *A patány éve* és *A sódó ár* ugyan megosztó jellegűként legab a hazai közönség indoklását, de semmi esetre sem mehetünk el mellettük szó nélkül. Így van ez a trilógia befejező részével, *A fekete ével* is.

Karl, Martin és Ludwig, a huszonegyedik századi szuperhős-filozófus-híreként történelemnek fonálát a New York-i atomrobbanást követően vetjük fel. A lélekleg és szellemileg kevésbé, ám testileg annál jobban meggyőződésesül egy íráshoz, a mutáns kétéltű-halakkal való szembeállítás után visszatérnek szeretett Európájukba.

Az előző részekhez hasonlóan a befejező is nagy igényekkel kecsegtet: *A fekete ével* is verbális szájtevék ki foglalt. Bartók úgy végíti a szöveget, ahogyan a történet által „dohált” mutáns lények keverednek egymással. Bölcsészszóveg, sci-fi és zavarba ejtő, meggyőzően tudományos nyelv, a biológiai-kémiai szimfónia már-már kibukik az oldalak közül. Emellett a trash- és popjelleg is megmaradt, a filozófusok „Rich Bitch” felirátú pulóvert viselnek, egymás életét mentik meg, spontán szöveperálnak és gyilkolnak, mintha mi sem lenne természetesebb. A filozófiában jártas olvasók örvendezhetnek az életrajzi háttér tanúságáról is bizonyosságot tevő csattanóknál – bár legfőbbösor inkább a szerző figyelmessége a mo-

soly kiváló oka, és nem a gondosan beépített tényelemek.

Az akció történetül pergetti a regényt, burjánzanak a sokkölő és zavarba ejtő jelenetek, mint a rákos sejtnek a gondolkodók testében – izgalmas, titkos és klisék vonzárak a szereplők útját. Bartók nem aprózza el a történet befejezését: csak egy, mint a szerves és szeretlen anyagok és testeket egyesítő, mindent magába szippantó és újrahazszoitó, az életet megszőfőként élő szeméttel, regénye is magába olvasztja a szerves elemévé tesz mindent, amit köcsit is indokolt (vagy, teljesen irreleváns). Az apokaliptikus köztársaságban viszont zavarosan hatnak a mesterséges fordulatok, a kiterveltséget sugárzó kísérletelés és a laboratóriumi dialógusok.

Pont ezzel operál Bartók: perverzülba hullóan fordítja ki az olvasói csehrásokat, a műfaji kódokat, a kliséket és az ingerküszöböt már meg nem haladó drámai feszültségeket. Párbeszédek kezd megannyi lehetőséges alapszöveggel, mégsem kötelez el magát egyetlen műfaj vagy hagyomány mellett. Bartók magányos génusza úgy áll a kortárs magyar irodalom színpadán, mint a gondolkodók egyben, gigantikus monstuma magukkal a gondolkodókkal szemben.

Hiba-e, hogy az olvasást szinte-ten megakasztják az esetlen, túltit mondatok? A könyv hibája, vagy mi vagyunk rugalmatlan olvasók, ha elvárunk tőle olvasni, amit megszoktunk máshol, de ő maga nem ígért? Bár biztos vagyok benne, hogy a jelen kötetben végigolvadó másolat-

bábu motívum nem keres kifejezetten (kortárs) irodalmi vonatkozásait, nagyon is jól illeszkedik az a világot, amiólt különbözni akar.

A három képregénykarakter-szerű filozófust szerzőjük-felülmászó-uk rengeteg életveszélyes megpróbáltatáson viszi keresztül, kegyetlenséggel és könnyedséggel teszi ki őket halemberek, bábok, a közönséges eugenetika-szekta vagy a végző gonosz, a Kecse életveszélyes csapásnak, olyannyira, hogy olvasóként már fel sem merül bennünk, hogy csakis fikció lehet, amit olvasunk. Karl, Martin és Ludwig emberfeletti szellemi erejük mellett ugyanis fi-zikailag is irigyléremelőt formában, szinte töredék kintarással halálnak végző céljuk, Berlin felé. Mintha a rohamosan romló egészségügyi állapot csak egy folyamatos jeztést szolgáltana, mintha csak emlékeztetőül fonták volna a szövegbe, hogy lassuk, ok is csak „emberek”. Hasonló megpróbáltatást jelent olvasóként is végigszágulálni a New York-Berlin-vonalon: nem kevés munkát kíván a direkt köldök, már-már kirekesztő szöveg, sokaknak talán túl nagy áldozatot is. Bár végül-lenül szónokostató, de olykor csepp-er sem kellemes szövegre sikeredt Bartók bemutatkozó trilógiájának befejező része. Bemutatókórú darab, hiszen példátlan verbális po-enciálról tesznek tanúságot ezek a kötetek, ugyanakkor horgelnek is minket, olvasókat, hiszen tudjuk, reméljük, várjuk, hogy Bartók Imre egy nap önmaga meghökken majd minket – persze, ehhez nem ártana már most komolyan vennünk őt.

BENCZI BOGLÁRKA:

A próféta végleg elhallgatott

■ Kurt Vonnegut: *Eden a földnél. Fordította Szentő György Tibor. Helikon Kiadó, Budapest, 2014. 203 oldal, 2900 Ft*

Kurt Vonnegut immár negyedik

Tibor utószavában még egy közös pontot vélt felfedezni a két új írásban. Meglátása szerint Vonnegut azért tartotta fiókban ezt a hat munkát, mert még tervelt voltak velük, nevezetesen színpadra szeretné vol-

legerősebb munkája a címadó mű, az *Eden a földnél*. Szerelmes kamaszokról szól, de nem egyszerű fiatalokról. Ok tesóverek. Szereték egymást. Még egy utolsó sőtálank a folyóval, a lány ugyanis még aznap este férjhez megy. A sötét vizválasszó is lehetne, a lány répelődik, nem tudja, hogy jól dönt-e. Válassz, iránymutatást vár a fiútól, aki zavarban van, aki nem tartja helyesnek azt, amit éreznek. Semmiféle párbeszéd, semmiféle kommunikáció nem alakul ki, nem alakulhat ki közöttük. A lány beszél, kitölti a percekot, de a fia csak fejtelevégye ragdossa a követ. Vonnegut erősen, precízén utaz fel a két fiatal értelemvilágát, szinte ott vagyunk,

Történelemórák a szabadságról

8 Magyar Nemzet · Kultúra 2015. február 28., szombat

Rovatvezető: Tölgyesi Gábor

Változó cenzúrák

A legismertebb kortárs lengyel drámaírók és magyar kollégái a színházi szabadságról

Lehet, hogy sokaknak fel sem tűnik, de a színház mindmáig a legsikeresebb művészeti műfaj Magyarországon – legalábbis az író, drámaíró és egykori színházigazgató Spiró György szerint mindenképpen. A fenti kijelentést egy meglehetősen szórakoztató és eleven beszélgetés során tette, amely a Történelemórák a szabadságról című, a Lengyel Intézet által szervezett sorozat részeként fut már jó ideje nagy sikerrel. Spiró beszélgetőtársa volt a jelenleg talán legismertebbnek számító lengyel drámaíró, Tadeusz Słobodzianek, valamint Máté Gábor színész, tanár, a budapesti Katona József Színház igazgatója.

■ SZATHMÁRY ISTVÁN PÁL

A műfordító, polonista Pásztor Patricia által moderált csütörtöki beszélgetés apropóját az adta, hogy Spiró György Az imposztor című drámájával kezdődött a lengyel színjátszás atyjaként számon tartott Wojciech Bogusławski-émlékév Lengyelországban. A lengyel színház atyjaként emlegetett Bogusławskit középpontba állító darabot a varsói Teatr Dramatyczny nagyszínpadán mutatták be Máté Gábor rendezésében.

A három színházi ember eszmecseréje javarészt a cenzúra és a művészi szabadság kérdése körül zajlott. Abban nagyjából egyetértettek, hogy a közönség igény szintjében történt a legmélyebbre ható változás a rendszerváltás előtti időkhoz

Spiró szerint Shakespeare és Csehov is a kevésbé kifinomult nézőre gondolva alkotott

FOTÓ: BÉRES ATTILA

képezt. Tadeusz Słobodzianek ugyanakkor hangsúlyozta, hogy anyagi függés a kommunizmusban is volt, és ma is vannak besúgók. Máté Gábor felvetésére, miszerint akkoriban kevésbé érvényesült a közép-szer, Słobodzianek úgy replikált, hogy a különbség csak annyi: ma a közép-szer több párt között oszlik meg. Az állam szerepvállalása kapcsán a lengyel drámaíró felhívta a figyelmet, hogy tőlünk nyugatabbra a legtöbb országban csak egy, a központi költségvetéstől függő színház létezik, a többieknek a piacon kell boldogulniuk. A nézőszámokaként viszont mifelénk

továbbra sem lehet ok a panasza – érvelt Spiró György. Csehországban például száz emberre 55 jegyvásárló jut, ami hatalmas szám, ahogy a magyar statisztika is örömkeltő, hiszen nálunk ugyanez az arány száz a negyvenöthöz. Spiró szerint egyébként nem árt a színháznak, ha „hülye a közönség”, hiszen Shakespeare és Csehov is a kevésbé kifinomult nézőkre gondolva alkotott, ezért lehetnek örökérvényűek a darabjaik. A cenzúrát illetően a felek megegyeztek abban: az mindig létezik, a kérdés a mikénten van. Słobodzianek hosszasan elemezte a lengyel színház jelenlegi állapotát,

aminek egyik sajátossága, hogy a politika PR-lehetőséget lát benne, ezért ha egy színház közönség nélkül vegetál, de fesztiválsikereket arat, akkor abba pénzt ölnek. Kiemelte azt is, hogy neki a Katona József Színház egyfajta példa, ennek kapcsán aztán Máté megjegyezte: igyekeznek nem lejjebb adni a színvonalból, de ők is kénytelenek egyre többször levenni értékes darabokat, mert a közönség elpártol azoktól. Spiró szerint a mindenkori sznobizmus igenis jót tesz a művészetnek, a legrosszabb az a hatalom, amelyik egyáltalán nem lát értéket a kultúrában.

2015. június 27., szombat 17

Magyar Nemzet *Hétvégi* magazin

Szerkesztő: Wukerle Szabolcs • Társzerkesztők: György Zsombor és Szécsi Gábor. magazin@magyarnemzet.hu

Igor Janke az elbizakodottság kockázatairól, a magyar kormányfő erényeiről és problémás környezetéről, valamint a magyar–lengyel barátság megingásáról

Dwa bratanki?

Továbbra is kedveli, kimagasló politikusnak tartja a magyar kormányfőt a Hajrá, magyarok! – Az Orbán Viktor-sztori egy lengyel újságról szemével című könyv szerzője. Igor Janke szerint ugyanakkor a miniszterelnöknek változtatnia kellene – mindenképp a Fidesz elitjén. Könyve kiegészítése előtt a szerző szívesen találkozott volna újra a miniszterelnökkel, ám ezt Orbán Viktor környezete nem engedte. Igor Janke legutóbb a Történelemórák a szabadságról című rendezvénysorozat vendégeként járt Budapesten.

MESENYVART ISTVAN PÉL

Nyilván Lengyelországban kevésbé hívták volna a magyar helypolitikai különbségek és ellentétek, de gondoltam, nem ártana megkérdezni, ha azt mondám, legutóbbi budapesti beszélgetésünkre, Fodor Gábor (a Magyar Liborális Párt elnöke) nem tartozik a könyv főhőszereplőitől valószínűleg rokonismeretségi körébe. Nem tart arról, hogy ezután én is a magyar ellenség új kedvenc külföldi magmondóembere?

– Semmi problémám nincs azaz, hogy fölém eltrő kétségeket képviselő emberekkel beszélgessek vagy lépjek fel nyilvánosan. Fodor Gáborral más a világképünk, ennek ellenére nagyon érdekes beszélgetést folytattunk. Nem szeretnék bevonódni a magyar helypolitikába. Azt a valóságot írom le, amit látok, elemzéseket igyekszem készíteni Magyarországról. Az pedig távol áll a valóságtól, hogy én már nem kerülvelem többé Orbán Vikort. Ez hitveség. Könyvem őt. Személyesen egyáltalán nem látom rossznak a politikai működését annak ellenére, hogy úgy vélem, néhány hibát valóban elkövetett az utóbbi időben. Ez egyébként mindenkinek szava-joga, aki a valóságot igyekszik értelmezni és megérteni, személy szerint épp ezért szeretek beszélgetni másokkal is, akiknek az álláspontjuk eltér az enyémtől. Arra a felvetésre, hogy esetleg új hűtő akarnának bennem látni bizonyos magyar körök, azt tudom felelni: egyáltalán nem szeretnék azonnali ítéletben részesíteni. Szabad ember vagyok.

– Aztre csak van véleménye például a magyar elnökről? Ön szerint van erre esélyük, hogy komoly kihívást jelentsenek Orbán Viktornak a közvetlenül évek során?

– Nagyon komoly kihívás lenne, ha az alapján szeretnék értékelésbe hozni Orbán Viktorot, hogy a magyar helypolitikai viszonyokat illetően, amit a lengyel lapokban olvashatunk, az mindenre utalóan, hogy dacára annak, hogy a Fidesznel mostanában számos gondolat kell szembeszemlélni, az ellenzők továbbra is igazságot győznek. Ugyanakkor én jelenleg sem látok olyan esélyt, aki tényleges konkurenciát jelentene Orbánnak.

– Lengyelországban szívesen megfigyeltem gőrgye a baloldali, monyri-bera árszóló az ottani helyzet a magyarországiakról?

– Lengyelországban szinte teljesen eltűnt a baloldali. Nehéz lenne az ottani pártpolitikát összehasonlítani a magyarral. A lengyel baloldali képviselők jelenleg az olyan nagy, alapvetően jobboldali pártokkal lehetnek össze, mint a kormányzó Polgári Platform (PO), és az ellenzők legnagyobb része, a Jog és Igazságosság (PIE) is számos szociális jelölést tűz a jelöltjára. A lengyel baloldali pártoknál a vízszint teljesen magába zárkózott, ahogy maga a baloldali eszmélet is.

– Ez elég találati jelenség, mihez köthet az az elmozdulás?

– Valóban nagyon figyelmen kívül hagyják a lengyel alapvetően igen konzervatív társadalmat, és ebben bizonyára közrejátszik a katolikus egyház történelmialkalmakban betöltött pozitív szerepe is. Ahogy említettem, a baloldali képviselő van a szemben, csak éppen nem feltétlenül baloldali pártok által. Így, ez természetesen változhat, hiszen politikai értelemben forradalmi idők szeszantái lehetünk most Lengyelországban.

– Ha jól tudom, komoly szervezetioknál ellenére sem sikerült találkoznia a magyar miniszterelnökkel legutóbb, amikor utasított győzőre az angol kiadástól az közzététel fejezetek. Ez megkérdőjeleli az Orbán Viktor minőségét a közéletben való részvételét?

– Ennek egyszerű az oka: a környezetem változhat nem engedte meg, hogy ez a találkozó létrejöjjön. Nem igazán értem ennek az okát. Őszintén szólva nevetésemnek is tartom, hiszen így is, így is meg fogunk jelenni ezek a friss események, amelyekre így azután végképp nincs határolás, de ez legyem az ő problémájuk. De vajon sajnos, milyen Orbán mostani környezetében.

– Ha mégis sikerült volna találkozni, mit beszélgetett volna a könyv készítője, mit mondanak volna ő neki mindezekről?

– Valószínűleg azt mondanám el neki egy ilyen helyzetben, hogy értékelem és kedvelem őt. Hogy továbbra is kimagasló politikusnak tartom. Azt is elmondanám neki, hogy mindenképp változások mellett kellene átgondolnia, főleg a párta elitjét illetően. Mert az elgérdetlenség, amely a szavazókat egyre inkább feszíti, robbantásvesztéllyel is fenyegethet. Ahogy az például Lengyelországban történt, ahol nem is túl jelentős dolgok miatt törték ki az indulatok. Rendkívül irritáló például a lengyel választópolgárokat, hogy bizonyos miniszterek milyen elképzelések drága elvételeket költenek el, milyen hatalmas számokat hagynak maguk után, és milyen extravagánsan viselkednek. Ezek létezéséről apró ügyek, de nagyon komoly felháborodást váltottak ki az emberekből. Hasonló veszély szerintem Magyarországon is fenyeget.

– A lengyel politika extrémizmus szereplőitől jut eszébe, hogy létezik esetleg Haború Árszóló lengyel megfelelője is?

– Nem, de azért időnként feltűnnek bizonyos szereplők, akik nagyon rézmettettek bizonyulnak, és nem szűnnek megkérdező a gazdaságiakkal szem. Ez való természetesen nem előrelátó konceptus fel a

Menekütsorsok a magyar határra tervezett kerítéstől délre (20. oldal)

ZÖMÖK BETYÁR
Kísérletek a debreceni páros rehabilitálására (21. oldal)

LISZT FERENC BIBIRCSÓKJA
A tervező Tolnay Klárit, Márai Sándort, Kondor Bélát is el tudná képzelni a papírpénzeken (22–23. oldal)

FÜGGŐ JÁTSZMA
Katona István a receptorok eltűnéséről, a marihuánaszennvedélyről és -legalizációról (25. oldal)

IRGALOM NÉLKÜL
„A svábság egy batyúval jött ide, egy batyúval is menjen” (26–27. oldal)

HETVEN ÉVE BŰNÖSÖK
Kísérletek a Felvidékről és a Délvidékről kitoloncolt magyarság kártalanítására (27. oldal)

ÖNKÉNYES KAPITALIZMUS
Thomas Piketty a társadalmi egyenlőtlenség okairól, avagy a XXI. század képlete (28. oldal)

SÉTÁLTATNI A BOTOT
A nordic walking tíz éve Magyarországon (32. oldal)

... lengyel parti üdülővárosban, Szűszában, ahol az elkövetők tüzet nyitottak a turistákra két hotelnál. A legalább harminchét, főként külföldi – brit, ír, német és belga állampolgárságú – turista halálával végződő vérengzés lapunk helyszíni információi szerint pánikot

A terrorakció miatt az internetes közösségi oldalak is felbolydultak, voltak, akik kétségbeesetten arról írtak, most azonnal indulnának haza. *Szűszábról Péter* külgazdasági és külügyminiszter szerint a helyi hatóságok és a magyar diplomácia úgy tudja, nincs ma-

Janke: Orbán Viktor nagy politikus, de...

■ SZATHMÁRY

Orbán egészen szokatlan politikai utakat választ, és ez sokak számára sokkoló is lehet. De az eredmények őt erősítik meg. Ez a fajta bátorság a nagy politikusok sajátja – állítja *Igor Janke* lengyel újságíró, *A Hajrá Magyarok!* Az Orbán Viktor-sztori egy lengyel újságíró szemével című politikai életrajz szerzője. A kötet nemcsak Magyarországon volt bestseller, de a lengyel jobboldali ellenzékre is nagy hatást gyakorolt, amely Janke szerint egyébként is nagyon odafigyel Orbán politikájára. A hazájában jól ismert publicista és politikai szakértő néhány hónapja alapos kutatómunkát folytatott hazánkban, hogy könyve angol nyelvű kiadásához új fejezeteket írjon az Orbán-kormány elmúlt három évéről.

Múlt héten ismét Budapestre látogatott, hogy *Fodor Gáborral*, a Magyar Liberális Párt elnökével közösen vegyen részt egy beszélgetésen. Ennek apropóján adott interjút a Magyar Nemzet Magazinnak, ebben elárulta azt is, miről beszél

Igor Janke

volna Orbán Viktorral, ha a miniszterelnök környezete nem akadályozta meg a találkozót. Bár könyve hőse iránti rokonszenve a régi, a lengyel szerző nem mulasztotta el ostromozni a jelenlegi Fidesz-elitet, amely szerinte akár a kormány bukását is okozhatja. Janke lapunknak elmondta azt is, miért beszélhetünk a lengyel-magyar viszony gyengüléséről.

INTERJÚ A 17. ÉS A 19. OLDALON

RÓLUNK ESEMÉNYEK VENDÉGEK SAJTÓ WEBSOROZAT VIDEÓK BARÁTAINK

Keresés...

KI KELL LÉPNÜNK A SÉRTETTSÉGI NYELVBŐL!

2015. MÁJUS 29. ÜVEGPLAFON

Mire vágnak a nők: kézcsokra vagy egyenlő bérekre? És jó az az egyenlőség ügyének, ha több jobbikos nő ül a Parlamentben? A Lengyel Intézet Történelemőrök a szabadságról sorozatának ötödik estjén Magdalena Środa lengyel feminista filozófus és Pető Andrea, a CEU történészprofesszora Veiszer Alinda moderálásában beszélgetett a meglévő problémákról, a hiányzó víziókról és arról, hogy szabadabbak-e ma a lengyel és magyar nők, mint a rendszerváltás pillanatában. Réz Anna beszámolója.

„Honfitársaim mindig nagyon büszkék és lelkesek, ha a XVII-XVIII-XIX. század hősei lengyel nőiről van szó. Aztán amikor kiderül, hogy jogokról beszélünk, akkor ezek a fiúk, férfiak hirtelen sokkal szerényebbek lesznek.” Nyilván nem az évszázad ötlete egy nőjogokról szóló kerekasztal-beszélgetés beszámolóját az egyetlen férfi megszólaló idézésével kezdeni. Mindazonáltal Roman Kowalski lengyel nagykövet bevezető mondatával számot adott arról, hogy

1. Tudja, mit jelent a szexizmus
2. Tudja, mi az a jóindulatú szexizmus.
3. Tudja, mi a baj vele.

Mivel ezzel Kowalski minden valószínűséggel tovább jutott a téma megértésében, mint a magyar nagykövetek közel 100%-a, könnyű lenne azt gondolni, hogy Lengyelországban a nemek közötti társadalmi egyenlőtlenségek kérdése jóval mélyebben beágyazódott a közgondolkodásba, mint Magyarországon. A beszélgetésből azonban gyorsan kiderül, hogy a helyzet ennél összetettebb: hogy mást ne mondjunk, a lengyel rendszerváltást olyan örült backlash követte, amelyhez képest a FIDESZ kormányzása maga a féktelen progresszió: a bölcsődei és óvodai ellátórendszereket szétverték, az abortuszt – a térségben egyedülálló módon – betiltották (csak nemi erőszak, életet veszélyeztető rendellenesség és vérfertőzés esetében engedélyezett), és a nők reprodukciós jogait más eszközökkel is korlátozták.

KERESÉS

Keresés

ÜVEGPLAFON HÍRLEVÉL

EMAIL:
 WWW.SZEMLE:
 VESZ TÖRÖLV:

Üvegplafon - Meddig terjed a nők szabadsága? megosztotta The Atlantic bejegyzést.
 14 próba

Feedback rovatunkból.

Fordítás megtekintése

The Atlantic 13 próba
 Parents are taking the "growth mindset" too far.

CÍMKÉK

2015 abortusz Ákos áldozat áldozathibáztatás anti-feminizmus apaság a nézés élvezete Balázs Petra Bálint Ház bántalmazás barátság Budapest cseharc család családon belül erőszak Czapári Dóri Django Girls egyenlőség egyenlőtlenség egyetemi kurzus egyház elkövető előítéletek előjog episztemológia erőszak esemény everydayfeminism evolúció felszabadítás felvilágosítás feminizmus férfiak férfi tekintet függetlenség Filop-szigetek gatanna gender gimnázium gyerekek gyerekvállalás hatalom házasság hűsvét interszex állapot Isztambul egyezmény IT Jill Dolan K. Nagy Emese képviselő komment könyv követség Kluwe

HIRADO.HU BELFÖLD KÜLFÖLD SPORT FOTÓ KULTÚRA + TUDOMÁNY ÉLET-STÍLUS

Földdel / Belföld

2015. 01. 20. 19:35

Utolsó frítés dátuma:
2015. 01. 21. 12:09

forrás: MTI

Lengyel nagykövet: a holokauszt után már semmi sem volt ugyanolyan

A történelem a holokauszt előtti és utáni időszakra osztható, mert azt követően már semmi sem volt ugyanolyan, mint korábban - mondta Roman Kowalski budapesti lengyel nagykövet a Lengyel Intézetben tartott beszélgetésen kedden.

Az auschwitzi náci koncentrációs tábor felszabadulásának 70. évfordulója alkalmából tartott Történelemőrök a szabadságról című eseményen a diplomata kiemelte: erre az időszakra a magyaroknak és a lengyeleknek még inkább emlékezniük kell, hiszen történelmük évszázadok óta összefonódott a zsidók történelmével, országukat az itt élő zsidók szülőföldjeiké tekintették.

A holokauszt a magyar történelemnek is fontos része, amelyről mindenképpen beszélni kell - hangsúlyozta Roman Kowalski.

KLASSZIKUS
TEHETSÉGEKET
KERESÜNK

JELENTKEZZ
MOST!

VIRTUÓZOK

Kulcsos-klubmunka

"Szeretnék minél Dióssy Klári megfélemleni"

jának számít a Land Of Charon frontembere.

ARTISJTUS-DIJAS ZENÉSZEK
A múlt héten beszámoltunk a Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület irodalmi díjasairól. A zenei díjak nyertesei pedig a könnyűnek nevezett kategóriában a Solaris (az év produkciója) és a 30 éves Marsbéli krónikák és folytatása), Boncsik-Kovács Zoltán (a Honeybeast gitáros zeneszerzőként), Szűcs Krisztián (az év szövegírója a H5y Húsz ezer djszakás kalendárijáért), Földes László Hobo (szövegírói életművéért) és Sebestyén Áron (a legjelesebb fiatal alkotóként, Boggie zenéjéért). A komolyzenei kategória díját megosztva kapta Tallér Zsófia *Perit Em Heru (Kilépés a fénybe)* és Sári József *Novellette No.4/b* című klarinétadarbjáért, az év fiatal alkotója Bella Máté lett. A magyarnóta műfajában László Mária kapta az elismerést.

70 ÉVVEL A HÁBORÚ UTÁN Varsóban, a lengyel zsidóság történetének nemrég megnyitott múzeumában mutatták be Sławomir Grunberg *Karski i władcy ludzkości* (Karski és a humanitás nagyurai) című dokumentumfilmjét: a címben említett Jan Karski a második világháború idején működő lengyel földalatti ellenállás küldötteként, életét kockáztatva vitt hírt a szövetséges hatalmaknak a megszállt németek háborús bűneiről, az európai zsidóság megsemmisítésének folyamatáról. London és Washington általa jutott hiteles információkhoz, de a soá megállításhoz ez is kevésnek bizonyult – az egész háborút kellett ahhoz megnyerni. Jan Karski (1914–2000) a háború után Washingtonban, a Georgetowni Egyetemen tanított, Izrael tiszteletbeli állampolgárságot és a Világ Igaza címet adományozta neki.

1,025 millió dollárért kelt el a Bohmans New York-i árverésén Alan Turing angol matematikus sokáig elvesztettnek hitt jegyzetfüzete, amelynek 56 lapját a háború idején, a brit hadsereg titkos támaszpontján, Bletchley Parkban készített feljegyzései töltik meg. Mindössze két percig tartott a licit a füzetért. Ugyanitt, ugyanakkor 269 ezer dollárért talált vevőre egy 1944-ben készült, de ma is működőképes Enigma készülék: a német hadvezetés ezzel titkosította üzeneteit, amelyeket a Turing irányításával kifejlesztett készülék segítségével sikerült megfejteni. A jegyzetfüzet és az őskomputer iránti érdeklődés nyilván összefügg a *Kódjártás* című filmmel. Az Oscar-díjra jelölt Benedict Cumberbatch alakította Alan Turingot 1952-ben homoszexualitása miatt vád alá helyezték, és kémiai kasztrációra kényszerítették. 1954-ben, 41 évesen öngyilkos lett. Halála után hat évtizeddel, 2013-ban királynői kegyelmet kapott.

JAN KARSKI

ALAN TURING

A NEMET ENIGMA

HÍR KRITIKA NAGY BELEOLVASÓ MAGAZIN PODCAST

Ha hülye a közönség, azt kell kiszolgálni – Spiró és Słobodzianek a Lengyel Intézetben

2015. február 27. | *Sophia*

Foto: Hegyháti Réka

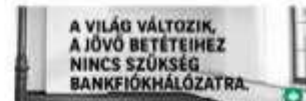
Nem lett szabadabb a színház, mint huszonöt évvel ezelőtt, de ez nem túl meglepő, mert valószínűleg soha nem is volt az: mindig függött a nézők elvárásaitól, illetve az aktuális hatalomtól. A közönség már az ókorban is a kommercz zenés darabokat szerette, a politika mindig csak a saját érdekeit nézte, és csak a kellemetlenül sznob uralkodók mozdították időnként előrébb a színházművészet sorsát. Az idén 250 éves lengyel nemzeti színjátszás apropóján Tadeusz Słobodzianek drámáiról, Spiró György író, Máté Gábor rendező és Pászti Patrícia moderátor beszélgetett színházról és szabadságról a Lengyel Intézet *Történelemórák a szabadságról* című programsorozatának februári estjén. Słobodzianek már az első percben felhívta a színpadra Máté Gábort, aki nemrég az általa igazgattott Teatr Dramatycznyban rendezte meg Spiró *Asz Imposztor* című darabját. Hogy a kör teljes legyen: Słobodzianek világhírű drámája, *A mi osztályunk* pedig a Máté Gábor által igazgattott Katonában fut 2011 óta, nagy sikerrel. Három vérbéli színházi ember beszélgetett tehát, az est fő kérdése pedig az volt: szabadabbak lettek-e a színházak az elmúlt huszonöt évben?

A beszélgetés során hamar kiderült: változások lettek, szabadság nem. Ma már nincs színházi cenzúra, ám a politikai érdekek ettől függetlenül beleszólnak a színházak működésébe. Különösen feltűnik ez vidéken: egy kisvárosi színházban nyilván nem fogják bemutatni a városvezetésétől ellentétes nézeteket valló szerző darabját. Ilyen szempontból nem mondhatjuk azt, hogy a politikai cenzúra teljesen megszűnt volna, igaz, erre nem is lehetett számítani, hiszen az valamilyen formában mindig is létezett: mosta csak van színjátszás, a drámáiról vagy arra törekedtek, hogy megfeleljenek az aktuális hatalom igényeinek, vagy arra, hogy olyan formában bírálják azt, ami még büntetés nélkül színpadra vihető.

A közönség szerepe viszont egyértelműen megnőtt: bár a szocializmus idején is meg kellett felelni a nézők ízlésének, a színházaknak ma elemi érdeke, hogy minél több jegyet adjanak el. A jegyárakat emelni kockázatos (hiszen színházba éppen az a „nyomorult értelmiség réteg” jár, akinek nincs sok pénze, véli Spiró) ezért a színházak különféle trükkökkel, például terembebecsapással, étterem-üzemeltetéssel próbálják fenntartani magukat. És persze a végtetekig alkalmazkodnak a közönséghez, hogy minél több nézőt bevonzzanak. Igazából ez sem új fejlemény: a színház sosem lehet független a közönségtől, a nézőket mindig ki kell szolgálni. „Ha hülye a közönség, azt kell kiszolgálni” – mondja Spiró, hozzátéve, hogy ez egyáltalán nem rossz dolog: Csehov és Shakespeare is ezt csinálta.

Hirdetés

Hirdetés

Írd meg, ha egy könyv felidegesített vagy elszórakoztatott!

bookline

KönyvesBlog

23. oldal 5. oldal Itt lehet folytatni a sort! Impresszum, kapcsolat

Facebook

Egyébként Magyarországon, és összességében a visegrádi országokban, egyáltalán nem tragikus a színház helyzete, sőt: hazánkban évente 4,5 millió színházjegyet adnak el, és ez az arány a rendszerváltás óta állandó, csak az ötvenes években volt még magasabb. Viszont ha megnézzük, milyen darabokra ül be az átlagnéző, azt kell látnunk, hogy a környező országokban mindenütt az amerikai musicalok futnak a legjobban. Különösképpen ez sem újdonság, hiszen a színház eredendően zenés műfaj, az volt már a görögöknél, és még utána több száz évig: a prózai színház polgári fejlemény, és soha sem volt annyira sikeres, noha ma azt tartjuk az „igazinak”. A gond inkább az, hogy a közönség egyre kevésbé fogékony a művészi értékekre, ezért pedig jórészt a tévés szappanoperák tehetősek felelőse. Eredendően ezekkel sincs baj, hiszen tulajdonképpen az ókori mítoszok is szappanoperák voltak a maguk módján, viszont a mai sorozatok túlzottan epikusak – ugyanazok a szereplők és ugyanazok a problémák kerülnek elő újra és újra, nincs bennük igazi dráma, igazi katarzis. A nézők pedig lassan el is veszítik az igényüket a drámaiság iránt.

Bár a Katona József Színház próbál nem megalkuvó lenni, időnként még nekik is kell kötniük bizonyos kompromisszumokat a fennmaradás érdekében, árulja el Máté Gábor. Például hiába tartanak nagyon színvonalasnak egy darabot, ha nincs néző, egy idő után le kell venni a műsorról. Ez történt Weöres Sándor A kétfejű fenevadjával is: hiába kapott különféle elismeréseket az előadás, a nézőszám miatt mindössze harminégyszer adták elő. A közönségkedvenc darabokat viszont sokszor játsszák, még akkor is, ha azok művészetileg nem bírnak túl nagy értékkel. Egy átlagnéző szemében 2013-ban az István, a király, 2014-ben pedig az Örült nők ketrece volt az év színházi szenzációja – ezt el kell fogadni, még akkor is, ha tudjuk, hogy voltak ezeknél messze izgalmasabb és értékesebb bemutatók is.

Tadeusz Ślobodzianek szerint Lengyelországban kicsit más a helyzet: ott a színházak annak fényében kapnak állami támogatást, mennyire sikeresek – a kevésbé jól menők több, míg a jól teljesítők kevesebb pénzt kapnak. A lengyel színházakat ennek fényében három részre lehet osztani: a művészszínházakra, a kommersz színházakra, illetve a kettő közötti kategóriára, az úgynevezett mainstream középszínházakra. Ez utóbbiak főleg könnyed francia és angol darabokat játszanak magas színvonalon, viszont kisebb arányban

Tetszik az oldal Megosztás

6 ismerősid kedveli ezt.

Tweets Follow

konyvesblog @konyvesblog
A Könyvesblog Mágya-írtikájának részlete is látható a regény román kiadásának háttérborítóján! Örülök nagyon!
[pic.twitter.com/xPMYpfaUdI](#)

Tweet to @konyvesblog

Keresés

Keresés

Címkék

2007 2008 2009 2010 2011 2012 adaptáció agave athenaeum a hét könyve beszámoló díj európa fantasy film gyerek hálál hamlet harry potter hír interjú jaffa játék kalligram képregény krimi kritika líra litera magvető magyar nobel novella pim regény részlet set - a solar stephen king törtévelem ulpius usa vers Címkeféldő

Archívum

2016 január (34)
2015 december (74)
2015 november (88)
2015 október (100)
2015 szeptember (97)
2015 augusztus (81)
2015 július (86)
2015 június (111)
2015 május (100)
2015 április (83)
2015 március (98)
Tovább...

Feedek

RSS 2.0
bejegyzések, kommentek
Atom
bejegyzések, kommentek

Egyéb

Magyar Hírlap .hu

„A holokauszt után már semmi sem volt ugyanolyan”

Roman Kowalski budapesti lengyel nagykövet a Lengyel Intézetben beszélt

A történelem a holokauszt előtti és utáni időszakra osztható, mert azt követően már semmi sem volt ugyanolyan, mint korábban - mondta Roman Kowalski budapesti lengyel nagykövet a Lengyel Intézetben tartott beszélgetésen kedden.

Az auschwitzi náci koncentrációs tábor felszabadulásának 70. évfordulója alkalmából tartott, Történelemórák a szabadságról című eseményen a diplomata kiemelte: erre az időszakra a magyaroknak és a lengyeleknek különösen emlékezniük kell, hiszen történelmük évszázadok óta összefonódott a zsidók történelmével, országukat az itt élő zsidók szülőföldjének tekintették.

A holokauszt a magyar történelemnek is fontos része, amelyről mindenképpen beszélni kell - hangsúlyozta Roman Kowalski.

A rendezvényen, amelyen részt vett a diplomáciai testület több tagja is, a nagykövet közölte: a holokauszt az emberiség történetének legnagyobb tragédiája, hiszen emberek tették ezt más emberekkel. Ahhoz, hogy emlékezhessünk a történetekre, beszélni kell róla, azért is, mert már egyre kevesebb túlélő van köztünk - tette hozzá.

Roman Kowalski budapesti lengyel nagykövet (b2) beszél a zauschwitzi náci koncentrációs tábor felszabadulásának 70. évfordulója alkalmából tartott, Történelemórák a szabadságról című beszélgetésen Budapesten, a Lengyel Intézetben 2015. január 20-án. Balról Katarzyna Sitko, a Lengyel Intézet igazgatója. Szemben balról Botos Máté történész, politológus, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Karának dékánja, Karsai László történész (k) és Krekó Péter politikai elemző, a Political Capital igazgatója (j). MTI Fotó: Kovács Attila

Folyamatosan új dokumentumokra lelnek

Karsai László történész, a Szegedi Tudományegyetem tanára hangoztatta: a világon a legjobban kutatott, leginkább feltárt téma a holokauszt. Ennek ellenére folyamatosan új dokumentumok kerülnek elő az auschwitzi táborral kapcsolatban, mert a Vörös Hadsereg katonái elvitték magukkal a tábor irattárát, és azóta is szelektíven bocsátják a dokumentumokat a kutatók rendelkezésére - magyarázta.

Krekó Péter politológus, szociálpszichológus, politikai elemző arról beszélt, hogy a holokausztot az aprólékossága, a precíz bürokratikusága, az elképesztő gépiesége különbözteti meg más tömeggyilkosságoktól. Hétköznapi emberek követték el egy olyan rendszer parancsait követve, amelyben ez volt a norma, márpedig a legtöbb ember a társadalomban követi a normákat - mondta.

Azt mondta, az ottani emlékművön még mindig másfél millió halott szerepel, a történészek szerint egymillió áldozat volt. A pontos számon vitatkozni nem holokauszttagadás, és a kutatók szeretnék tudni a neveket - közölte.

Botos Máté történész, politológus, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészet- és Társadalomtudományi Karának dékánja kifejtette: Auschwitz az ő korosztályának olyan titkot jelentett, amelyről azért nem beszéltek, mert szinte semmi nem lehetett tudni róla. Minden generációnak el kellene mennie oda, mert ez tartalommal tölt meg mindent, amit addig gondoltak az ott törtétekről - vélekedett. Hozzátette: ma már az ismeretek tudatában nemcsak együtt kell élni a holokauszttal, hanem emlékezni is kell rá.

Karsai László arra is kitért, hogy meglátása szerint valaki vagy nacionalista, vagy keresztény; vagy antiszemita, vagy keresztény - a kettő együtt nem lehetséges.

A magyar szélsőjobbról

Krekó Péter közölte: ma a fiataloknak csak egy vonzó, politikailag aktív szubkultúra létezik, a szélsőjobb, amely teljes világnézetet ad, saját értelmiségijeit, szimbólumait vannak. Ugy látja, a magyar szélsőjobb támogatói dominánsan fiatalok, jó családból valók, jobban képzettek, és ennek az az oka, hogy a szélsőjobb a lázadás kultúráját jelenti, a lázadás lehetőségét ma szinte kizárólag ez nyújtja. Felvetette az oktatás felelősségét azzal kapcsolatban, hogy a fiataloknak érteniük kell az alapvető emberi, európai értékeket.

Botos Máté is úgy vélte, hogy a fiatalok körében a leegyszerűsítő világnézetek nagyon könnyen teret hódítanak.

A budapesti lengyel nagykövetség és a Lengyel Intézet Történelemórák a szabadságról című programsorozatának